

Vladan Čukvas

Krotitelj snova

Autor: Vladan Čukvas
„Krotitelj Snova“

Copyright© 2003. Vladan Čukvas. Sva prava zadržana. Nije dozvoljeno da nijedan deo ove knjige bude reprodukovan ili emitovan na bilo koji način, elektronski ili mehanički, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sistem za beleženje, bez prethodne pismene dozvole autora.

Izdavač:
„JUPITER“ O.D., Beograd

Za izdavača:
Borka Đorđević

Recenzent:
Miodrag Radović

Ilustracija:
Vladan Čukvas

Kompjuterska priprema
Vesna Todorović
Agencija „ALTO“ Aleksandar Todorović

Štampa:
„MV GRAFIKA“ – Beograd

Tiraž: 500
ISBN 86-84833-00-7

Krotitelj snova...

*.....je priča sa tri kraja
Prvi kraj je napisan nestrpljivom
čitaču u sredini knjige,
drugi strpljivom na
kraju knjige,
a treći je beskraja
i u njemu je napisana
knjiga.....*

Prvi dio

Neko zelenkasto rumenilo rasplinu se krivudavim vrhom planine, pa se nježno izvi u nebo kao miris maka. Svečanu tišinu ptice stadoše kljucati, a potom je vjetar rastrga i razvija ostatke niz strme obronke. Noć pređe potpuno s onu stranu vukući za sobom rep kroz usku klisuru. Jedan oblačak zastade na tren pod samim kamenitim vrhom, ali i on ubrzo šmugnu. Blještavi krug svjetla je izranjao nezadrživo, kao plima i već je stajao visoko gore nadnoseći se nad planinu. Osojna strana podno dvije čuke ostade u sjeni te se činilo da se planina mršti na ovo veselo jutro.

Morizok lijeno podiže glavu i podboči se ne otvarajući oči. Rezak jutarnji zrak se vukao sasvim nisko po zemlji i Morizok osjeti svježinu u nozdrvama. Ležao je tako neko vrijeme pod velikim hramom ne pomjerejući se. Kapi rose združeno počеше

kliziti niz kosu i lice i potom jedan zrak svjetla, blještav kao sirijska sablja, rasječe krošnju i zastade drsko na Morizokovom licu. Okupan rosom i prvim jutarnjim svjetlom, on otvori oči i ugleda krivudavi vrh planine. Na korak ispred njega buba svilenih krila pokušavala je da se popne na tanku vlat trave, ali se samo zanjiše prebacujući svjetlost s krila na krilo.

Morizok zatrepta i pognu glavu, sklanjajući pogled od jutarnjeg svjetla oštrog kao sječivo. Krošnja nad njim zašušta i on vidje da sad već sva bijaše isprobadana zracima istočnog sunca.

– Nema ovdje mjesta snu – pomisli i ustade otresajući rosu s kose.

Išao je dugo uzbrdicom bez puta, ali je išao ka vodi. Ne bijaše puteva u ovome kraju, te korak ne slijedaše korak slijepo i nepogrešivo. Vesela dolina bješe pregolema za pute i putokaze, pa je izgledalo kao da luta, ali je išao za žuborom koji bi povremeno sasvim utihnuo pa se opet javio, još dalji i neodređeniji.

Išao je vrteći se u nepravilnim krugovima, čas manjim čas većim, da zavara svjetlost. Ni sam nije znao kako je to otkrio (nakon toliko vremena izgledalo je kao da je to oduvijek znao) ali već dugo

je izvodio taj jutarnji ples. Vrteći se ukrug malo zabačene glave u stranu, činilo mu se da može da zavrta livadu, šumu, cvijeće, planinu što se nadnosi i čitavu dolinu što se pod njom gnijezdi, i sve to da sagleda u jednom pokretu, u jednom zamahu svjetla što se razbija u čudesno šarenilo boja.

Jednom je bio leptir. Imao je krila crna, lepezasta, sa bijelim obodom i žutim mrljama. Letio je tim krilima čitav dan po ledini podno srebrnaste šume. Letao je zanosno, tamo i ovamo, nekako slobodno i lepršavo, ne mareći za vrijeme. Odvaži se čak da preleti klisuru obojenu sivom tamom i učini to, ali ga taj let zamori, a i plamičci jeze sezahu iz tame klisure za njim. Ugleda cvjetni vrt i bezbroj raznolikih latica po kojima ja igrala sva dražest vesele doline. Blagi umor spusti Morizokova krila na jedan poveći tulipan i pio je da se okrijepi. Od cvjetnog soka postade toliko opijen da se na kraju sruči u hladovinu pod jedan bor i tu zaspao u pukotini šišarke. Probudi ga sutradan ona ista sablja i krivudavi vrh planine.

Sjeti se sad toga dok je tumarao zanosno zelenookim krajolikom. I spopade ga smijeh. Uvijek se tome smijao, veselo i slatko s istom radošću, nepomućenom i iskrenom.

Vjetar lagano zanjiha granu obližnjeg hrasta i treperavo lišće zasvjetluca bijelim kriškama svjetla po još rosnoj travi. Znao je da se i šuma smije tom njegovom sjećanju, ali nije mario. Ponekad ga je malo brinulo što nikada poslije nije bio leptir i čeznutljivo bi tad uzdisao.

Sad nije bio zabrinut već produži prema žuborenju.

Podno obronka, gdje je prestajala kosina, stajala je breza i namigivala mu izdaleka. On mahnu kao nehajno rukom, a zapravo stidljivo, i savi pogled desno uz kosinu preko vrhova sikomore. Još od ranog jutra u stopu ga je pratila nježna melodija slavuja, ali on to tek sad primijeti. Suvarak na koji bješe nagazio puče uz reskav prasak i melodija se za tren izgubi. Tad se sjeti da zna jezik šume i životinja u njoj. Šuma je zborila vjetrom i tišinom, a Morizok je znao da odgovara samo pogledom.

Jednom prilikom pokušao je da nadjene imena svemu što bijaše vidio. Sjede na vrh najvišeg čempresa i stade dijeliti boje i odsjaje, sjene i lica, vidljivo i skriveno. Kod dvadesetog imena zastade. Učini mu se da skrivenog i osjenjenog bijaše mnogo više. Kao da je naviralo iza svakog oimenjenog lika s

kojim bi se združio na tren. A imena je ponestajalo. Odluči da pojednostavi i koristi samo velika imena kako bi s njima što više obuhvatio od onog što je vidio, a da ono mutno i nejasno, što se drsko nametalo, sabije i zatvori u jednu prosječnu riječ.

Trpao je tada i pretrpavao riječi u riječi, ime u ime sklapajući nova koja bijahu sve veća i veća, ali svijet je nekako uvijek izmicao, čudio se i nijemo posmatrao Morizoka i njegove velike riječi kako se nespretno njišu na vrhu čempresa ne dodirujući ništa oko sebe. Bijaše opsjednut tom rabotom dugo. Imena postadoše toliko golema da su zaklanjala vidik, te je vidio sve manje i pomisli da bi bilo bolje da se popne na kameno rame planine i odozgo sagleda svijet. Ali dođe zima i jedna pahulja, velika kao plast sijena, nehajno sjede na sami vrh planine i ostade tu zadugo, ne mareći za Morizokovu rabotu.

Imena postadoše toliko brojna i nezgrapna da više nije mogao ni da ih izgovori, a kamoli da se sjeti šta bijaše stavio u njih. Jednom prilikom padoše na zemlju s visine i rasuše se po mekom krznu planine. Morizok je skamenjen gledao svoje velike riječi kako se kotrljaju niz strme obronke i nestaju u gustoj paprati. Za tren obuze ga tuga i stajao je mirno gledajući u daljinu.

Dugo mu je trebalo da ponovo vidi svu dražest i ljepotu vesele doline, što se ponosno raširi pred njim kao paunov rep.

Nasmija se cvrkutom laste i krenu dalje čineći nepravilne krugove.

To bijaše prije nego što je bio leptir.

Sunce je rasipalo vrelinu usijanim kolotovima i Morizok osjeti kako mu se koža zateže. Negdje sredinom dana ogladni i zastade pod bagremom izdvojenim od obližnjeg šumarka. Nasloni se uz meku koru i zagriže dunju. Jeo je halapljivo. Hladovinu je razdvajao uski trag svjetla i u tom dijelu buba svilenkastih krila ja prebacivala svjetlo s krila na krilo.

Dovrši dunju i otrča do obližnjeg šumarka. Provuče se kroz gustu lijesku cijepajući usput paukove mreže i uzvera se na omanje, pogureno drvo, te se tu napi meda.

Kad se vrati, bube i svijetlog traga u travi ne bijaše. Uze jedan kesten i uplete ga u kosu.

– Ako ogladnim kasnije – pomisli.

Pod bagremom se žubor gubio i gotovo nestajao, te Morizok odluči da nastavi dalje.

Jedne noći mjesec mu nacрта vlastiti lik na mirnoj vodi jezerceta. Gledao je dugo i zamišljeno kao u zagonetku.

– Kakvo li je ovo lice ? – pitao se.

A lice je imalo mirnoću neprobojnu i spokojnu.

– Kameno lice – pomisli.

Mjesec odskakuta tiho na drugi kraj šume i zaokrenu mjesečinu prema sjeveru. Stajao je sad naboden na vršiku smreke i slatko se smijao otrešajući zlatastu prašinu sa sebe. Morizoka to naljuti i on mahnu rukom kao da prijeti.

Mjesec se smijao još neko vrijeme a onda ode. Noć je

sada imala zvjezdani lik. Morizok leže u travu pored jezerceta i zagleda se u nebo pokušavajući da prepoznata svoje lice u stidljivom treperenju zvijezda. Omeo ga je u tome san tvrd kao orah.

Jednom ga je ošamarila žeđ ljutito kao kopriva i od tada često bi čuo ono žuborenje. Mučila ga je ta žeđ, uporna i nemilosrdna. Njen udarac nikad nije zaboravio. Vukla ga je preko strmina i vrleti oholo, kao da se sveti. Gadna je to žeđ bila. A znao je od početka da se neće rastajati. Čudna je bila. Nerazumljiva. Predosjećao je da će morati još dugo gaziti dolinom dok je ne utoli na nekom izvoru.

Dok se odmarao skriven u poljskom cvijeću, pustio je da mu puž pređe preko noge. Gledao je vlastitu nogu i svjetlucavi trag sluzi i pitao se da li puž osjeća onu istu žeđ i da li čuje žuborenje u daljini. Morizok je na dan mogao preći hiljadu puževih života, ali nije znao da li je bio srećan zbog toga. Vrtio je u ruci kesten i osluškivao prigušeno i jedva čujno žuborenje. Bijaše teško odrediti pravac. Vjetar je znao otkuda dopire, ali je samo čutke prolazio pored, jedva ga dodirujući. Pomisli da bi mu šuma mogla pomoći, pa otrča i zavuče se duboko među naj-

starija stabla i šapnu svoju nevolju. Proveo je čitavu noć čekajući odgovor, ali uzalud. Žeđ je bila samo njegova.

Oblaci su marširali u grozdovima slijedeći miris livade. Morizok je posmatrao njihove leteće sjene. Planina bijaše ostala daleko za njim i sad pred njim ležaše brežuljkast predio prošaran bijelim stijenjem i mahovinom. Šuma promijeni glas. Taj glas sad bijaše šuštav i izboran. Nekako promukao. Grane crvenog hrasta sklopiše se nad tišinom i prosuše crvenkaste listove. Na drugom kraju jedna grupa akacija zablista žutom bojom te čitav taj prizor poprimi miris jeseni. Morizok je volio taj miris. Vlažan i sjetan. Dvije kapi razbiše mirnu vodu jezera, a treća se zabi Morizoku pod bradu.

Uspio je krajičkom jezera, u onom dijelu vode što ostade nepomućen, da spazi veliki crni oblak što se valjao kao pijanac i prosipao kišu. Dva obla kamena što mu bijahu jedino društvo ostaše mirno sjedeći na rubu jezera. Morizok se pokrenu nevoljko prema šumi, osvrćući se za sobom kao da mu pogled bijaše prikliješten među ona dva kamena.

Ležao je skupljen pod hrpom žirova i pravio se da drijema. Kiša je padala bez prestanka i Morizok poželio da prekine uzicu koja je vezivala vrijeme. Skupi

vjeđe i jedna kaplja mu kliznu niz čelo. Od silne vode što je lila nije mogao čuti žuborenje, a baš tada, dok je ležao zgrčen pod hrpom žirova, osjeti žeđ. Odluči da krene dalje. Išao je isprva rubom šumarka, a onda zaokrenu kroz jedno isušeno korito. Primijeti kako se suvo korito raduje ovoj kiši, ali ona, na Morizokovo zadovoljstvo, prestade. Vazduh se raščisti, a bijelo rasuto stijenje zablješta još jače.

Čitavo popodne pratio ga je jedan list. Žučkast i po ivicama smeđ. Jedan dio bijaše odlomljen i Morizok pomisli da su to učinile teške kapi kiše. Taj list, hrastov ili divljeg kestena, bijaše se sprijateljio s vjetrom. Mlak povjetarac koji je dolazio s juga nosao je list kao neku dragocjenost. Pokazivao ga je ponosno poljskom rastinju što se gušilo od vlastite gustine pritiskajući samo sebe. Morizok ih spazi dok se penjao stranom brda koju je izrovala voda. Išao je sam i bi mu u stvari drago što je dobio društvo.

Povjetarac bi ga povremeno zagrlio oko struka i onda bi išli u troje dotičući ovlaš vrhove trave.

Noć na brzinu odlomi dobar komad tame i prikova ga za nebo čavlima velikim poput zvijezda. Mjesec bijaše zlatna trepavica i stajao je nisko, kao postićen. Morizok utaba visoku travu, prekri je olo-

vnim umorom i leže. Osluškivao je neko vrijeme zvecket noćnog carstva. Povjetarac i list bijahu otišli i zbog samoće grizla ga je tuga kao dim za oči. Nije htio plakati jer bi noć pomislila da se nje plaši. Ubrzo steče novo društvo, veselo i zabavno. Dva svica letjela su povrh grmlja čineći nepravilne krugove. Morizoka to podsjeti na njegov jutarnji ples. Nasmija se.

Smijeh nespretno posrnu preko ostataka tuge, potom se izli slasno kao med i na kraju se sudari sa snom tvrđim kao orah. Spavao je mirno dok su svici igrali iznad žbunja miješajući se povremeno sa zvijezdama.

Sljedeći dan nabasa na tragove žudnje. Isprva je nije bio prepoznao, ali kad uperi pogled u daljinu, shvati da je to bila ona. I to njegova, Morizokova žudnja. Podsjećala je iz daleka na onu žeđ, jer samo jedna strana bijaše vidljiva, ali kad priđe bliže u smiraj dana, Morizok opazi i tragove ravnodušnosti kako je slijede i pomisli kako jedna drugu gone i izgone.

Bilo je dana kad je žudio mada nije tačno znao za čim. Ti dani bijahu nekako posebno uvreli snagom i dugi svjetlom. To osjećanje obuzimalo bi ga obično izjutra te mu se činilo da žudi za danom koji tek dolazi, i zbog toga bi ga obuzimala ravnodušnost prema danu nedohodu, te odluči da žudnji pokloni dan, a ravnodušnosti noć.

Ležao je nauznak, glavom oslonjenom na poveći bijeli kamen. Četiri vrane u sivim kaputima prole-tješe nisko, nešto žučno raspravljajući. Ona žudnja od jutros još bijaše tu. Gusta kao magla, pritiskala je grudi iznutra i odnosila san s očiju.

Znao je da je za sve bila kriva ravnodušnost, jer je tražila pokornost i izmirenje, a Morizok se nije tako lako mirio.

Ugljena tama pređe nebom kao treptaj oka. Noć je drijemala na brežuljku dok je Morizok kažiprstom mjerio prostor između zvijezda. Nije spavao. Neki nemir vrzmao mu se oko nogu, te se pridžiže na koljena. U velikom ovalnom listu, što je stajao kraj nje-ga, bijaše se skupila voda. Morizok se naže i vidje lice starije od onog na jezeru. Zagleda se u liniju is-pod lijevog oka. Njom juče prođe ona žudnja.

Crni brkovi oblaka pojaviše se odjednom na nebu i lik u vodi nestade. Morizok se ljutito isprsi. Nemir se poče vrzmati još hitrije oko Morizokovih nogu kad jedna zvijezda padalica smjelo zabi žaoku u crni ob-lak i ugasi se. Oblak još stajaše i dalje mirno uvija-jući krajeve brkova.

Morizok pomisli da će se možda i njegova žudnja ovako ugasiti u crnilu ravnodušnosti. Obuze ga jeza pri toj pomisli, ali iznenada zaduva mistral i obrija nebo.

Morizoku se svidio taj mistral. Imao je ukus soli i pjevao je dubokim glasom.

Išao je dalje, sad već koracima velikim kao u noja. Nakon četiri brda gazio je umorno, a nakon šestog počinu. Sjedio je, s prstima spletenim kao djevojačka kika, kad se odjednom pojavi nemir i poče se vrzmati oko nogu.

Posljednjih noći, kad bi legao da spava, taj nemir se pretvarao u postelju od trnja, a danju mu je ubrzavao korak kao da negdje žuri.

Morizokova žeđ i žudnja sretoše se jednom prilikom dok je Morizok spavao. Priznaše jedna drugoj da se plaše ravnodušnosti i dogovoriše se da pozovu srdžbu. Ujutro se Morizok probudi sa novim sjajem u očima. Pogledom je sad mogao da siječe maglu i bi mu neobično drago zbog toga. Mogao je preći devet brda a da ne počine. Preskakao je klisure i gazio ravnice. Vlastita sjena jedva je uspijevala da ga prati. Zadihana i uznemogla sjede na truo panj i viknu za njim:

– Hej, ludo! Srdžba te goni iz kruga u krug i besciljno lutaš mimoilazeći vrijeme. Okreni se četiri puta u blagu ovog svijeta, pokloni se pokorno i upoznaj svoju prvu istinu. Žeđ te goni jednako stvarno kao sam život – sjenka to izgovori u jednom dahu pa nastavi:

– Ako ugasiš žeđ, hoće li ti ostati život ili ćeš ugasiti oboje?

Morizok odmahnu pramenom kose kao da ne ču ovo

zadnje i u ugao usta stavi osmijeh nadmene oholosti Lutao je dalje, ali sada duboko zamišljen.

Dan se vukao tromo kao kornjača. Morizok je grabio ravnicom koja bijaše zaobljena na krajevima. Uvjeren da je podobro odmakao svojoj sjeni sjede pod kitnjasti bor. Nešto zašušta u grmlju iza njega. Okrenu se i vidje da su to bile one riječi što ih sjena izgovori. Pratile su ga odlučno i neumoljivo. Morizoka obeshrabri njihova odlučnost. Kad mu priđeše sasvim blizu, postrojiše se u ono isto pitanje.

– Žeđ stvarna kao sam život – pomisli i otpuhnu kroz nos. Morizokovo čelo izgledalo je sad kao kamena čuka. Ustade. Muvao se ostatak dana naokolo tražeći riječi od kojih bi sastavio odgovor.

Povremeno bi digao pogled i dobro odmjerio sunce. Činio je to nervozno, gotovo u magnovenju. Misli bijaše poslao u svim pravcima da nađu te riječi, ali one su se vraćale praznih ruku. Obuzimalo ga je tiho očajanje. Stajao je gledajući vlastitu nemoć u lice, a iza lijevog ramena nemoći propinjala se na prste i izvirivala ravnodušnost kao da čeka svoj red. Morizok je spazi i osjeti kako se nešto prelomi pod rebrima. Očajanje u trenutku zamijeni ljutnja.

Rasrdi se na to uzaludno popodne i na svoje mahnitito traganje. Srdio se ispočetka nekako djetinje jogunasto, ali u sumrak, srdžba preraste u odlučnost prošivenu granitom. Zgrabi ono pitanje, baci ga na ljutinu što je dogorijevala i zaveli se u mladu

mjesečinu. Čuo je svoju sjenu kako dođe i spusti se u travu pokraj njega. On joj namignu likujući i reče:

– Na ono tvoje pitanje ne nađoh danas odgovor, a možda ga neću naći ni sutra. Ti, sjeno, ti me vjerno pratiš i mučiš me svojim pitanjima, a ja tvoja pitanja i njihove odgovore ostavljam tebi. Ostavljam ih sjeni – tu zastade i načini pokret kao da je rekao nešto značajno pa nastavi:

– Ja samo ovu žeđ imam i samo za nju znam. Ona se svako jutro budi i oblači istu haljinu. Kaže da živi na izvoru mudrosti i ja sada tamo idem. Piću sa izvora mudrosti i znaću tada stvarnu slast života – i još dodade:

– Žeđ mi jednom šapnu u prolazu da je mudrosti najdraža haljina vječnost i da će mi sašiti jednu takvu haljinu ako pođem za njom.

Sjena zausti da nešto kaže, ali Morizok nastavi govoriti pogledom od sedefa. U tom pogledu bijahu zamiješana odlučnost i smjelost spremna na sve. Vjerovao je čvrsto da postoje slast i mudrost življenja i da su uvijek skupa.

Spavao je te noći mirno kao nikad prije. Ne bijaše još probao ukus mudrosti, a već je vjerovao da ima ukus meda ili barem cvjetnog nektara. Jutarnja svjetlost izmili iz trave i načini krug oko Morizoka. On obrisa san s lica i zapjeva kao zrikavac. To čuše ostali zrikavci i prihvatise pjesmu.

Ubrzo čitavim obronkom prolomi se pjevanje. Morizok zakorači kroz pjesmu, teško kao bubanj. Od te pjesme vrelna postade sitno isjeckana i zabadala se u kožu kao iglice bora.

Nosio ga je korak zapleten u kosu divlje ruže. Dolina pred njim se suzi i sad se provlačila kao zmija među namrštenim liticama. Na kraju staze ispriječi se voda i huknu dva puta dubokim basom. Jedna vrba naginjala se nad mutnu vodu, ali se ne usudi da zagazi, već samo umoči vrhove grana. Morizok nabra paprati, otkinu pramen kose i načini splav. Voda bijaše nemirna. Upravljaio je spretno između valova što preskakahu jedan drugog i dovikivahu nešto što on nije razumio. Kad konačno pristade, na obali ga je nestrpljivo čekao korak zapleten u kosu divlje ruže i ponese ga dalje.

Morizokovi koraci otkidali su sve veće komade livade. Primijetio je to prvi put jednom kad bijaše mjesečina, a potom i naredni dan u sumrak. Budio se zorom s plavim travkama upletenim u kosu postajući sve stasitiji. Obuzimao ga je sve češće nekakav nemir i žurba. Jurio je poljem ostavljajući tragove nalik na otkose. Ponekad je mislio da cio svijet može da sabije u korak ili dva.

Morizoku se činilo da bijaše daleko odmakao od onog jutra pod krivudavim vrhom planine. Kad god bi se osvrnuo za njim, ono je nestajalo u hladnom moru ravnodušnosti. Zaborav mu je bio saveznik s prekrštenim prstima. Sjećanje je rasipao kao polen. Žudno je čekao nova jutra i oslobođen tereta minulih jutara osjeti da ide lakše i slobodnije. Bijaše to lakoća čovjeka što korača ispred sebe. Čovjeka tra-gača.

– Kako je umilna svijetlost što obavlja mi pogled. Kako je izazovno beskrajno polje života – mislio je prevrćući riječi kao kestenje.

Te misli mu dođoše nečujno kroz drijemež i kad se prenu iz polusna nije mogao da ih se sjeti. Pomisli da je možda i njih rasuo kao polen po zraku, ali srećom nađe ih u kući jednog puža. Puž mu ljubazno vrati riječi i načini pritom grimasu kao da ih ne razumije.

Iz gomile stabala s kojima je počinjala šuma izdvoji se jedna poviša omorika i ponudi ga svježom hladovinom. Morizok osloni oznojena pleća na hrpavu koru i primijeti kako ova omorika bijaše prilično visoka. Sjedio je tako neko vrijeme i krijepio snagu. Omorika to primijeti i upita ga blagonaklonim tonom.

- Velika je ta želja što ti snagu crpi?

- Da , velika – potvrdi Morizok spremno – ali ja je zapravo zovem žeđ. Znaš, jednom me je tako ošamarila da

Morizok joj objasni ukratko čitavu svoju nevolju. Reče kako već dugo tumara veselom dolinom i čuje žuborenje u daljini, da je to žuborenje izvora mudrosti i da ga žeđ sebično vuče za tim žuborenjem. Prepriča joj i razgovor sa sjenom i kad je htio da joj kaže svoju odluku sjeti se da omorika kao i šuma razumije samo kad govori pogledom. Morizok skoči na noge i zagleda se u vrh drveta. Pogledom joj reče svoju odluku ali omoriku više zadivi sjaj odlučnosti u Morizokovim očima. Nepokolebljiva vjera izviri ispod nevješto prikrivenog ushićenja i stade uspravno. Omorika stajalaše nasuprot, skoro za glavu niža i kao postidjena zbog toga. Osjeti tada svu uzavrelu snagu života koja je ključala u Morizoku i bi joj drago zbog toga. Jedino nije razumijela šta je ta mudrost koju tako uporno traži.

Kad je polazio, pokloni mu granu srebrenog bora da mu bude svjetiljka.

- Vas ostavljam tu, a ja idem dalje kroz život – dobaci jednoj omanjoj skupini ljiljana.

Te riječi popadaše po njima kao rosa. Morizok ih ponovi malo kasnije, kad je prolazio zaobljenim krajem ravnice, i riječi tada ostaše lebdeći u zraku

kao roj pčela. Dok je gazio zelenu vodu potoka, izgovori ih opet, a riječi tad popadaše u vodu kao suvo lišće i odoše s vodom. Predveče zastade pored jednog mravinjaka i pogleda na zemlju. Mravi su išli u koloni noseći njegove riječi izlomljene na slogove. Dvije vrane zamotane u sivo perje gledale su taj prizor s visine pokušavajući da pročitaju izlomljene riječi. Kad pročitaše, prasnuše u smijeh grakćući pri tome i lupajući krilima. Odjekivala je vesela dolina njihovim pernatim smijehom. Morizok pogleda preko ramena i vidje pogolem komad tog smijeha kako se valja dolinom. Pomisli da je vrijeme da ostavi veselu dolinu i njene stanovnike.

Nisu razumijevali njegovu žed, niti su znali šta je mudrost koju traži, već su se samo smijali njegovom šašavom tumaranju. Tada shvati da se razlikuje od njih upravo zbog svoje vjere da će naći skrivenu mudrost, strgnuti sa nje sve njene maske i vidjeti joj lice, i pomisli pritom na svu slast s kojom će tad koračati kroz život. Ozari mu se tada lice, a daljina što stajaše pred njim, mutna i nejasna, povuče ga za ruku. Morizok odluči da ubrza korak. Njegovo bezbrižno tumaranje sve više se pretvaralo u traganje. Išao je sve rjeđe osvrćući se i sve manje obraćajući pažnju na kikut oko sebe. Išao je korak ispred sebe čvrsto stežući život za vrat i reče tiho kroz zube:

– E, živote! Ščepao sam te i sad si moj. Iz ovih ruku ti nemaš kud a daljina nas zove, pa da pođemo.

U polukrugu što je činila zelena voda rijeke ležao je proplanak prekriven crvenkastim mirisom smole. U sredini proplanka Morizok je zatrpavao sjećanja kamenjem koje je donosio iz vode. Tu bijahu sve stvari koje nije želio da nosi na svom putu. Sjećanja preteška i nepotrebna životu što gleda samo naprijed, a to bijaše život koji je Morizok bio upoznao kad ga onda ošamari žed. Kad postavi zadnji kamen na gomilu što je sezala do pojasa, nastade tišina kakvu nikad prije ne ču. Bijaše to tišina hladna i svečana. Imala je tijelo od voska i začas popuni prostor oko Morizoka. Isprva se osjećao nelagodno i počeo oslušivati. Nekakav slab zvuk pokušavao je da rasiječe njene debele zidove. Morizok načuli uši i prepozna žuborenje. Obradova se i krenu dalje.

Nebo se zarumeni pri krajevima i reče nešto kao jutro. Morizok je sjedio leđima okrenut veseloj dolini i svom predašnjem življenju i posmatrao rađanje novog dana. Pomisli da se možda u tom rađanju krije neka mudrost. Gledao je nijemo odmjeravajući pažljivo svaki pokret sunca što zaplesa daleko na horizontu. Obliznji šumarak, zarastao u tvrdu smeđu koru, čutao je i Morizok osjeti to ćutanje. Ćutale su i ptice, i zeleni listovi brijesta, i kiša, i mahovina. Smijeh vesele doline bijaše skoro sasvim iščezao. To ćutanje ga je pratilo od onog dana na obali rijeke gdje pokopa sjećanja.

– Moža ovo ćutanje krije neku mudrost – pomisli

i otpuhnu pramen s lica. – A ćutanje i ako krije ne-ku mudrost, možda je ta mudrost neizreciva.

Ova ga pomisao rastuži za tren. Uviđao je da traži riječi koje kriju mudrost. Riječi možda naizgled sasvim obične, ali riječi satkane po mjeri jedne prave mudrosti, i zamisli te riječi kao zrake sunca što sijeku i razdiru tamu i sipaju svjetlo u unutrašnju tamu života. Zamisli i sebe kako korača smjelo kroz tu tamu u rukama držeći mudre riječi kao baklje.

– Odvažni tragač u utrobi istine – reče šapatom i lice mu se ozari.

Prenu ga iz razmišljanja opojni miris sanjarenja što je prijetilo da ga svega obuzme. Ustade i protegnu se. Jutarnje rumenilo na horizontu bijaše nestalo i nebom su jezdili bijeli cvjetovi pamuka. Krenu dalje.

Ćutanje je išlo za njim. Morizoku se učini da čuje riječi opomene u tom ćutanju i zastade da oslušne pažljivije, ali nije ništa čuo.

Mirisan i lelujav lahor uplete se u Morizokovu kosu. Koračao je žurno i preskoči istrulo deblo zavaljeno u visoku travu. Podsjeti ga to deblo na ćutanje što ga nije napuštalo. Ravnica kojom je išao se zatalasa i pretvori se u brežuljak. Južnom stranom brijega išle su u susret jedna drugoj sjene oblaka. Sudariše se kao bikovi uz prasak groma. Ćutanje se sasu kao staklo i Morizok dograbi jedan komad. Okrenu ga prema svjetlu i prepozna u njemu svoje lice. Bijaše izmijenjeno. Kao da je starilo zavijano u

tišinu odlučnog traganja. Vidje dvije linije što su izlazile iz krajeva oka i gubile se pod gustim uvojcima. Te linije vezivahu pogled za daljinu. Činile su to neumoljivo i skoro kao po navici. Morizok namignu tom licu, a ono mu odgovori zadovoljstvom razvučenim preko usta.

Vrhovi visoke trave bijahu žučkasti kao podnevno sunce. Vragolasti vrtlozi vjetra razbacivali su latice poljskog cvijeća i miješali miris livade s mirisom sresle. Jedna omanja grupa breza na rubu livade pretvarala je svjetlost u treperenje i pritom se nježno klatila, kao u zanosu. Divlje pčele sa žutim kragnama ponavljale su u horu imena raznog cvijeća, a to ponavljanje se miješalo s vrućinom, te se činilo kao da zuje. Pod žilama starog hrasta okupljale su se visibabe. Pjevušile su jedva čujno neku umiljatu melodiju. Priđoše im dvije vjeverice. Stajale su kratko pa odskakutaše i izgubiše se u krošnji. Začu se šuštanje kao da neko ide. Na drugom kraju livade ukaza se nejasna silueta. Gubila se u titraju vrelog zraka i bilo je teško odrediti da li nekud ide ili se vrzma okolo. Livadom se pronese šapat, tih kao paperje.

– Morizok – šaptali su žuti cvjetovi jagorčevine kao da upozoravaju ostalo rastinje i šumu.

– Ide Morizok – zakreketa žaba i pređe širinu livade u tri skoka.

– Eno ga ide – rekoše visibabe i oboriše glave

nadolje.

To isto povikaše divlje pčele sa žutim kragnama, ali se zbog vrućine i dalje činilo kao da samo zuje. Morizok je išao smjerno naprijed. Linije u krajevima očiju su se sasvim jasno vidjele. Vezivale su pogled za mutne obrise sveopštosti ne mareći za pojedinosti u prizorima svijeta. Koračao je sredinom livade ne obraćajući pažnju na život koji je mimoilazio. S odlučnošću je sada baratao kao sa mačem. Naslućivao je i neku divlju snagu što se krije u njemu samom i dopusti da ta snaga preoblikuje svijet.

Kad već bijaše na drugom kraju livade, osjeti blagi zamor i prileže da se odmori. Iza obližnjeg grma koji je imao granje upleteno u pundžu, prikrađao se san, i kad Morizok spusti glavu u travu, svali se na njega. Spavao je teško pokriven ćutanjem. Po licu su ga milovali sažaljivo vrhovi visoke trave, žučkasti kao podnevno sunce.

Kad se probudio, imao je kosu oštru kao resina i kad je protrlja, iz nje izletje jednorogi bumbar. Protegnu se u travi i oglasi se kao ćuk. Osluhnu po navici da li čuje žuborenje, i kad ga ponovo ču, krenu. Nije išao dugo kad nabasa na studenac. Priđe i kleknu. Studenac bijaše ozidan kamenom zelenim od mahovine i jedan kamen što je stršao među ostalima bijaše izdubljen sredinom. Kroz udubljenje je tekla voda i padala, mlazom krhkim kao ledenica, u lokvu. Voda u lokvi bijaše prozirno bi-

stra. Mjesto gdje je tanki mlaz udarao u lokvu se pjenilo i podsjećalo na žuborenje koje je čuo. Morizok se naže i kad skoro dotaknu hladnu vodu usnama, začu glas.

– Pij slobodno. Ova voda okrepljuje a ti si dugo putovao da nađeš ovakvu vodu.

Morizok se osvrnu oko sebe, ali ne bi nikoga. Gornja strana studenca bijaše zarasla u vrijesak i kupinu. Kupina bijaše obojena tamnozeleno i po vrhu su sjedili cvjetovi s nježnim bjeličastim latima. Oko jednog cvijeta oblijetao je oprezno jednorogi bumbar. Morizok posumnja na njega i stajaše trenutak promatrajući njegov let. Primijeti da kupina izgleda kao vijenac i da se ljubičasti vrijesak jedi jer je bio sasvim u sjeni. Jednorogi bumbar odleti i zujanje kričica prestade. Morizok se ponovo naže nad lokvu i kad htjede zagristi tanak mlaz, glas se opet javi.

– Ajde slobodno, ne boj se. Mene i moju vodu tražiš već dugo i nemoj da te buni moj glas. Odavno već niko nije dolazio ovamo i ja sam ćutao svo to vrijeme.

Morizok ustuknu. Odmače se korak od kamenog studenca. Činilo se kao da glas dolazi odnekud iz dubine izvora. Zagleda se u zeleno kamenje i prepozna u njemu lice. Dvije ploče na vrhu ne bijahu sasvim zarasle u mahovinu i pod njima iz šupljine izviriše dva suncokreta. Podsjećali su ga na oči košute. Izdubljeni kamen niz koji se slivala voda izgledao je sad kao nos, a pukotina u dnu kao usta. Donji dio bijaše zarastao u travu te je ozidana česma podsjećala na lice bradatog starca. Suncokreti se la-

gano zaokrenuše prema Morizoku i on osjeti da ga posmatraju pogledom prepunim znatiželje i dobrodušnosti. Osjeti vrele srsi kako struje niz leđa. Stajao je nijem i nepomičan, pogleda prikovanog za pukotinu iz koje je dolazio glas. Suncokreti se još malo zaokrenuše, kao da ga ne vide baš dobro. Morizok je bio do pola omotan u sjenu kupine.

– He he – začu se smijeh. – Da li te to prođe žeđ? – upita glas.

Morizok i dalje stajaše mirno i činilo se da ne diše. Ču zujanje i skrenu pogled. Bijeli cvjetovi kupine sjedili su u krugu, a jednorogi bumbar sad je sjedio na jednom od cvjetova i posmatrao čitav prizor. Morizok proguta pljuvačku i stade kolutati jezikom kao da traži riječi što se bijahu posakrivale.

– Ja..... – zamuca i opet zakoluta jezikom obilujući suve usne.

– Ti mora da si silno žedan kad si čak do mene došao – nastavi glas – A ovamo rijetko navraćaju – dodade kao sa žaljenjem.

Morizok osluhnu sad dobro taj glas. Isprva je bio hrapav i pomiješan s pijeskom, ali se ubrzo pretvori u nešto slično žuborenju.

– A ko si ti? – konačno progovori Morizok.

– Ja! – uzviknu glas – Pa ja sam izvor mudrosti za kojim tragaš. Ja sam student koji govori. Ja krijepim tragače, tolim žeđ poput tvoje.

Studentac ovo sve izgovori u jednom dahu, kao stih i nasmija se. Morizok ču te riječi i osjeti isprva olakšanje koje je polako prelazilo u oduševljenje što zablista u očima. Stiskao je sad usne i preklapao je-

dnu preko druge. Čudna mješavina zadovoljstva, ushićenja i nevjerice kovitlala se u njemu. Htio je nešto da kaže, ali mu samo izleti jedno «aha» razvučeno i nesigurno.

– Izvor mudrosti – promrlja tiho pa onda glasnije.

– Prošao si veselom dolinom silno kao vihor. Vidim da je snaga stasala u tebi i sve više ličiš na čovjeka koji se stidi da priča sam sa sobom. Pričaj sa mnom. Zbori riječi lude i vesele. Valjda si saču-
vao malo sreće i za kasnije – zaklokota studenac kao da se smije.

Morizok stajaše zbunjen. Te riječi se rasuše po gustoj mirisnoj travi i zasvijetliše kao zrnca riže.

– Ovuda rijetko navraćaju i ja sam naviknut na ćutanje. Dozivam žuborenjem i nudim bistru vodu, a ljudi sagrađiše drumove daleko od moje vode. Samo oni što tumaraju mimo utrlih staza dolaze ova-
mo. Dolaze sa zebnjom, kažu da ih mori žeđ. Žeđ, silna i neutoljiva, a dobronamjerna. To im je nevolja.

Morizok i dalje stajaše zbunjen, a zrnca riže u gu-
stoj travi zasvijetliše još jače.

– Ponekad još čuješ radosni smijeh vesele doline, ali on se davi u živom pijesku zaborava. Izgubio si svoje prvo utočište u krilu sreće i sad lutaš pro-
stranstvom života korakom teškim kao tuč, što os-
tavlja žuljeve na kamenu. Tako se potpisuje tvoja
odlučnost. Ne osvrćeš se za danom što prođe, jer ne-
gdje na obzorju vrijeme kuje novo jutro za noć starih

zagonetki.

Morizok bijaše sad potpuno zbunjen i pitao se otkuda studenac zna sve to. To pitanje zaskakuta nemirno i studenac ga vidje, ali ne reče ništa. Krupni suncokreti se zaokrenuše i studenac pogleda preko brijega. U tom pogledu Morizok vidje žudnju sličnu onoj što je njega samog povremeno obuzimala i osjetiti srodnost s kamenim licem izvora. Poželi da mu se isповjedi.

– Mene je jednom žeđ tako gadno ošamarila.... – poče Morizok kazivati svoju nevolju studencu. Pričao mu je svoje lutanje veselom dolinom, svoje buđenje i nemir. Šarenilo boja što omamljuje pogled, lak i razuzdan. Ugladenu površnost što veseli oko. Šumu što zbori tišinom. Pomenu i ono kad je bio leptir, i smijeh zlorad, i rumena jutra što se smjenjuju kao straža.

– Ja već dugo osmatram daljinu, a ona nekako uvijek izmiče. Mutna su obzorja ovog novog svijeta. – nastavi Morizok.

– Srdžba me nekad spopadne kao groznica. Tražim riječi skrivene poput pustinjske vode, a riječi jednog čovjeka su kao perje maslačka. Uglavnom hodim sam i tragove briše ćutanje. Ponekad osluškujem prošlost, a ona mi samo pokazuje prstom prostranstvo ispred mene.

Vidio sam jedared u snu kaplju u koju se slilo more. Poželjeh da znam riječ kao što bješe ta kap. Čude-

snu riječ što sadrži sve. Riječ istine.

Tu zastade i namjesti se udobnije u krilu kupine.

– Ponekad kao da čujem tu riječ nejasno, kao šapat i vrelina ispuni mi grudi, ali ona iščezne i ispriječi se tišina. Zamišljam je kako pleše i kako se zavodljivo smiješi. Kraljica riječi s tijelom od vjetra. Nedodirljiva i nevina. Neuhvatljiva u mrežu prostih misli. Zamišljam je i kako pokazuje golotu ovog svijeta i na sebe oblači vječnost. Zamišljam je kao istinu.

– Pa ti si zaljubljen u tu svoju riječ – reče studenac.

– Ako sam do sada bio žedan, onda ću od sada da budem zaljubljen – lupi Morizok odvažno pennisom po grudima, a istovremeno i malo postiđen.

– Mudroljublje može biti opaka stvar.

Morizok ne reče ništa.

Studenac se nakašlja isprekidanim klokotanjem pa nastavi.

– Jednom žuborenje dozva jednog sličnog tebi i on kleknu pored te iste kupine i ispovijedi se. Reče da ga progoni sumnja i da traži srž svega jer to bijaše lijek za sumnju. Ja ga upitah šta je ta srž i kako će je prepoznati ako se sretnu, a on odgovori da se ona obično skriva i da je nevidljiva pogledu otupjelom od veselja, ali da će je poznati kad sa nje zguli svu lažnu i prevrtljivu spoljašnost. I da mi pokaže kako to čini, otrča do obližnjeg jablana i stade otkidati grane. Prvo je otkidao gornje pa zatim najveće i na kraju raspolovi stablo. Kad završi, zagleda se u panj što je ostao. Ne bi zadovoljan pa po-

če sjeći sljedeće drvo. Ali ni treće ni četvrto ne odagnaše sumnju. Ispod svake kore koju bi odgulio ukazivala se nova kora, a srž kao da je stalno preskakala iz drveta u drvo. Zaustavi se tek kad posiječe čitavu šumu.

Od tada je živio u samoći, a sumnja se pretvori u zmiju i ugnijezdi se pored srca kao zebnja.

Morizoka ova priča potrese. Čutao je neko vrijeme i gledao u bistru vodu.

– Zar ljubav da bude opaka? – pomisli zabrinuto. Ta se misao zapetlja u kupinu i Morizok je pokušavao da je otpetlja. Studenac to vidje, pa dodade, da ga utješi.

– Opaka od sljepoće, ne po naravi.

– Ti imaš svrdlastu žeđ, prvu ljubav i jedan život, i sad tražiš još i istinu. Čudesno slovo mudrosti. Hoćeš li ga čuti ako ti neko šapne, ili dobaci u prolazu kao psovku? – zapita studenac.

Morizok ne reče ništa već ubra nekoliko sasušenih travki i baci ih na vodu lokve. Travke popadaše tiho ocrtavajući Morizokovo lice na mirnoj vodi i studenac vidje one linije žudnje ispod očiju.

– Skupa je ta tvoja riječ, a plaćaš samo molitvom. Trebaće ti uzgred i nada i vjera, a utjehu uzmi džabe. Riječi utjehe ne traju dugo. Kvarne su kao riječi prevare.

Morizok tad progovori pogledom od drenovine i stegnu njime sunce oko struka, te ono zasja još jače.

– Plašiš se ravnodušnosti. Ona uvijek prijeti kao povodanj. U njoj se i najjača mudrost nemoćno batrga kao plijen u paukovoju mreži. Čuvaju te bedemi srditosti od njene sile. Opasna je ta tvoja riječ. Šćepala te je kandžama i ponijela u orlovske visine kao da tražiš spas na nebu.

Morizok diže pogled i lice mu se ozari. Nebo je imalo kragnu od lisičjeg repa, a oblaci stajaše kao bijela puca. Morizok načini pokret kao da će otkinuti jedno.

Svjež povjetarac penjao se uz padinu brijega na kojoj stajahu Morizok i studenac. Bio je zadihan i nosio je govor šume, ali Morizok ne htjede slušati. Studenac to vidje pa reče:

– Eno tvoja sreća i tvoja radost drže se za ruke i veselo čavrljaju u tom govoru, a ti mu okrećeš gluvo uvo dok osluškuješ pomno tišinu s onim drugim. Ludost! – uzviknu studenac pa nastavi:

– Tragaš neumorno za riječima kojim zbore divovi. Pazi da te ne zatrpaju. Osluškuješ pomno. Zar ne smiju biti ćutanje?

Noć se dokotrlja kroz gustu travu do Morizokovih nogu i proguta sjenu kupine. Za njom dođe studen i zvijezde zacvokotaše od zime. Suncokreti se uvukoše

u sebe i lik starca se izgubi. Morizok je podrhtavao zamotan u rep vjeverice. Mjesec se nadnese nad lokvu ispred studenca. Nosio je leptir mašnu i davao noći svečani izgled. Pred zoru zapucketa prstima i ode pjevušeći neku pjesmu. Na mjestu gdje je prestajao cijelu noć, sad stajaše sunce i Morizok se probudi u novom danu. Udahnu duboko zadovoljstvo što je bojilo zrak oko njega.

– Mudriji za jednu noć – promrlja poluglasno – ja ovaj dan križam i vrijeme odbrojavam, a ne brojim. Zažmiriću još jednom ljepoti što draži čula i zamijeniti je za slast mudrog slova.

Morizok to reče kao molitvu baš kad se studenac probudi i zatrepta žutim laticama suncokreta. Morizok je bio nestrpljiv i spreman da nauči riječ nad riječima. Kleknu u meku kostret kraj lokve i čekao je, a studenac bijaše nekako posebno šutljiv to jutro. Jednorogi bumbar doletje odnekud i ponovo je oblijetao oko bijelih cvjetova, kao da se udvara. Njegovo zujanje je rezalo zrak, suv i pun iščekivanja. Morizok ne izdrža i reče molećivo:

– Ako si izvor mudrosti, reci mi tajnu života. Reci mi njeno ime.

Studenac je neko vrijeme šutao pa progovori:

– Ako poštuješ velike riječi, trebaće ti ljudi, ljudi sa puno malih riječi. Brbljivci i šarlatani. Neznalice i praznoglavci. Derači iz gomile. Bukadžije. Njihove male riječi s najvišeg zvonika polijeću i stižu svugdje. Kao snijeg prekriju sve. Uči od njih, ali ne čini kao oni. Uči moć riječi prije nego što ih sve sabiješ u jednu ili dvje. Riječi su kao korak, a dugu sta-

zu mnogo koraka čini.

Tu se malo nakašlja pa nastavi tečnim glasom:

– Riječi su ponekad ohole, a najčešće preuske da u sebe prime sve što imaš da daš. Sanjao si čudesno slovo mudrosti, pa neka ti bude. I ja sam jedared. Kakav zanosan san. Poželjeh da zaspem i da se probudim u tom snu kao u novom danu, i da snivanje nazovem javom. Pretvoriše se tada snovi u divlje konje i odjuriše prostranstvom. Moćni i silni gaze sve pred sobom. Najvatreniji od njih odoše najdalje. Tragovima koje su ostavljali crtali su lice nepoznatih predjela i nedokučivih dubina. Izmjeriše svijet sto puta veći od svijeta što bi stao u oko ili šaku. Izmjeriše svijet veliki da samo u pjesmu može da stane. Eh, ljudi sni. Razjuriše se na sve strane i dugo sam čekao da se vrate, ali uzalud. Daljina i bespuće su im dom. A riječi stajahu svud oko mene. Sitne kao zrnca pijeska skrivale su sramežljivo pogled pred silinom divljih konja. Uplaši ih nedogleđe zemlje kojom prođoše divlji konji.

Tu studenac zastade i pogleda u Morizoka. Morizok je sjedio u travi i gutao svaku riječ.

– A ti tražiš riječ veću od svojih snova ili barem ravnu njima. Riječ divlju i razuzdanu, vragolastu kao leptir i glasnu kao topot što odjekuje beskrajem. E takve u mojoj vodi nema. Pođi dalje. Moraćeš sam da je skuješ od pijeska i kapi kiše. Načini od nje pjesmu a od pjesme uzde. Samo pjesmom možeš ukrotiti snove.

Studenac začuta i neko vrijeme čuo se samo žubor bistre vode. Morizok se naže nad lokvu i vidje

kako ove zadnje riječi što ih studenac izgovori popa-
daše u lokvu i postaje ribe sa žutim krljušti-
ma. Morizok ubra lokvanj i napravi od njega zobni-
cu. Zagradi rukama nekoliko riba, stavi ih u list i
uveza ga lozom kupine. Spuštao se niz strmu padi-
nu pažljivo stežući zavežljaj prve mudosti. Bijaše to
jedini prtljag što je imao.

– Ponijeću ove riječi da noću s njima rastjerujem
tišinu, a danju da mi budu putokaz – pomisli dok je
radosno poskakivao niz zeleni obronak.

II

Predio što se pružao ispred Morizoka započinjao je šumarkom koji je u kasnu jesen izgledao kao pijetlov rep. Šumarak je počinjao maslinikom u koji su se bez pitanja uselile smokve. Smokve su nosile grane upletene u čvorove i to je srdilo masline, koje su se ljeti strašno znojile zbog tih čvorova. Osim toga, smokve bijahu nešto više rastom, pa su bacale na masline sjenu što je nalikovala ribarskoj mreži. Zbog toga su često sunčane dane provodile u svađi i prepiranju.

A taj dan, kad Morizok nabasa na njih, prepirka je imala neku posebnu živahnost i nadjačavala je kreštanje sivozelenih ptica koje su oblijetale šumarak. Kad ugledaše Morizoka, zanijemise na tren i tad ponovo nadjača kreštanje s visine, a prostor iznad krošnji poprimi ljubičastu boju.

Morizok je, od onog dana kad se rastao sa studencom, stalno zavirivao u svoju zobnicu i divio se mudrim riječima i njihovoj snazi. Bile su isprva teške i ne bi mu lako da ih nosi. Zobnica je izgledala kao da će svaki čas da prsne pa ju je zbog toga nosio priljubljenu uz grudi. A morale su biti teške, jer kako bi inače prodrle u dubine skrivene od pogleda površnih i puko radoznalih, mislio je Morizok. Pokušavao je da ih izvadi pa da ih poreda i načini neku prepoznatljivu figuru, ali ubrzo uvidje da su bile skoro neuhvatljive. Skliske i nestašne, stalno su mu izmicale između prstiju, a kad bi pokušao da ih stegne i uveže u vijenac, razbježale bi se na sve strane i jedva bi uspijevao da ih ponovo vrati u zobnicu. Bijaše to naporna igra, ali bilo mu je posebno drago da je igra. Upornosti mu nije nedostajalo i nije klonuo duhom, iako mu se vlastita šepRTLjavost rugala. Igrao je tu igru iznova i iznova, svaki put sve strastvenije, s plamom u očima kojim bi povremeno zaslijepio jutarnje sunce.

Sjene sitnih, okruglastih oblaka prelazile su livadu oko šumarka u jatima kao ždralovi, a potom bi se ukazalo nebo, plavo, čisto i uredno zategnuto. Pod tim nebom dani su se valjali tiho kao klupko vune, a Morizok ih nije brojao niti se obazirao na njih. Bijaše potpuno zaokupljen svojim mudrim riječima nalik na ribe sa žutim krljuštima. Nakon nekog vremena već je bio savladao neke od tih riječi.

Znao je kako da ih izvadi iz zobnice a da ne iskliznu, i kako da ih poveže s drugim a da se ne razbježe. Otkrio je da samo neke može vezati jedne za druge i da onda one tako čine novu riječ, još težu i neuhvatljiviju. Naučio je i da pravi vijenac od riječi i da ih prepliće a da se ne dodiruju i kad bijaše to dobro izvještio, odbaci zobnicu i nosio ih je oko glave isprepletene i uvezane kao perjanicu. One najsjajnije pustio je da padaju preko čela i da sijeku tamu svojim zlatatstožutim perajama. Koračao je zadovoljno i ponosno, malo uzdignutog čela, jer su mu vrhovi peraja padali preko očiju. Koračao je i pomalo nesigurno, kao ekvilibrista, poskakujući čas lijevo čas desno. Vijenac nije skidao s glave čak ni kad bi umoran zalegao u gustu travu, a i rastjerivao je ljubomorno leptirove koji su htjeli da slete na njega.

Rastjerujući tako jednom prilikom leptirove, on nehotice zakači rukom vlastitu sreću i razbi je. Sreća puče i rasu se u stotine sitnih komadića a leptir odleti kikoćući se i lupkajući veselo krilima.

Kad taj dan stade pred šumarkom, koji je u kasnu jesen ličio na pijetlov rep, primijeti kako prepirka utihnu i kako kreštanje sivozelenih ptica nadjača. Masline i smokve što stajahu u prvom redu gledale su ga ljubopitljivo pa se potom počеше došaptavati. Šapat se izgubi u dubini šume iz koje nagruše bukve i hrastovi i ostalo drveće. Sad je sve rastinje stajalo na rubu proplanka zbijeno u gomilu.

Hrastovi, što bijahu najviši, nadnosili su se iznad svih i najvišim granama obojiše prostor iznad šume u ljubičasto. Morizok je nijemo gledao u tu šarenu publiku i prebrojavao ljubopitljive poglede na svojoj perjanici. Ponos ga nije napuštao, naprotiv bi mu drago što ga tako gledaju jer mu se činilo da u tim pogledima vidi divljenje i možda čak i zavist. Bijaše se iskreno ponadao da oni vide u tom vijencu zapletenu i skrivenu mudrost čiji je gospodar polako postajao i tajnoviti zbor studenca kojim je umivao suvo lice i gasio žeđ golemu poput suše. Stajao je trenutak obuzet tom mišlju kao da očekuje klicanje i uzdah nijemog divljenja, ali čulo se samo kreštanje s visine. To ga obeshrabri, ali odluči da pokuša da dočara svu veličinu i grandioznost svog ukrasa. Sjeti se tada da zna jezik šume i poče da govori pogledom od sedefa. Drveće se iznenadi, a posebno visoki hrastovi. Kad Morizok završi, nastade kratki tajac, a onda prva progovori jedna stara bukva:

– Zbilja čudno. Čovjek na glavi nosi nekakvu svetu mudrost kao krunu i ta kruna, skovana od srebrenog svjetla, svijetli jako poput zvijezde i zasljepljuje mu pogled. Ponosan je jer je slijep, ali je i tužan jer ljubomorno čuva svoju slijepost.

Bukva to reče kao da objašnjava ostalom drveću šta bijaše u tom pogledu od sedefa, a ono, kad ču, klimnu najvišim granam odobravajući.

– Tužan sam jer sam nehotice polomio svoju sreću – pobuni se Morizok pravdajući se. Drveće se tad kao po komandi primače bliže Morizoku i vidje kako pod lijevom miškom steže ostatke sreće koju

bijaše razbio. Uspio je sakupiti krhotine i zalijepiti ih smolom, ali ta nakaradna tvorevina nije nalikovala sreći, barem ne potpunoj i nepomućenoj.

– Sjaj moje krune će rastjerati tugu – reče Morizok odlučno. – Ja hiljade riječi znam kojima sreću mogu da dozovem.

– Tvoje su riječi potonule u more tišine koje te okružuje – javi se ona ista bukva.

– Još uvijek govoriš samo pogledom, a za to riječi nisu potrebne. Taj patrljak sreće što nosiš nije ti dovoljan. Sreća živi u dubini bez dna, na putu od bezbroj konačišta, a ti si odlomio parče prema vlastitoj veličini i zgurao ga u te riječi. Denjak riječi ne možeš darivati nama. Mi smo obično drveće. Kad razbiješ tišinu, kad joj čvrste bedeme na pleća svališ, uživaćeš tad radost riječi. Idi odavde! Neka te staze odvedu među ljude. Oni čekaju tvoje mudre riječi kao prvu jutarnju svjetlost. Tamo ćeš naći ostatak svoje sreće.

Morizok se zaokrenu i sad je stajao bočno okrenut šumarku. Trava bijaše visoka i sezala mu je do koljena. Činilo se kao da će krenuti, ali i dalje je neodlučno stajao. Gledao je šumarak preko ramena i izgledao je malo zbunjen. Desnom rukom je namještao vijenac na glavi, dok je pod lijevom i dalje grčevito stiskao ulijepljeni patrljak sreće. Odnekud dođe vjetar, obiđe oko šumarka i zatim grunu iz sve snage u masline što su stajale u prvom redu. Ma-

sline zamlataraše granama i ošinuše smokve, a smokve se stadoše ljutito gurkati svojim čvorovima i svađa koju bijaše prekinuo Morizokov dolazak ponovo se nastavi. Morizok zausti nešto da kaže, ali nije mogao nadjačati njihovu galamu i krckanje grana. Slegnu ramenima, vrati svoj pogled pod vijenac i zakorači tromo. Odmahnu nekoliko puta glavom u nevjerici i tihom razočarenju. Bio je odlučan da podijeli s njima svoje blago i da im dopusti da zagra-be najvećom kašikom iz bunara punog svježe radosti, a oni se nisu osvrkali niti ih je zanimala njegova ponuda. Uzdahnu sjetno i krenu. Tad odjednom začu opet onu staru bukvu što je jedina govorila s njim. Glas se mijesao s prepirkom i grajom, ali mogao je jasno razaznati njen govor.

– Samoća ima druga u tebi. Prijatelja vjernog kao slugu. Ona te želi samo za sebe i ne voli tvoje riječi ni tvoj vjenac. Noću kad spavaš, ona krišom u njih sipa tišinu i tvoje riječi tad postaju nijeme kao kamen.

Za trenutak se glas izgubi u graji koja nije jenjavala, ali se potom odmah vrati.

– Ostavi je. Nađi bolje društvo. Pokušaj s ljudima što zaziru od tame. Ti na glavi imaš dovoljno svjetla da u njega umotaš jednu čitavu noć i da je sakriješ, a oni to vole. Njihova radost rastočiće tvoju tugu, a tvoje riječi će postati zvon.

Morizok sasluša do kraja staru bukvu čiji se glas ponovo izmiješa sa škripanjem i drskim dovikivanjem. Osluški-vao je još neko vrijeme u nadi da će čuti još nešto što je bukva htjela reći, ali osim pre-

pirke što je silne glasove pretvarala u šuštavi vrtlog, ništa se nije čulo. Pomisli tad da je čuo dovoljno i da je stara bukva imala pravo.

– Moram pronaći ljude i sa njima podijeliti ovaj vijenac sreće – reče tiho u sebi i tad uvidje da nije znao gdje da ih traži, niti kuda da krene. Vrzmao se neko vrijeme naokolo kad odjednom osjeti miris lavande. Taj miris se provlačio kroz šumarak ostavljajući za sobom mirisni trag koji se pretvori u puteljak. Morizok se snebivao isprva, ali ipak krenu puteljkom koji je vijugao između džinovskih stabala i provlačio se ispod guste paprati. Pustio je da ga vodi korak ushićenja po tom uzanom puteljku koji se povremeno gubio i koji je uspijevao da pronađe po mirisu. Predveče tog dana puteljak ga dovede do kraja šume i Morizok od dragosti zapjevuši kao žuna. Pred njim se prosu noć i on zagazi kroz nju kao kroz plicak. Čuo je žuborenje i to ga podsjeti na ono žuborenje koje je dugo vremena slijedio i pomisli da je možda ponovo nabasao na studenac.

Odnekud se najednom pojavi magla i nije mogao dalje. Odluči da sačeka jutro. Odreza jedan poveći komad, presavi ga, sjede na njega i ponovo zapjevuši kao žuna.

Noć je oblijetala oko Morizoka koji je čvrsto spavao na sagu od magle. Imala je prhutav glas i orijaška krila. Pred zoru joj jedno krilo otpade, sruči se na zemlju i pretvori se u planinu. Jutro, pomalo

sveno, pokuša da opkorači krilatu planinu, ali se spotače i tresnu svom silinom u vodu rijeke čiji je žubor Morizok čuo. Stotine kaplji pade po Morizokovom licu i on se trže iz sna. Zvjerao je oko sebe kao da traži krivca, a zapravo je pokušavao ugledati divlje konje. Često su mu, od onog susreta sa studentom, dolazili u snovima. Čuo bi njihov topot još izdaleka, tih i potmuo, a onda sve jači i jači. Bio je siguran da ga konji poprskaju, ali kad dobro razgleda prostor oko sebe, vidje da je to bilo samo jutro okupano u bistroj vodi rijeke. Ustade i protegnu se. Rječica je zavijala na tom mjestu gdje bijaše prenoćio i uzanog puteljka kojim je išao ne bi. Stajaše zbunjen. Miris lavande nije osjećao i nije znao kud da krene. Pomisli da je možda rijeka odnijela puteljak i krenu niz vodu da ga traži.

Rječica je krivudala bez nekog posebnog razloga, i čas bi postajala šira, čas uža. Morizok je gazio rubom i noge mu bijahu mokre skoro do koljena. Namještao je povremeno vijenac na glavi i pokušavao je da se ogleda u vodi, ali je rijeka neumoljivo tekla i odnosila izmreškani lik. Htio je da vidi da li one linije žudnje još bijahu urezane na licu. Osjećao je da ga nikada neće napustiti i da su zauvijek postale dio njegovog lika. Nosio ih je s istim ponosom kao i vijenac na glavi. Činilo mu se da je i samo lice postajalo sve određenije i prepoznatljivije zbog tih linija. U smiraj dana stavljao je preko njih mir-

noću i spokoj i tad bi to isto lice postajalo okamenjeno, ali samo zakratko. I dalje je tragao. Tragao je koliko za nedokučenim dubinama toliko i za poklonicima mudrosti koji su znali vrijednost prave riječi i osluškivali šapat vječnog življenja.

– S njima ću podijeliti trpezu – mislio je.

– Kakva će to gozba biti, ih, neviđena – mislio je opet.

III

Beskraj je imao početak negdje u sredini puta i Morizok se uzaludno trudio da pogledom odmjeri granice koje je želio preći. Ponekad je mislio da je beskraj kao krug i da ga može ocrtati stopama upornosti, ali sve mu se češće činilo da je on u stvari ona ista daljina što ga grubo vuče za ruku. Neuhvatljiv i nejasan, a stvaran. Činilo mu se i da je lavirint kojim tumara ne znajući da li ide prema sebi ili od sebe. Beskraj je bio njegov zadatak, podvig ili sudbina i zbog njega je na glavi nosio vijenac zamršene mudrolije. Beskrajem su jurili divlji konji i samo su oni znali njegov skriveni lik. A on je jurio divlje konje što su uporno izmicali. Neuhvatljivi i razuzdani, sjajne grive i silovitog koraka. Jutro je davalo rumen mutnom obzorju do kojeg je sezala samo Morizokova silna želja.

Dok je hodao duž rijeke, pomisli da ni ona nema kraja i da će ga provesti kroz predjele začarane i

odvojene od svijeta nezdrave malodušnosti. Pomisli još i da možda teče u srce svijeta što se nije dao ućahuriti u prostu i kljastu viziju. Svijet koji je tražio život uzavreo i potpuno predan strasti življenja. Pogled je zabacivao daleko niz uspjenušanu vodu i osluškivao otkucaje tog velikog srca. Prepoznao je u tom kucanju poziv kao onda žeđ i obuze ga milina.

Jednim dijelom rijeka je tekla uzbrdo i tu Morizok posustade. Sjede na zaobljen kamen i skupljaše dah za veliki napor.

Morizokovi počinci bivali su sve kraći i budio se ogrnut toplinom predvečerja. Za noge bijaše svezao dvije želje i pusti da one njime upravljaju u tom beskraj u koji se bio usudio. Poželi da daruje blago koje je imao i da od njega satka plašt sreće veliki poput neba i da s njim ogrne duše promrzle od zebnje. Nosio je taj plašt umotan u vijenac mudrih riječi i tragao za nesrećnima. A misli što su igrale pod vijencem postajahu sve više njegove. Nakon toliko vremena sad ih je osjećao kao vlastiti dah i ponekad je puštao da mu igraju po usnama kao osmjeh. Jednom prilikom, dok je sjedio na obali rijeke, nakašlja se i misli s usana popadaše u mulj. Rovio je rukama po riječnom mulju dok ih ne nađe sve i izvadi. Bijahu kaljave i Morizok počeo strpljivo sastavljati od njih vijenac. Lijepio je blatnjave komade jedan na drugi i ubrzo načini od njih grudvu veličine ljudske glave. Sunce proviri iza raščupanih

oblaka i za tren osuši glavu od blata koja poče pucati po površini i pukotine što nastaje iscrtaše Morizokov lik. Linije žudnje bijahu jasno vidljive i bi mu posebno drago zbog toga. Tako se potpisivao život na lice tragača. Skinu tada vijenac i ukrasi njime statuu. Zadovoljno je promatrao svoju glavu što je nijemo stajala pred njim, ali njena ćutnja, ćutnja glinene glave, odjekivala je kao upozorenje i osjećao je nejasno da nešto nedostaje. Odjednom shvati gdje je bila druga polovina sreće. RIBE SA ŽUTIM KRLJUŠTIMA nemoćno su se batrgale i zijevale kao da pokušavaju nešto reći. Morizok je gledao u njihova usta i najednom presiječe ga njihova nijemost i nemoć da postanu živa riječ. Poskoči kao podboden tom spoznajom oštrom kao kaktus te viknu da nadjača žuborenje rijeke:

– O gluposti moja, zar sam te bolje ugostio nego tuđu mudrost. Došla si mi kao prosjak, a ja ti dadoh svoj dom. Isisala si život iz moga znanja i navukla patinu na sjaj moga blaga, a ja te zagrlih kao sestru. Ja ravnog sebi tražim, ako ne i boljeg od sebe da udahne život mojim riječima.

Morizok tako snažno viknu da rijeka za tren prestade teći i on tada ugleda mirisni puteljak od lavande kako vijuga s druge strane. Obradova se i krenu za njim.

Puteljak se penjao strmom kosinom i zbog te koscine horizont je stajao ukrivo. Morizok osjeti kako

mu kosina usporava korak, ali nije posustajao. Na drugoj strani rijeke bijaše zatekao žudnju kako sjedi i lomi suvo granje i kad joj se sasvim primače, vidje da je to bila ona ista čiji je biljeg nosio ispod očiju. Ona mu mahnu i nastavi lomiti suvo granje. Morizok razumje njen pozdrav kao tapšanje po ramenu i prođe ne zastajući. Osjećao je njenu silu kako struji kroz žile i kako ga vuče uz strminu. Kad bijaše već pod samim vrhom, zastade i osvrnu se. Žudnja bijaše zapalila vatru i plamenovi vatre obuhvatiše njeno tijelo te vatra i žudnja postaše jedno. Osjeti vrelinu i jarost što rastjera umor i nastavi da se penje. Na samom vrhu brda, pod brijestom, drijemala je srdžba ili se samo pretvarala. Za pojasom je nosila buzdovan a u ruci štit što ga je branio od ravnodušnosti. Ravnodušnosti nije bilo nigdje na vidiku i Morizok odluči da prođe tiho pored nje, da je ne probudi.

Vijugavi puteljak je gubio miris lavande, ali Morizok vidje da je sad bio posut dalijama što su se držale za ruke. Išao je oprezno, pazeći da ih ne nagazi. Držeći se tako za ruke podsjećale su ga na vijenac koji je nosio na glavi. U sumrak sjede okrenut jugu i zagleda se u dlanove. U njima je nosio strpljenje i vidje da ga je još dosta ostalo, a istovremeno je osjećao da će uskoro naći čovjeka i pomisli tad na sve izobilje koje je nudio. Poželi tad da bude spreman i da se odjene u najbolju mudrost

koju je nosio. Izvuče je pažljivo iz vijenca i stade od nje šiti odijelo. Pred zoru bi gotov i činilo mu se da mu dobro stoji. Htjede se ogledati u kapima rose što su klizile niz latice dalija, ali se one posakrivaše u travu i Morizok se sjeti da mu je za to trebala mirna površina vode. Osvrnu se oko sebe i ugleda kako u daljini nešto svjetluca. Krenu veselo odjeven u najbolju mudrost.

Jutarnja izmaglica obavi brežuljak iza kojeg je Morizok ugledao jezerce i udalji ga za dvije vrste. Nije vidio jasno i orijentisao se dodirujući vrhove dalija. Pomisli kako izmaglica ostaje iza nerasa-njenog jutra kao ostaci snova i tad se sjeti svog omiljenog sna koji je snivao i kad je bio budan. Sanjao je divlje konje kako galopom jure i repovima šibaju uskomešan zrak, a kopita im se zarivaju u meko tlo i ostavljaju tragove koje slijede samo naj-hrabriji. Odvažnost je bila ruka koja je sezala za njima i grčevito stezala grivu, a Morizok je imao takve ruke. Budio se s dlakama među prstima i tad je znao da su mu izmicali. Daleko na obzorju, kad bi već iščeznuli, mogao je da ih dodirne još samo željom, a nju je nosio u grudima kao u krletci. Ponekad je bio obeshrabren a ponekad u očajanju i tada bi zgrabio odlučnost koju je nosio zadjevenu za pojas i zavitlao bi njom prijeteći kao mačem, a san se tad pretvarao u njisku, što se miješala sa stvarnošću, sačinjenu od riječi. Stvarnost tako sa-

činjena nosila je neispunjeno obećanje o zemlji beskraja i grubo je mijenjala pitomost za divljinu. Morizok je osjećao negdje duboko u sebi da pripada nesagledivom prostranstvu, ali nije mogao raskinuti vijenac sreće kojim bijaše omotao glavu i zamesti vlastiti trag oholim ćutanjem. Osjećao ja da mora slagati radost na radost i sagraditi brdo s kojeg će zadovoljno sagledati svoje djelo.

Te misli su mu se vrzmale po glavi dok je hodao ka brežuljku koji je jutarnja izmaglica stalno izmicala.

Topli povjetarac dođe iz pravca juga i donese u džepovima smijeh vesele doline. Bijaše to zapravo smiješak što se šćućurio u dva oka i obojio ih nostalgijom. Morizok je gledao u ta dva oka pokušavajući isprva da se sjeti gdje ih bijaše vidio i onda prepozna u njima prošlost što je još mirisala svježinom planinske vode. Okrenu se i mahnu joj razdragano i htjede čak potrčati joj u susret, ali se sjeti da u stvari traži njenu sestru bliznu koju je vrijeme skrivalo u kovčegu budućnosti pa nastavi. Ubrza korak jer mu se činilo da u daljini čuje jecaje.

Vrh brežuljka bio je posut sivkastim šljunkom koje je nježno zapljuskivala voda jezera. Jedna povećća skupina trske stajala je mirno u vodi i Mo-

rizoku se učini, gledajući preko smeđih šiljaka, da na drugom kraju vidi tugu kako nepomično sjedi i gleda u vodu.

– Sad ću je otjerati i učiniti ovu vodu srećnom – pomisli odvažno.

Hitao je obalom što je savijala u velikom luku dok mu je sivkasti šljunak prštao pod nogama. Kad joj priđe sasvim blizu, vidje da je to zapravo bio čovjek umotan u sivu dotrajalu kabanicu. Zastade zbunjen na svega nekoliko koraka od čovjeka a ovaj se tad lijeno okrenu i odmjeri ga samo djelimično, dok je drugu polovinu pogleda skrivao pod kapuljačom.

Morizok podiže ruku u znak pozdrava i dodirnu ovlaš žuti vijenac koji odjednom zasija jače. Zakoluta jezikom ne znajući kako da otpočne.

– Pozdrav nosim već dugo, a nemadoh kome da ga uručim. Čuvam ga u srcu kao iskrenost, da se ne iskvari – reče dok su mu usne podrhtavale.

Čovjek u dotrajaloj sivoj kabanici ne reče ništa. Sjedio je i dalje nepomično. Morizok oklijevaše za trenutak pa nastavi:

– Nosim i radost okupanu na izvoru mudrosti i upletenu u vijenac. Nepomućena je ova radost koju nudim. Zamršena je kakva samo mudrost može biti, ali nemoj da te to brine jer znam put do njenog srca. Povešću te njoj ako zaželiš. Od noći načiniće dan a od dana vječnost. Probaj, krepka je i slatka kao med i ponekad u malo riječi stane.

Čovjek u dotrajaloj sivoj kabanici ne reče ništa. Sjedio je i dalje nepomično.

– Silna sam prostranstva prešao tragajući za

vodom što gasi žeđ divova. Darivao ju mi je jedan studenac, a ja zaboravih da mu se zahvalim. Skupio sam pregršt riječi i načiniću od njih plamenu pjesmu koja topi ledeno beznađe. Ajde da zapjevamo skupa.

Čovjek u dotrajaloj sivoj kabanici ne reče ništa. Sjedio je i dalje nepomično.

Mjesec je lutao površinom jezera, vukući za sobom ogrtač od izgužvane mjesečine, a kad ugleda Morizoka i čovjeka u kabanici, preplaši se te odskoči visoko nasred neba i tu ostade. Morizok je i dalje stajao na nekoliko koraka od čovjeka i čekao. Čovjek se nije okretao i onaj komad njegovog pogleda, što bijaše dobio kad su se sreli, bilo je sve što je znao o njemu. Pitao se zbunjen da li je to odista čovjek ili samo stara dotrajala kabanica. Sjede na šljunak iza njega i pogleda neveselo u komad sreće što bijaše nevjesto ulijepljen smolom. Sjedio je tako neko vrijeme i pomisli da su stranci i da ne bijahu srodni čak ni po sreći, mada je vjerovao da su po sreći svi ljudi srodni. Poželje da vidi lice tog stranca što se krilo pod kapuljačom. Istezao je vrat u stranu, ali nije mogao nazreti čak ni vrh nosa.

Tad odjednom mjesec stade nasuprot njih i obasja čovjeka u kabanici. Njegov lik se ocrta na mirnoj vodi i Morizok gledaše zabrinut. Bilo je to lice kakvo ne vidje prije. Lice patnje i iznurenosti. Lice ravnodušnosti prema vlastitomu bolu i vlastitoj sreći.

Lice tuge onako kako ju je Morizok isprva vidio dok stajaše na drugoj strani jezera. Lice s pogledom tamnim kao jama u koju je propadalo nadanje i dostojanstvo. Lice unakaženo glađu. Lice bez vjeđa i bez zuba, odvojeno od tijela teretom iskušenja.

Lice što je pod kapuljačom sive dotrajale kabanice krilo nevjericu u postojanje prostranstva koje Morizok bijaše pregazio. Lice bez vjere u svjetlost iza ljudske međe, s grivnama što su ga nemilosrdno prikovale u prazninu kukavičluka.

Lice bez snova.

Morizok se trže i sjede nazad na šljunak. Sneveseli se i mahnu mjesecu da se skloni, što on vidno uvrijeđen i učini. Igrale su sad tamne sjene po mirnoj vodi i pokušavale da istrgnu nešto iz ruku stranca. Kidisale su bjesomučno kao zvijeri i tiho režale. Morizok nije mogao vidjeti šta to bijaše, ali primijeti kako je ovaj to grčevito stezao i pribijao uz grudi. Morizok se ponovo naže i vidje tad da to bijaše život. Stranac u kabanici se borio i pritom zastenja teško. Morizok priskoči da mu pomogne, ali sjene se razbježaše ostavljajući uzburkane krugove po površini jezera. Morizoku laknu i on potapša stranca po ramenu kao da ga sokoli, ali stranac ni tad ne pogleda u Morizoka. Ostade da sjedi na svom mjestu nepomičan i nijem. Uzdisao je sipljivo i s mukom. Stezao je život što je Morizoka podsjećao na izlomljeni patrljak sreće koji bješe sačuvao. Pomisli da su možda

ipak po nečemu srodni i reče tihim svečanim glasom:

– Vidjeh tvoje lice, stranče, i ono mi kaza strahotu tvoga življenja i beznađe tvoga postojanja. Pod tvojom kabanicom trune i u crni prah se pretvara sva ljepota ovog svijeta. Ne predaješ se sjenama tame što igraju noću oko tebe i budno bdiješ nad tim patrljkom života što ti ostade. U tebi je nekad bilo sjeme ratnika i režiš polomljenim zubima. Naučio si me svetosti življenja još jednom.

– Pogledaj moje odijelo – reče Morizok kad bijaše svanulo i uspravi se.

– Sašiveno je je od moje najbolje mudrosti i ja ga nosim s ponosom od kojeg se nadimaju grudi kao mjehur. Uzmi ga! Zaštitiće te od hladnoće koja dolazi iznutra. Sašiveno je po mjeri svakog čovjeka.

Morizok poče svlačiti odijelo sa sebe i ubrzo osjeti svježiji zrak kako se urezuje u kožu.

– Ja odlazim dalje. Silno je moje blago i ja ću da ga dam kao nebo kišu. U tom blagu nema sažaljenja i ostavljam te kraj mirne vode jezera, spokojan i uvjeren u čarobnu snagu življenja. Osmijeh ti ne navraća. On je zarobljenik tuge. Ako ga sretnem, razbiću njene gvozdene okove i čućeš tada odjek veselja. Moje riječi ostaše nijeme i ja na drugom mjestu moram život da im dam. Dok je Morizok tako govorio s vidnom sjetom koja je titrala u zraku oko njih, stranac se okrenu i pogleda ga. Morizok se trže i vidje u

tom njegovom pogledu neskrivenu ljubopitljivost. Stranac ga je odmjeravao pomjerajući polako pogled dok je Morizok podrhtavao boreći se s jutarnjom svježinom.

– A šta to nosiš na glavi? – progovori konačno.

Morizok zgrabi rukama vijenac ispletan od čiste mudrosti što se žutila po obodima i strgnu ga s glave.

– Moje blago – reče. – U stvari, ključ koji ga čuva. Stranac ne reče ništa, samo je gledao čas u Morizoka, čas u vijenac.

– Blago, kažeš?

– Da, blago pretočeno u riječi i riječi upletene u promisao. U njima spava još neispjevana pjesma.

– Hm – ispuhnu stranac – meni te tvoje riječi izgledaju kao ribe.

Morizok se osmjehnu. Bilo je u tom osmijehu neskrivene snishodljivosti.

– Da, izgledaju kao ribe jer mi ih je darivao studenac, izvor mudrosti.

– Da probamo tu tvoju mudrost – predloži stranac, što Morizok zdušno prihvati i pruži mu vijenac. On ga zgrabi, prevrnu ga dvaput u ruci i onjuši, zatim ga presavi i proguta ga u dva zalogaja. Kad ga bijaše dobro sažvakao, ispljunu riblje glave i repove i navuče kapuljaču preko glave.

Morizok stajaše kao skamenjen ne vjerujući isprva vlastitim očima. Vijenca i riba više ne bi. Mudrost bijaše sažvakana i rastrgana u zubima stranca koji ne ču u njoj ono što je Morizok čuvao kao najveću dragocjenost.

– Nije loša ova tvoja mudrost – isceri se stranac.

– Svježa – dodade i naštima se na onom istom mjestu na kojem ga Morizok bijaše zatekao. Sjedio je zadovoljan u svojoj sivoj dotrajaloj kabanici, nepomičan i nijem kao jazero.

Jato divljih pataka proletje sasvim nisko iznad jezera i zaokrenu u velikom luku prema istoku. Morizok pogleda za njima i vidje kako se nebo stidljivo zacrveni. Novi dan zakorači odlučno prema njima. Nosio je sivo odijelo i ono Morizoka podsjeti na dotrajalu strančevu kabanicu. Činio mu se još iz daljine nekako sumoran i neveseo i poželje da prođe što brže, ali sivi dan se vukao tromo, ne mareći puno za svoj izgled.

Stranac svuče za tren kapuljaču s glave i Morizok je mogao vidjeti dvije jake žile na vratu kako poigravaju pod ispucalom crvenom kožom dok je umivao lice vodom jezera.

– Umij se! – reče mu. – Ova voda je moje blago.

Morizok ne reče ništa. Stajao je gologlav i ozlojeđen. Gutao je pljuvačku gorku kao žuč, a ona se lijepila za grlo kao smola. Osjećao je tešku šapu krivde kako mu pritiska ramena i grudi. Stranac završi svoje jutarnje umivanje i sjede na staro mjesto. Otresao je kapi s košcatih šaka što su škriputale i onda ih sakri pod kabanicu.

– Je li to bijes naivnog srca što iskri i sijeća? – zapita tiho – Znam da sam nezahvalni lopov, zato sjedim sam, a znam da si ti luda. Ti za mene nema-

de sažaljenja, a išteš milosrđe. Radost kažeš da si mi nosio u onom vjencu, e pa da znaš da sam radostan. I sit povrh svega. Zato sam valjda i radostan. Na mom licu nisi vidio snove, a ja sam na tvom vidio gađenje. Kakva to mudrost bješe kad ti u njoj nemađe mjesta za hrabrost. Plaši te moje lice, znam, plaši i druge. Preplašio sam i ribe iz ovog jezera prije mnogo vremena i jedino me se glad ne boji. Ona ne preza ni od koga. Tišti te što tvoje riječi bijahu nijeme, eto vidiš, ja mislim da bijahu mesnate i ukusne. Zahvali se tom studentu u moje ime.

Tu napravi kratku stanku dok mu je pogled klicio preko jezera kao talas.

– Nemoj da te jedi i žalosti što sam gluv za tvoju pjesmu. Ako u njoj bijaše miline i dražesti, onda ćeš je opet spjevati nekom drugom uhu. Jednom mi jezero reče da ljepota niti stari niti nestaje, već samo se od tuge skriva. Neka bude tako, rekoh kad postadoh tužan. A ti, šašavi prijatelju, idi dalje i ne gasi tu vatru što u tebi tinja i ne zamjeri meni malodušnom i dotućenom što se batrgam kao otkinut gušterov rep. Tvoje su riječi veće od ovog jezera i nikakav lopov ih ne može ukrasti. Skuj pjesmu novu i nek je ptice na krilima ponesu.

Morizok je slušao pomno svaku strančevu riječ. Osjećao je prikriveno pravdanje u tim riječima, ali bijaše to pravdanje čovjeka koji više nije mogao iskreno da se kaje. Pomisli da ga je silna nesreća izgrizla i to malo što reče bijaše puki obzir, ali istovremeno bi mu nekako lakše. Strančeve riječi imale su sivu boju i miješale su se s obalskim šljunkom.

Morizok je stajao mirno pazeći da ih ne izgazi. Osjećao je da su ipak nosile u sebi nešto vrijedno slušanja i pomisli da je to zbog njegovih riba koje stranac bijaše halapljivo progutao. Posebno mu se bijahu dopale one posljednje o veličini njegovih riječi i o pjesmi nošenoj na krilima. Sjeti se tad divljih pataka koje bijahu tog jutra odletjele put istoka. Tmurni dan je još stajao pored njih namrgođen i trom, ali polako pređe s onu stranu jezera i ode. Morizok je gledao za njim spreman da krene kad odjednom poželje da oprostí strancu.

– Moj dom je uvijek negdje ispred mene, u predjelima što se jedva naziru i zovu mi korak. Kad odem, ovim istim putem kraj jezera proći će moja prošlost i ti ćeš poznati da je moja po oštrini i svirepoj hladnoći pogleda kojim će te probosti. Evo ti moj oprost, iskren kao pozdrav koji ti donesoh. Neka te čuva od sjećanja opakih i zlih. Neka čuva tvoj mir i neka te štiti.

Morizok spusti svoju ruku na strančevo rame i ostade tako za tren kao da daje tom činu poseban značaj. Stranac se još više skupi u svojoj kabanici i jedva primjetno zadržta. Morizok se uspravi, uze svoj patrljak sreće i otrese s njega sitne kamenčice što bijahu prijenuli za smolu. Pogleda još jednom za tmurnim danom što se gegao niz brežuljak. Okrenu se i krenu suprotnim pravcem.

Podno brežuljka zelena livada se sjajila kao ulje

sezama. Morizok vidje još iz daljine kako se po njoj kližu vjetri bez zavičaja i ostavljaju tragove koji su mirisali na timijan. Kad je prolazio pored trske što je mirno stajala u jezeru, otkinu jednu i napravi od nje sviralu i sad je duvao kroz uzani otvor. Od napora obrazi mu bijahu crveni. Pokušavao je istjerati iz nje melodiju, ali melodija je trvdoglavo odbijala da izađe, te svirala ostade nijema poput mudrosti koju bijaše nosio. Pomisli još jednom na stranca i uzdahnu sjetno. Tad odjednom začu prštanje iza leđa. Okrenu se i vidje riječi koje stranac bijaše izgovorio kako ga prate. Bile su izmješane s obalskim šljunkom, ali ih je odavala siva boja. Morizok zastade i dozvoli im da ga sustignu. Činilo mu se kao da ga prate već neko vrijeme. Kad mu savim priđeše, jedna od njih reče:

– U tvojoj svirali krije se sramežljivo melodija slasna, ali neće izaći dok joj ne daš riječi da je vode. Uzalud duvaš zajapurenim obrazima. Uzmi nas i mi ćemo je izvesti van.

Morizok ih je isprva gledao podozrivo, ali na kraju ipak poslušao. Dohvati nekoliko riječi što su stajale najbliže i nagura ih pažljivo u sviralu. Prinese kraj ustima i lagano puhnu. Svirala zapjeva. Melodija se izvi kao izmaglica praskozorja te stade činiti lelujave krugove kao dim. Dotaknu mu ovlaš uši i on tad osjeti zanos i čar nježnih tonova. Stajao je kao opijen i mahao glavom lagano, kao što orao maše krilima. Osjećao je kako lebdi, kako ga visina osvaja pedalj po pedalj. Ispusti slab krik, a krik skli-znu niz uglačanu travu i izgubi se na drugom kraju

livade. Za njim stiže drugi, a za drugim rasu se smijeh neobuzdanog zadovoljstva.

Stajao je tako Morizok dugo kao obješen za granu milja kad se u sumrak umilna melodija pretvori u leptiricu i odletje. Morizok se trže kao probuđen iz transa i ispočetka nije uspijevaao da se sjeti gdje je. Noć to iskoristi i prekri ga tamom debelom kao jorgan. On leže u meku travu i osjeti pod glavom prštavo kamenje. Sjeti se tada riječi koje ga bijahu pratile i napipa ih rukom. Riječi mu tad rekoše:

– Ova melodija je poklon stranca. Nije on pravi kradljivac, već nesretnik što zazire od života. Učinile su ga sitim tvoje ribe-riječi i srećnim tvoj oprost. Neka te prati ova melodija. Zbogom, ludo.

Šljunkovite riječi zaprštaše i izgubiše se u tami. Morizok htjede još nešto da ih priupita, ali one šmugnuše brzo. Ležao je u travi. Osjeti kako ga iz blizine vreba san i nasmija se slatko. Mahnu mu da priđe bliže i naštima se udobnije. Spavao je s bisernim zadovoljstvom na usnama.

Teške kapi popadaše po Morizokovom licu i sapraše okrepljujući san. On zatrepta i poskoči. Rukom razgrnu kišu što je polako postajala sve gušća i ugleda sviralu kako leži u travi ispred nogu. Zasvira a melodija mu se zavuče pod gustu kosu. Pomisli da se plaši kiše. Melodija vidje tu misao kako se uvija kao pramen i šapnu mu na uho:

– Ajdemo od ove kiše. Neka kvasi naše tragove.

Ja, kao i ti, tražim ljude da me čuju i da im dušu razgalim, a tamo naprijed, preko onih stasitih gora, čujem komešanje i vapaj. Tišina se nadnijela kao crni oblak nad ljudima i prijeti da im otme nebo. Zaboravili su da slušaju i ne umiju da čuju. Tvoje riječi i ja donijećemo im spas na dar.

Morizoka osokoli šapat melodije te krenuše mokrom livadom. Išao je veselo, korakom što vedri i ubrzo kiša stade.

IV

Gore su krile crne misli pod osojnim stranama i strašile putnike svojim uskim, vijugavim bogazama. Noću su hučale potmulo, glasom što je dolazio iz dubina, a danju bi se ispršile drsko i osorno. Pri vrhovima su, pod bijelim šalom, krile hladnoću od koje su pucale kosti drveća. Morizok se nije plašio. Grabio je odvažno uz strme obronke ostavljajući krivudav trag iza sebe. Brojao je šiljate vrhove koji su se zabadali u nebo i učini mu se da ih bijaše premnogo. Uzvera se na jedan vrh s kojeg je mogao doći oblake što su nečujno jezdili te zajaha jedan koji je izgledao kao bijeli pastuv. Oblak ga prenese preko planina, a on mu zauzvrat odsvira čarobnu melodiju. Kad začuše komešanje i žamor daleko ispod sebe, oblak ih spusti na jedan omanji vrh i tu se rastaše kao prijatelji. Morizok mu mahnu, a bijeli pastuv posu šaku pahuljica po stazi što je vodila u podnožje planine. Krenuše snježnom stazom koja je

naglo savijala između smreka i preskakala tragove divokoza.

U smiraj dana Morizok zastade da oslušne komešanje i žamor. Čulo se samo ujednačeno zujanje noćnih bumbara. Zemlja postade mekša i ugibala se pod težinom umora koji se kaćio za noge kao ćićak. Morizok primijeti kako sunce hitro skliznu za brežuljkast predio što se ocrtavao blagim obrisima i pomisli kako je ovaj dan jako nestrpljiv. Zavuće se u jedan grm i ćekao je tamnilo noći da se razlije planinom i nebesima. Osluhnu svoje srce i ću u njemu veselje i poj. Ću i kako tresnuše teška vrata a poj zagrmi još jaće i veselije. Iza vrata je dopirala muzika i slaba svjetlost. Morizok osjeti toplinu oko srca i neobuzdanu živost u udovima. Ležao je nauznak s rukama upletenim u gustu kosu i ućivao u veselju svog srca. Zaspao snom isklesanim u bijelom mramoru. Sanjao je ponovo divlje konje i taj je san svu noć svijetlio i oblijetao oko grma kao svitac. Ćuo je i njisku, ali ona se zaćas izmiješa s onim veseljem i muzikom što je dolazila iz srca. Ta ćudna mješavina zaigra kao ćarolija po svilenoj niti.

U osvit se san stopi s prvim zracima sunca i pretvori se u bijeli grab. Kad Morizok otvori oći, bijeli grab ga pozdravi osmjehom i blago se nakloni. Morizoka to malo zbuni i on otpozdravi smušeno i skrenu pogled u stranu. Ustade i osjeti onu istu toplinu i neobuzdanu živost od sinoć. Zgrabi sviralu, što je

svu noć ležala u naručju ljubičica, i krenu.

Dan se prelomi napola kad Morizok zastade zadihan na vrhu brežuljka. Bjelina staze bijaše već odavno iščezla i Morizok je pokušavao da se orijentira vrhovima trepavica. Žmirkao je kao u pomrčini kad najednom progovori melodija koju je nosio u svirali.

– Vidjela sam sinoć tvoj san i slušala veselje tvog srca – reče dok mu se umiljavala oko ušiju.

Morizok tek tad primijeti da je nije bilo čitavo prijepodne.

– Hm... – otpuhnu Morizok kroz nos.

– Ne ljutiš se ? – upita ga bojažljivo.

– Ne.

– Htjela sam se malo prošetati kad najednom naiđe sjeverac, ščepa me i ponese na vrh planine. Molila sam ga da me pusti, ali ne htjede. Mišljaše da sam nagorkinja. Tek kad dođošmo pod sami vrh, umori se i nekako se istrgnu. Lutala sam sama i preplašena. Noć bijaše tamna kao bunar. Nisam znala kako da se vratim. Tad odjednom čuh konjski topot i spazih krdo divljih konja kako jure niz planinu. Uplašila me njihova silina. Kidali su zemlju kopitima i mrvili kamen. Svijetlili su kao luče. Jedan prođe sasvim blizu i ja se upletoh u njegovu grivu. Vukao me je silovito i nezadrživo. Pokušavala sam nazreti kud me nosi, ali od brzine ne mogoh ništa vidjeti. Najednom se zaustaviše pred debelim vra-

tima i jedan od njih tresnu nogama a vrata se otvoriše uz prasak. Uđosmo u prostoriju nalik na orahovu ljusku i tad poče veselje i muzika i ja zaigrah što sam bolje mogla. Svidjela im se moja igra. Pred zoru najednom iščeznuše, a tragove što su ostavljali po mekoj zemlji, postaše lejski cvjetovi. Tad i ja zaspah i probudiše me dosta kasnije grane bijelog graba.

Morizok gledaše nijemo u daljinu. Osjeti melodiju kako se uvija oko vrata kao nit paučine.

– Kad sretnem tugu koja ljudsku odjeću nosi ispričaću joj o čistoti tvog srca i o veselju što u njemu plamti – šapnu mu.

– Ne! – gotovo uzviknu – pjevaću joj o plemenitosti jednog srca, a ti, šta ćeš joj ti reći? – upita ga melodija i kao da mu se zagleda u oči.

Titrala je pred njim i maglila se u vlažnom dahu. Morizok je ćutao. Bijaše zatečen ovim pitanjem. Odonnda, kad mu stranac na jezerskom žalu proguta vijenac, osjećao se bespomoćan i pokraden. Siromah bez darova. A imao je toliko da kaže, pregršt sjajnih riječi, platenicu od žute krljušti. Sad je nosio muk u ustima kao suhu zemlju. A naslućivao je hućanje u grudima. Potmulo kao huk ponornice što ispira utrobu zemlje i odjednom nenajavljeno izbija na površinu, pročišćena i svježa. Osjećao je tu rijeku kako, skrovito od uha, teče njegovim dubinama i podrhtavao je jedva primjetno, kao da strepi.

– Pjesmu – reče.

– Pjesmu? – ponovi melodija za njim, kao s nevje-ricom.

– Da, pjesmu. Moju pjesmu, a ti ćeš je nositi – ponovi Morizok više kao za sebe.

– Govoriću sam, kazivaću svoje snove, da snove, one iste što su te nosili sinoć. Skovaću vlastito slovo, od kiše, od trunja, od jutra baš kako mi studenac reče, a njegove riječi neka ostanu strancu i jezeru.

Lice mu se ozari i oči zasvijetliše kao majski zrleci. Bijaše shvatio da je oduvijek umio da govori riječima što su nosile njegov vlastiti žig rođenja.

–a toliko sam ih tražio po pustopoljinama, u tuđini – i lupi se po glavi kao da se osvješćuje.

Sjeti se stranca i bi mu sad zahvalan i istovremeno ga za srce pecnu krivica kao žaoka jer je dugo oklijevao da mu oprosti.

– Zaogrni ih svojim umilnim tijelom, udvostruči radost i utrostruči veselje. Budi pjesma nad pjesmama! – povika Morizok i pridiže se na koljena.

Krenu. Koraćao je hitro sustižući svjetlost dolažećeg dana i uskoro je i prestiže. Obrete se u danu koji je nestrpljivo klizio niz brijeg s kosom od zlatnog klasja.

– Zlatni briježe! – povika Morizok snažno, gotovo iz sveg glasa. – Koliko si ih ispratio niz svoju zlačanu grivu? Jedan za drugim, vuku se neumorno i za

ruke se drže. Neki od njih surov kao podgorac, a drugi kišan i sjetan. Eh ti dani, povorka mučaljiva niz tvoju strminu. A ja sam ih dugo gledao i prebrojavao im treptaje i svaki put obuzme me umor, briježe. Premnogo ih bi. A ovaj današnji zateče me u tvojoj kosi od zlatnog klasja i ja zborim kako najbolje umijem i kako sam navikao, sam sa sobom a protiv tišine. U srcu mi se ugnijezdila istina jedog sna i ja hoću još mnogo takvih gnijezda da načinim, da pokorim mučnu tišinu strepnje, da od beskrajna načinim zavičaj. Silan je to dan. Slavljen biće usklikima i suzama. Ja čekam taj dan, i brojim. Možda je baš ovaj, a možda smo se mimoišli. Reci, briježe, jesi li ispratio dan koji tražim i kud je otišao? Je li skliznuo niz tvoju kosu dan koji me uporno čeka?

Brijeg ne reče ništa. Zlatno klasje se povijalo ostavlajući prolaze nalik na brazde. Morizok krenu jednim i primijeti kako mu klasje seže skoro do očiju. Išao je gotovo nasumice dok ne izbi na ravninu podno brijega. Okrenu se i gledao je. Prolaz kojim bijaše sišao se izgubi. Na samom vrhu brijega nazi-
rao je još jedan dan kako se polako priprema da sklizne niz kosu zlatnog klasja. Mahnu mu da požuri i sjede u gustu meku travu. Melodija se zavuču u sviralu od trske i ne reče ništa. Morizok se zagleda u dlanove i vidje da se strpljenje bijaše pretvorilo u pjesak, izmicalo između prstiju i prosipalo se po travi. Poglednu još koji put na sutrašnji dan što se još snebivao na vrhu brijega kao da se plaši strmine. Nebo se zaogrnu tamom i on zaspao. Spavao je mirno i nepomično, kao mrginj u gustoj travi.

Staze zatraviše i Morizok stajaše zbunjen. Prevrtao je sviralu u ruci i osvrtao se oko sebe. Pustopoljine bijahu svud okolo. Jeka i zujanje poljskog cvijeća ispunjavali su vazduh što se polako grijao. Morizok krenu prema jednom lugu što bijaše šćućuren u procjepu između dva omanja brdašceta. Sjeti se kako mu jednom stara bukva kaza put i pomisli da priupita lug. Išao je dugo, a sunce je nemilosrdno žeglo i komešalo titrav vazduh. Pomisli kako ovaj dan bijaše dug i vreo dok je gazio odlučno ogoljenom ledinom. Nadomak šumarka osjeti svježinu te požuri gonjen sunčevim varom. Sjede na samu rub pod klen krivudavih grana, udišući halapljivo svježinu. Zagleda se u dlanove i vidje da strpljenja bijaše manje nego sinoć mada je svu noć spavao čvrsto stegnutih pesnica.

– Strpljenje je vrijeme – reče klen.

Morizok se trže kao da ga glas prenue iz drijemeža.

– A ti si strpljenje sabio u dvije šake i sad ti curi kao zrna vremena u pješčanom satu – nastavi klen.

– Zar je u te dvije šake sve vremena što imaš? Morizok pognu stidljivo glavu i zagleda se u debele, izborane žile što stršahu iz zemlje.

– Ja nosim pupoljak ovde unutra – pokaza rukom na grudi – i on žudi da procvjeta. Velika je želja njegova. Žudnjom je nazvah i žeđi i pustih da me nosi kao rijeka svoju vodu. Silno i nezaustavljivo. Beskraj je zemlja njegova i moja, onaj isti beskraj što ga magljenje pečalnog oka krije. Jedino u zemlji beskraja naći će utočište. A tamo su već odavno divlji konji, oni tamo prvi stižu, a meni se javljaju noću kroz san rastrgan i usplahiren rzanjem i njiskom. Tamo je voda koja toli ovu žeđ što se u meni nakupila. U zemlji beskraja uništiću vrijeme i iskidaću međe koje me ko gvozdene grivne stežu. Dan mog vječnoga rođenja je tamo, on sjedi negdje u hladovini, ovako kao i ja sad, i čeka.

– Hm – zamisli se klen krivudavih grana i zaškripa jedva čujno. Čutao je neko vrijeme pa progovori:

– Ako je tako, onda idi, ali znaj da put do te tvoje zemlje kroz ovu zemlju vodi.

Morizokove oči zasvijetliše. Osjećao je da ga stari klen razumije i ponada se radosno da možda zna put što tamo vodi, i priupita ga da li je vidio tragove divljih konja.

– Ne – reče kratko klen – nisam vidio takve tragove, niti bi ih poznao sve i da jesam, a slabo ko ovuda prolazi. Poneki vjetar i miris što za njim dođe, a oni

tragove ne ostavljaju. Idi dalje. Ja ti ne mogu pomoći u tvom traganju.

–Vidiš ove debele žile – tu klen mahnu najnižim granama prema zadebljalom korijenju što je stršalo iz trave – preduboko su zarasle u ovu moju zemlju i ovaj moj mir. U mojoj šumi ima jedno jezero, malo šumsko jezerce. Idi njemu i pitaj ga za pomoć. O njemu zbore da je čarobno i da od ovog svijeta tajne svakojake zna. Možda je i za tvoju zemlju čulo.

Morizok poskoči veselo i osjeti uzbuđenje kako kulja žilama. Bijaše to ono isto osjećanje što ga je bilo obuzelo onda kad nabasa na izvor mudrosti.

– Počivaj i dalje u svom miru, i nek bude nena-rušen i vječan! – viknu Morizok i zamače u utrobu šume.

Guste krošnje su krile sunce i Morizok je mogao vidjeti samo treperavo lišće uvijenih ivica kako boji gust i vlažan zadah šume. Poigrali su ti najviši listovi i u uskim procjepima bljesnula bi zasljepljujuća svjetlost pa bi zatim odmah poskočila u drugi procjep. Morizok pomisli kako ova šuma ima pokrov koji je iskrio i svjetlucao poput zvjezdanog neba. Težak i zgusnut vazduh koji je udisao bijaše ispresijecan tankim prugama svjetla u kojima se vidjelo komešanje mnoštva sitnih buba. Morizok se trudio da ih ne uznemirava i pažljivo je zaobilazio svjetleće pruge. Šuma postajala sve gušća i mračnija, a zrak sve teži i vlažniji. Osjećao je kako mu

korak postaje olovan i pomisli da je u blizini šumskog jezerceta. Preskoči povaljeno deblo obraslo u mahovinu i ugleda jezerce. Površina mu bijaše uglačana i sjajna i iskrižana sjenama drveća što je stršalo iz vode, napola izjedeno i sablasno. Grane drveća bijahu ogoljene i izlomljene. Morizok pogleda put neba ali iskričavog pokrova ne bi. Sivi oblak magle, gust kao kaša, lebdio je mirno nad jezercetom i pritiskao trbuhom sivomodru tamu. Neka nelagodnost i blaga jeza prostruja Morizokovim udovima. Pomisli da tajne koje ovo jezerce krije bijahu strašne i turobne. Stajao je skoro na samom rubu kolebajući se da li da progovori. Udahnu dvaput duboko zgusnut vazduh i reče:

– Dugo već hodim prostranstvima kojim gospodari tišina, i samoća me ne napušta. Vjerna je kao sjena. Tragovi su već odavno zatrveni i rastočeni u jednodimnost življenja od kojeg odoh. Tumaram sam a ponekad me prati jedna umilna melodija. Tebi me uputi stari kljen iskrivljenih grana što bdije nepomično na rubu šume. Kaži mi put do zemlje beskraj.

Morizok to sve izgovori u jednom mahu i sad stajaše tih i miran poput vode što se širila pred njim. Čekao je po ko zna koji put. Pogledom je nježno dodirivao površinu vode pazeći da je ne uzmreška. Osjećao je da predstoje dugi sati iščekivanja i zagriže usnu. Osluškivao je, ali čuo se samo prazni odjek tišine. Najednom se sjeti da nikada nije zborio s jezerom i brinuo se hoće li razumjeti jezik vode. Obuze ga nemir. Poglêdao je okolo po šumi i ćulio

uši. Primijeti kako ga promatra jedna sova što stajaše u račvama drveta s velikim grbama. Baš kad htjede da joj mahne, začu kлокotanje što je dopiralo iz dubine. Ugleda na površini vode velike crne mjehurove kako izbijaju i šire nesnosan vonj. Voda se uznemiri, a Morizok stavi ruku preko lica. Kloketanje postade još bučnije, a zadah sve nesnošljiviji. Sjene nakaznih izlomljenih grana što su izvirivale iz vode kao davljenici zaigraše plaho i površina jezera postade čudnovati vrtlog živih slika. Sjekle su te slike jedna drugu oštro i brzo i miješale se čineći živopisne prizore što bi zakratko nadvladali, pa potom nestali u komešanju. Morizok je buljio pomno u tu volšebnu igru i tražio odgovor svom traganju. Trudio se da mu ne promaknu leteći prizori, ali smjenjivali su se isuviše brzo i jedio se na sebe zbog toga.

Ugleda ljude, mnoštvo. Sjedili su mirno, a zlokobna ruka beznađa ih je zatrpavala crnom zemljom i ljudi su se davili pod crnim gomilama, dok su u očajanju pokušavali smrviti zubima crno grumenje. Morizok se strese, a prizor nestade i bi za tren osvojen drugim. Sad ugleda strah kako ih šiba poput korbača, okrutno i nemilosrdno, a ljudi su se krili jedan iza drugog i plakali. Cviljeli su i gušili se u vlastitim vapajima koji izbijahu iz kala kao vonj. Šibanje prestade, a oni zapjevaše veličajući njegovu svirepost i vlastitu pokornost. Jedan od tih ljudi stade uspravno i povika «hrabrost» kao da je steže u zagrljaju. Najednom se oko njega prosu vedrina kao dažd. Slika se malo pomuti i skoro savim iščeznu pa

se ponovo umiri. Morizok je vidio kako ovaj sad stajaše u šarovitom vrtu čudesnih boja, prekriven cvjetovima, ali stajaše mirno kao okamenjen. Ostali ljudi dograbiše ga dok je vikao svoje ime i zadaviše ga. Odrubiše mu glavu i načiniše humku u vlažnoj zemlji, a na njoj groteskni spomenik neustrašivom.

Ponovo su plakali. Oplakivali su jedinog junaka među sobom, i onda ponovo zapjevaše pjesmu tužnu i elegičnu i slavili su svoj strah. Klanjali su se sjenama i drhtali. Ti mnogi ljudi, koje je Morizok gledao na uzburkanoj površini vode što je neprekidno izbacivala smrdljive mjehurove negdje iz dubine, posakrivaše se u rupe i opasaše vrzinom polja i bregove.

Sjedahu sad naizgled mirno na rubovima svojih rupa, a kad nastupi noć, stadoše sipati vatru jedni drugima u rupe. Tresla se njihova noć i odjekivala vapajima i neuslišenim molitvama. Za njom nastupi jutro, krvavo i isječeno mržnjom. Povikaše «istina» tom krvavom jutru kao da je ne bi u onoj noći. Povikaše to složno, kao tužbalicu i ponovo su plakali, i kleli, slavili svoj strah i veličali nesreću. Bijaše sve više tih ljudi.

Morizok se strese i skrenu pogled. Smrad je sad već bio neizdrživ i on osjeti potrebu da ode. Krenu posrćući i saplićući se u sivomodroj tmuni šume. Mučnina mu je razarala utrobu. Kad odmaknu dobro od ustajalog zraka i nesnošljivog vonja koji je razdirao nozdrve i gušio dah, sjede na jedan panj. Šumski svod postade ponovo svjetlucav i to ga obradova. Osjeti kako ga posmatraju nečije oči. Oči zlo-

kobne i urokljive. Vrtio se oko sebe i ubrzo ih spazi u rašljama jednog kvrgavog stabla.

Bijaše to ona ista sova koju vidje kraj jezera.

– Trnovit je put kojim si krenuo. Vodiće te kroz grotla užasa i preko vrleti opustošenih i golih. Provešće te kroz dubine ovog svijeta i kroz mulj i talog do samog dna. Hoćeš li biti kadar na površinu ponovo stići?

Morizok gledaše blijedo u sovu. Gutao je gorku pljuvačku dok su mu se prizori još redali pred očima.

Morizok osjeti gadost od koje se grčila utroba. Bijaše to gađenje natopljeno gnjilom zemljom i okislom vazduhom šume. Sjedio je presamićen i nespokojan. Pitao se da li to bijahu polja kojim mora gaziti na putu koji zadade sebi. Ljepljiv znoj klizio mu je niz opuštene udove i osjeti nadolazeći plač kao divovski val što se prijeteci primiće. Ječao je taj plač, još neisplakan, nekako prigušeno i zlokobno. Odzvanjao je teško u grudima poput metalnog bata u mračnim hodnicima i prijetio je da ga smrvi kao malj. Strese se. Ustade i poče bježati dalje. Lomio je sad svjetlosne snopove što su se izvijali čitavom visinom šume ne mareći za sićušne bube koje su se rojile u njima.

Trčao je neko vrijeme zapinjući za čvornata stabla i grmlje i onda opet zastade. Disao je teško i duboko, zamoren od suludog bježanja. Tad opet osjeti

onaj isti pogled kako mu igra na potiljku. Okrenu se i pogleda u krošnje oko sebe i u jednoj račvi spazi onu istu sovu. Stajala je nepomično i tek bi po koji put trepnula krupnim crvenim očima.

– Noge su ti već krvave, a srce usplahireno – reče sova.

– Do maločas bio si tragač, a sad najednom bje-gunac. Kažeš da nosiš u grudima istinu jednog sna, da ti je srce čisto i plemenito, da znaš za zemlju beskrajna i da te želja tog zemlji vuče kao morska struja. Riječi crne kao gavranovi lete nebom i njihove će sjene da te uhode. Mučki i pritajeno. Graktaće i šamaraće te krilima. Čuvaj pupoljak u grudima i hrani ga smionošću divljom i neogrizenom. Virovi tihe vode su najopasniji, a tebe će vući do dna. Možda u glibu nađeš svoj rod. Nek te ne plaše njihova lica avetinjski mrtva i izgrižena ispolinskom mukom i patnjom. Kamene su staze tvog putešestva. Zderale su kožu žilaviju od tvoje. Hoćeš li umjeti hoditi uspravno?

Kad završi svoj govor, sova trepnu i namjesti se bolje u račvi. Gledala je sad netremice u Morizoka, koji je njene riječi gutao s teškom mukom kao užeglu mast. Pitanje je igralo u zraku kao one bube u svjetlosnim vrpcama i drsko ga izazivalo.

Negdje s drugog kraja šume probijala se svježina i on osjeti strujanje na oznojenim plećima. Prože ga jeza i zadrhta cijelim tijelom. Struja svježeg zraka zakači jednim krajem i sovu i otkide je joj jedno pero. Sivkasto pero sa tamnosmeđim mrljama zavrti se i nečujno sleti Morizoku pred noge. On ga podiže;

prevrtao ga je nekoliko trenutaka, pa onda najednom umoči vrh pera u jedan zračak svjetlosti, koji se krišom provlačio kroz pukotinu u starom deblu i onda poče s njim pisati odgovor po parčetu noćne tame, što je spavalo u šupljaj utrobi stabla. Kad završi, baci ono parče nazad u izdubljeno stablo i ode. Malo dalje sustiže ga korak čio i poletan kao korak proljeća i ponese ga.

Dan bijaše na izmaku kad se Morizok sjeti da je zaboravio sviralu kraj starog kljena na rubu šume. Slijedio je vrludave kolutove svjetla što su blijedili na ispucalaj tvrdoj kori i uskoro ugleda stari klen okupan bojama predvečerja. Šarast oblak zakloni sunce što je tonulo i buknu čudesnim koloritom. Lomila se gasnuća svjetlost kroz njega kao kroz vitraž i blago milovala krive grane kljena. Morizok spazi oko kljena neko društvo i kad priđe bliže, prepozna odlučnost i žudnju. Odlučnost stajalaše oslo-njena o stablo s oštricom pobodenom u zemlju, uhvati posljedni zračak svjetla i njime namignu Morizoku. Morizokove oči zatreptaše od bljeska. U rašljama je sjedila žudnja i nešto čavrljala s melodijom koja bijaše izašla iz svirale da pozdravi goste. Kad im sasvim priđe, vidje jasno a neizgovoreno pitanje u pogledima što se ustremiše na njega.

– Šta ispisa perom? – upita melodija kad ga spazi. Morizok se osmjehnu i pomisli kako je njeno

strpljenje nalik njegovom. Stari klen pročita tu misao i nasmiješi se blago crvenkastožutim listovima.

– Ispisah vaša imena, prijateljice života. To bijaše jedino što znam. Ispisah imena što me u nemirne vode nagone i što mi krepost daju da radostan dočekam još jedan dan na poljanama gorkog pelina. Sačuvaste mi srce neokuženo zebnjom ništavnog sužanjstva, a njega vidjeh u zamućenoj vodi šumskog jezerceta – reče Morizok i uzvera se u račve starog kljena. Namjesti se udobno, uze sviralu i zavisira tonove mekog sna.

«Zbogom, stari kljene» pisalo je u parčetu sedefa što ga Morizok odlomi i baci, dok stajaše na drugoj strani livade s koje se kljenov šumarak jedva nazirao kao tanka zelena nit. Sedef zablista na jarkom jutarnjem suncu i osvjetli Morizokove tragove u divljoj travi. Slijedio ih je hitro i Morizok pogleda pomalo sjetno kako jedno «zbogom» putuje golom livadom. Okrenu se i nastavi svoj put. Melodija je slatko drijemala u svirali od trske i Morizok ne htjede da je budi. Jedna brazda raspolovi nebo uzduž i on odluči da krene desnom stranom neba. Išao je zamišljen i nijem. Igrale su misli oko njega kao roj divljih pčela, a on bi povremeno ispustio poneko «hm». Brinule su ga slike što mu ih šumsko jezerce otkri i povremeno bi osjetio onu istu mučninu od koje se grčila utroba. Vrućina postajaše nesnosna kao vonj. S vremena na vrijeme činilo mu se da čuje vapaje i krikove. Umori

se i leže u travu. Zurio je u nebo, a nebo postade vrtlog. Ustade i nastavi. Zujale su divlje misli i njihovo zujanje zaglušivalo je cvrkut rijetkih ptica. Bljesnuše pred njim crvene oči sove i nestadoše u titraju usijanog vazduha. Kotrljale su su krupne graške znoja niz Morizokovo lice i on osjeti kako se slivaju nekim novim linijama što se urezaše u opaljenu kožu. Poželi da vidi svoje lice.

Sunce skliznu tiho nebom i stade sad naspram njega. Lagano je gasnulo i predveče dodirnu vrh brjega kojem se Morizok primicao. Jara popusti i sad je disao lakše. Roj divljih misli što ga je progonio čitav dan sve više je zaostajao. U sumrak sjede na još toplu zemlju i disao je lakše. Teška unutrašnja borba bijaše okončana. Sjedio je mučen i iznemogao, ali nepobijeden. I bi zadovoljan tim. Prvu tamu rasiječe prhutavi zvuk i on ubrzo spazi čudnovatu pticu kako leti prema njemu. Naprezao se u tami što postajaše sve gušća da razazna lik čudnovate ptice. Kad mu priđe sasvim blizu, on vidje kako na njoj sjedahu žudnja i odlučnost stegnute čeličnim stegom volje i mašu mu. On se obradova i mahnu im. Kad proletješe nisko iznad njega, baciše nešto u gustu meku travu i za tren iščezoše u mraku. Prhutavi zvuk utihnu i nestade. Morizok se pridiže i počeo bauljati po travi tražeći ono što bijahu bacile. Nije tražio dugo kad napipa sreću. Bijaše to njegova sreća. Ona ista koju jednom razbi ljubomorno rastjerujući ljubopitljive nasrtnike na vijenac mudrosti. Silno se obradova i privi je uz grudi. Skidao je pažljivo s nje uvele travke i prašinu što se lijepila ze

smolu i milovao ju je. Nasmija se grohotom. Smijeh se razli livadom i od njega tamni zastor noći postade naboran. Melodija koja čitav dan prespava u svirali krijući se od vrućine izviri sad i pokuša da razabere u tami šta je to Morizok stezao u rukama. On je ugleda i viknu:

– Vidi, opet me je našla. Moja sreća. Vратише mi je prijateljice života i gvozdена stega volje kojom bija-hu opasane.

Melodija gledaše zbunjeno još i sada malo pos-pana. Priđe mu bliže i obiđe dva puta uljepljeni pa-trljak nježno ga dotičući svojim svilenim tijelom.

– E , pa kad je tako da zaigramo – reče i stade se izvijati umilno i zavodljivo. Morizok ciknu od radosti i zavrtje glavom kao da se brani od muva.

U neko doba livadom naiđe mjesec i kad vidje veselu družinu, odlomi jedan komad mjesečine i zaogrnu ih njom. Bijaše u prolazu, ali ipak zastade i pridruži se zabavi. Cupkao je i poskakivao runeći se i rasipajući zlatastu prašinu svud po livadi, zanesen i sve vese-lij. Pred zoru Morizok se sruči premoren u travu i zaspа. Mjesec požuri da sustigne noć što je odmi-cala, i primijeti sramežljivo da je postao tanak kao srp.

Sunce se zažutje kao bundeva u jutru koje je nosilo grimiznu odoru. Livadom odjeknu sjeckavi poj zrikavaca koji je najavljivao vrućinu. Morizok se

pridiže još omamljen sinoćnjom zabavom. Uze svoj prtljag i krenu dalje. Livada se uvijala kao nemirna voda i ponegdje su se šarenile oaze poljskog cvijeća. U daljini se naziralo uzvišenje podbočeno strmim stijenama i Morizok krenu prema njemu. Uzvišenje bijaše podaleko i Morizok pomisli na istrajnost. Pomisli kako odlučnost bijaše kamen a žudnja snaga što ga pomjera i kako se kamen slaže na kamen i iz te gomile izrasta planina stasita i visoka. Kako rasijeca nebo i niz strme kose pušta vjetre da mah-nito jure, a iz utrobe izbija voda bistra i hladna i sli-va se strmoglavo u ravnice i napaja sprženu, beži-votnu zemlju krepošću istravnog življenja.

– Teci, bistra vodo, mojim žilama i potopi sramno beznađe i ravnodušnost – reče poluglasno.

– Ržite, divlji konji. Ržite divlje i močno. Gonjeni budite mojom ludom željom što odavno razum napusti i neka vam ne bude dosta prostranstava za korak vječan. Evo me stižem, korakom prebrzim za oko sputano razmišljanjem usijane glave. Tragah neumorno za riječju, a najbolje od njih stoje nijemo kao putokazi. Svukud vidim krugove u kojima se vrtim. Hoću da im kažem i da ih povedem sa sobom a njih nigdje nema. Gdje se kriju ljudi, vjetre? Ti si obišao njihove zemlje i milovao njihova lica. Hoće li vjerovati mojim riječima kao što vjeruju svom strahu, vjetre? Je li ih to golemi jadi kriju pod crnom zemljom ili su radost vidjeli u snu u kojem žive? Evo me stižem.

VI

Morizok je išao poskakujući sa stijene na stijenu i osjećao je kako se oštre ivice toplog kamena zarijavaju u kožu. Nebom su se lijeno vukli sitni oblaci kao razbijena vojska, a njihove sjene su promicale put sjevera. Morizok se uzvera na jednu povišu stijenu i sa nje sagleda predio iskrižan tamnozelelim kolonama drveća. Penjale su se te kolone uz obronke visova koji zaklanjahu svjetlost dolinama. Morizok odluči da krene za njima. Hodao je hitro i poletno kidajući nevidljivu stazu. Kad se primače strmini, nastavi nesmanjenim tempom i uskoro ostavi iza sebe nijeme kolone ariša. Verao se voderinama i čupao zemlju sivu i vlašnu. Na vrhu ga je čeko odmor, studen i san.

Visovi bijahu zaravnjeni i zarasli u crvenkastosivu travu koja je podrhtavala pod naletima oštrog vjetra. Morizok osjeti dah drugačiji od onog u dolini i odmjeravao je predio ispred sebe. Izvuče sviralu i zasvira. Melodija isprva nevoljko izađe, a potom se razli tiho i sjetno. Morizok je znao da to bješe zbog svježine i odusta brzo.

– Eh visovi golemi što vidike lomite i varljivoj nadi nespokoj budite! Šta se to krilo iza vaših gorostastnih pleća do moje naivne i lakomislene znatiželje? A šta ste mi dali do goleti i pustinje i studeni što na njoj gospodari. Savladala vas je moja istrajnost surova prema meni kao i vaš ledeni dah. Sad se smijem sebi i žalim vas jer ste svirepi spram sebe kao i ja. Izdigli ste se visoko u samoću nijemog prkosa i prijetite nižima od sebe nedokučivošću i ledenom bjelinom. Kako su strašne one čuke na sljemenju, hladne i mrgodne! Neću vas uznemiravati, visovi orijaški, ali moji puti vode ovuda i ja ću gaziti crvenkastosivu travu tiho i nečujno da ne remetim vaš mir. Ovaj komad sreće nosim na onu stranu, onima što od vaših visina zaziru.

Morizok uze sviralu koju ugrija vrelinom dahom i zasvira iznova. Dvije ovjetrine, što su ganjali jedan drugog sleđenom čistinom, prekinuše svoju igru i zafijukaše zlokobno kao kurjaci.

Noć stiže za Morizokom i uzvera se spretno na crvenkastosivu visoravan. Bijaše zadihana i burna i

nakašlja se duboko. Razbuđeni tim kašljem, svukud naokolo poletješe slijepi miševi sijekući promrzlu tamu, a Morizok se šćućuri zamotan u plamen minulog dana.

– Kako su svirepe ledene noći što nedostupne visove obilaze – pomisli.

Ležao je zgrčen i tih, a prkosan. Pogleda put neba, a nebo bijaše mirno i vedro. Pomisli još i kako zvijezde bijahu sleđene od zime. Pomisli još pregršt noćnih misli, ali slijepi miševi počеше proljetati sve bliže i rastjeraše ubrzo te misli.

Morizok ostade da leži nepomičan i miran. Hladnoća je cijepala zrak kao sjekira i Morizok bi povremeno osjetio njeno sječivo kako vitla sasvim nisko iznad glave. Najednom ču rzanje i njisku i osjeti pod sobom topot kao slabu drhtavicu. Izroniše konji iz tame i rasu se srmna svjetlost sna. Ustuknuše slijepi miševi preplašeni sjevanjem iskri što izbijahu iz kopita. Jurili su divlji konji čistinom i tama im nije smetala. Morizokovo srce zakuca jače, a kad prohujaše kraj njega, odlomi se dio te svjetlosti i pade mu preko lica kao osmjeh. On ostade ležati tako tih a prkosan dok je topot jenjavao miješajući se sa dahtanjem uskomešalog vazduha. Zaspa.

Jutro osvanu sivo, a nebo ušuškano u ovnujsko runo gustih oblaka. Sunce se jedva naziralo kao blijed okrugao treptaj i Morizok odluči da ga ne čeka. Pridiže se hitro i krenu. Sjekao je čistinu ukoso i us-

koro pred njim izronuše predjeli obojeni bjelinom zime. Zaškriputa snijeg pod nogama i to razbudi melodiju. Izvirivala je bojažljivo iz uzanog otvora svirale i cvokotala. Morizok prinese ustima sviralu i zagrija je vrelim dahom. Melodija je i dalje cvokotala a Morizok je počeo tješiti i sokoliti.

– Ne plaši se bijelih očnjaka zime što prijete i rêže. Sivi kurjaci su njen rod. Ona je gladna one vreline što je u tebi i što joj prkosi drsko. Pogledaj je kako slini nemoćno, reska i jezovita. Ognji je plaše i ona preza od dubine iz koje vrelina bije. Vrelina vrlin što se sa životom vjenča. Obilazi i prijete svojim grozomornim pogledom, ali ne prilazi. Vreba i čeka da te san napusti i zaboravi, a ja sam opet sinoć snio. Zato ne brini, miljenice veselog uha – hrabrio je Morizok melodiju, ali ona se ipak ne usudi tog jutra da izađe iz svirale.

Išao je dalje ostavljajući za sobom usku iskidanu prtinu.

Snježna bjelina se uspravi naglo i Morizok osjeti kako mu korak postaje sve teži. Tonuo je u snijeg do koljena i rvaao se sa strminom čiji se bijeli optok jedva nazirao. Tamnila je orgunjska strana i on vidje sjene noći kako jezde tiho kao aveti. Vragolasti vjetri visova zaigraše repovima i Morizok ugleda u daljini snježnu prašinu kako leluja i nestaje u zraku. Pod njom se ukaza šumarak i on krenu prema njemu. Kad mu priđe blizu, stade i obuze ga radost.

– Kriješ svoju slabost u njedrima, studeni – šapnu Morizok, kao da joj se ruga. Sjede pod jedan oveći bor i namjesti se udobno.

– Kratki su dani i dugi počinci u tvom kraljevstvu, studeni, ali ne pobjeđuješ. Ostaješ van, sama i ohola, kažnjena i sleđena vlastitim dahom – šapnu Morizok kao da je žali.

– Skrivaš staze, sniježe, kao ravnodušje plamene želje – reče Morizok kad ustade i izađe ispod grana što su se povijale do zemlje pod teretom snijega. Snijeg ne reče ništa, već samo zaškriputa i stegnu ga jače oko promrzlih gležnjeva.

– Skrivaš i ljepotu, a ja je našoh u njedrima ovih visova i sad poznajem njihovu tajnu. Uzalud je tvoja rabota, sniježe. Zaperak je sila ostavila i ne vene on u tvom stegu.

Te Morizokove riječi zasjaše na bljedunjavom jutru i on ih okači po povijenim granama borova kad krenu. Nije se osvrtao da vidi da li šumarak bijaše okićen kad se pope na vrh rogoja na kojem se lomila strmina. Oblaci se razmakoše i nebo se oboji u plavo. Bijaše čisto i fino kao til. Morizok je sad mogao razaznati obrise šiljastih vrhova što su se nadvirivali jedan nad drugim. Bijaše ih mnogo i pomisli da mu je kušnja ledenog bespuća jedini put do zemlje beskraja.

– Neka bude tako – izusti kroz zube i nastavi se da se spušta niz strminu.

Odmjeravao je povremeno udaljenost do početka sljedeće kosine i usput tražio pogledom šumarke i rijetko rastinje pod bijelim pokrovom. Dan je zao- stajao za njim i jedva se pope na onaj rogoj. Morizok pogleda za njim i vidje kako tamni i gasne ne pre- lazeći na drugu stranu. Ubrza korak. Ugleda u sa- mom podnožju kosine poveću grudvu stvrdnutog snijega kako mirno stoji. Noć je na planinu stizala brzo i uskoro poče nalivati mrak boje mastila u du- boke tragove što su ostajali iza Morizoka. Morizok požuri prema grudvi i kad se primače, razgledao je ljubopitljivo veliku gromadu što je sa strana imala šupljine velike da se čovjek mogao u njih uvući. Zagreba prstima po površini i ispod prhutavog sni- jega ukaza se mraz, čvrst i bodljivak kao jež. Mo- rizok sastruga i njega i tad se ukaza zid od plavog kamena. Stade grozničavo otkidati komade mraza, dok su mu se prsti ledili i postajali kruti. Zid od pla- vog kamenja, složenog strpljivom rukom, postajaše sve jasniji. Morizok se provuče kroz šuplji otvor sa strane i nađe se u uskoj prostoriji. Plava boja zidova unutra bijaše još tamnija. Morizok se razveseli i pomisli kako je našao skrovište od divljih vjetrova. Oluči da tu prenoći i lupnu zadovoljno rukom o zid kao da probava čvrstinu male snježne tvrđavice. Iz- vadi sviralu i zasvira, a melodija se silno obradova kad vidje skrovište.

Bila je te noći posebno umiljata i ljupka i igraše veselo odbijajući se o plave zidove.

Noć je hučala zlokobno i šibali su vjetrovi nemilostivo po utvrđi zidanoj u plavom kamenu. Utvrda je stajala mirno, malo pogrbljena i nije drhtala. Morizok je spavao tvrdo, iscrpljen dugim pohodom kroz bespuće ledene bjeline. Nebo bijaše sleđeno, a sa oštirih krakova zvijezda visile su ledenice i slaba treperava svjetlost kapala je s tih ledenica pravo na Morizokovo lice. U jutro sunce izviri iza vrha oštirih izlomljenih bridi i krenu se valjati nebom. Kad naiđe iznad Morizokove snježne tvrđave, rasiječe trošan strop oštirim zracima i Morizok se probudi zazidan u plavu boju kamena. Skoči veselo i izađe van. Stegnu ga svježina reska i ljuta, ali on samo radosno uzdahnu ispuštajući vreo dah kroz nozdrve. Oprčra oko utvrde i razgledao ju je pitajući se otkud tu i ko ju je sagradio. Oprčra je nekoliko puta, ali ne naiđe odgovor. Utvrda stajaše nijema i promrzla ali prkosna, kao Morizok one prve noći na hladnim visovima. Činila se dosta stara, kao omeđina carstva koje divlji vjetri visova razvijaše vremenom zaborava.

– Ti si tajna neke pjesme – reče joj Morizok.

– Čutiš, a govor ti je očvrstnuo od hladnoće i pretvorio se u plavi kamen. Od tog istog kamena si sazdana. Čija ruka te je uspravila u ovoj goleti bez lica i naličja? Je li to bješe putnik bez povoda, a silno željan puta?

Bijela tvrđavica stajaše i dalje mirno ne progovarajući.

– Naučio sam ja da slušam ćutanje, a tvoje ćutanje je prkosno i drsko. Jesi li ljuta što si ostavljena, ili ti je od studeni očvrstnuo govor?

Ne dobi odgovor. Vlažne i teške pahulje sletješe na to njegovo pitanje i ono se stopi s bezličnom bjelinom.

Morizok pogleda put neba, a nebo najednom postade tamno. Vidio je crne oblake kako se burno komešaju i jure kao pomamni bikovi. Jedan, s velikim trbuhom i raljama nemani, proguta sunce. Svijetlilo je sad sunce prigušeno, koprcajući se u trbuhu crnog oblaka i ubrzo savim ugasnu. Spremala se oluja i već su se nazirali prašnjavi kovitlaci snijega niz zasjenjene obronke. Razbacivali su teške pahulje pomamni vihorovi i jurišali nezadrživo prema Morizoku i njegovoj tvrđavi. Morizok se osvrnu tražeći pogledom skosje. Ugleda nedaleko izvaljeno stablo i otkinu s njega nekoliko grana. Zavuče se u svoju tvrđavu i zazida otvor sa strane komadima sleđenog snijega.

Sjedio je sad bezbrižno i lomio sleđeno granje dok se melodija vrtila oko njega i nestrpljivo čekala da potpali vatru. Bijaše vidno nemirna i Morizok joj reče da zbog toga djeluje preplašena, a ona to i priznade. Drhtala je preplašena kao vrabac i izgubi onu umilnu ljupkost od sinoć. Morizok se mučio s promrzlim granama koje nikako ne htjedoše planuti. Oluja se bijaše spustila s vrhova i mala utvrda stajaše sad u čvrstom zagrljaju mećave. Zarivala je mećava kandže u plave zidove i tresla bijesno utvrdu kao da je pokušava izvaliti iz zemlje i smrviti, ali utvrda sta-

jaše mirno i prkosno. Siktala je i fijaukala poput guje snježna oluja, ali nije prodirala u unutrašnjost. Morizok postade sam nestrpljiv i sijevenu ljutito očima prema onim granama. Oči zaiskriše, jedna iskra zabi se u granu i grana planu. Isprva jedva primjetno, a potom se rasplamsa. Melodija se silno obrađova i ponovo postade dražesna i mila. Igrala je razdragano oko vatre, a svjetlost u tvrđavici postade skakutava i svijetloplava. Skučeni prostor ispuni pjenušav dim što je štipao za oči. Morizok ga je rastjerivao odmahujući glavom, kao da tjera pramenove što su mu prekrivali oči. Sjedio je u jednom uglu prostorije zaobljenih ivica i vidje kroz prerez u dimu patrljak sreće kako veselo poskakuje oslonjen o plavi zid. Nasmija se ne otvarajući usta. Oluja je pojačavala i moglo se čuti kroz debele zidove kako otkida svojim bijesnim bičem komade mraza i buca gromom uskomešan vazduh. Morizok se nasloni na zid kao da se nudi zagrljaju. Zid ga zagrlji preko pleća i on ubrzo utonu u polusan koji se oboji u plavo od tog zagrljaja.

More je jednim krajem zapljuskivalo vrijeme upleteno u riđe kose južnih vjetrova, a drugim mali školj od sedre što je povremeno izvirivao između valova kao davljenik. Morizokov polusan pretvori se u ljuškav talas i nosio ga je sad prema školju od sedre. Povremeno bi oko njih iskakale ribe i sjekle pjenušave krijeste valova oštrim perajima. Morizok

je osjećao neopisivo zadovoljstvo tako ležeći ušuškano u talas i bi mu mrsko da otvori oči i zbog toga ne vidje vrijeme koje prohuja pored njega raspojasano i razuzdano. Drijemao je sa mislima okrenutim negdje ispod sebe, kao da gleda u mutne dubine vode. Miješale su se te misli sa jatima mnogobrojnih sitnih riba i podsjećale ga na riječi koje nekad bijaše nosio na glavi upletene u vijenac. Jedan osmijeh mu tad sletje na lice, zadrža se za kratko i potom skliznu u vodu. On samo mahnu lijeno rukom, kao da tjera muvu koja već bijaše odletjela. Morska struja zahvati talas u kojem je Morizok leškario kao u hamku i usmjeri ga put onog ostrvceta. Na ostrvcetu su stajale ptice duguljastih vratova i povijenih kljunova i nešto su živo razgovarale ključajući riječi i vitlajući njima kao komadima mesa. Gurkale su se i izvijale vratove, a kad talas izbaci Morizoka na sklisku obalu, poskakaše u nemirnu vodu i graja utihnu.

Talas-polusan rasprši se u hiljade kapi i Morizok se probudi u zaobljenoj utvrđi plavih zidova. Grana koju bijaše zapalio dogorijevala je, a kolutovi dima su se zavlačili po pukotinama u zidu, te se činilo kao da zid diše nekim plavičastim dahom. Svirala je ležala na podu i u njoj je melodija slatko spavala izmorena igrom. Morizok protrlja oči i osluhnu. Mećava još bijaše napolju i čuo je kako grebe čaporcima po vanjskoj strani zidova. Puhnu u užareni ugarak, a ugarak se zažari i osvijetli misao što je ispunjavala zaobljenu prostoriju. Morizok zaroni u tu misao i vidje da užad što vezivahu vrijeme bjehu raskidana i vrijeme stajalo s prednje strane sna i nije se dalo

uhvatiti i izmjeriti koracima ili pijeskom što je sipio kroz uzane otvore nestrpljenja.

– Mećava je moja samoća – reče i odmahnu vremenu što se, čuvši to, pretoči u pučinu i rasu se u nedogled.

– E tako je već bolje, bezimena svijete – dodade.

– Vječnost ti je strana lica koju kriješ između nandanja i čežnje, a ja sam naučio da u treptaju sagledam tri svijeta.

Oluja je jenjavala i dahtala je teško kao da se rve sa vlastitim gnjevom. Povlačila se tromo zamećući tragove i ostavljajući visoke nanose snijega. Sa tih nanosa polijetala su mala jata pahulja i ostajala dugo u ledenom ozračju, kao da ispraćaju ljutu mećavu, a mećava je tiho režala i uskoro sasvi utihnu. Drijemala je negdje stiješjena u klisurama i vrebala. Morizok je pokušavao prebrojati koliko noći bijaše svezala nad visovima čiji lik bijaše malo izmijenjen zbog visokih smetova. Pogledao je kroz trošan strop čekajući da sazre prva svjetlost, ali mu samo uletješe pahulje i posjedaše na granu čiji je još samo jedan kraj tinjao. Neke se odmah pretvoriše u rosu, a ostale ostadoše sjediti na ugljenisanom kraju govoreći jedva čujno kristalnim šapatom. Morizok se nakašlja da naglasi svoje prisustvo, ali pahulje ne obratiše pažnju na njega. Sjedile su spokojno i došaptavale se jezikom kojim je govorila i mećava. Jedan plamičak rasrdi se i krenu prema njima. Titrao je,

gasio se, nestajao pa opet izbijao posrćući nespretno. Kad im priđe sasvim blizu, zastade na tren, pa onda liznu pahulje što su sjedile najbliže i one tiho zacvrljše. Pretvoriše se u paru i Morizoku se učini kao da ugarak diše. Ostale pahulje poskakaše i kao po komandi posjedaše sad na ono mjesto gdje stajao plamičak. Plamičak se uvuče u izgorenu granu koja samo zažari jače. Izbi najednom na drugoj strani, omota se oko grane i liznu iznova pahulje. Grana ispusti još jedan dah, a pahulje poskakaše složno i zagušiše plamičak. Kroz pukotine u krovu doleti još jedno jato pahulja i ustremi se na spaljenu granu. Za tren grana postade sasvim bijela i na krajevima je ispuštala tanak lelujav dim. Jedno parče žara se odlomi i pade u pepeo na sredini prostorije. Morizok, koji je sve vrijeme promatrao borbu, vidje kako onaj plamičak još izbija iz te odlomljene žeravice i prije teći izvija se prema pahuljama. Pukotine u krovu se raširiše i u prostoriju nagrnu još pahulja. Tiskale su se s onom mišlju u koju Morizok bijaše zaronio i koja još ispunjavaše prostoriju. Unosile su svježinu što ostade iza sniježne oluje i Morizok poželi da izađe. Za pahuljama nagrnu i svjetlost jutra koje se smijalo osmijehom od bijele slonovače i Morizok poskoči kao podboden. Zgrabi sviralu, sreću i krenu. Kad već bijaše vani, sjeti se plamička i vrati se. Rovio je po pepelu i pronađe onaj žar u kojem je još tinjala vatra, stavi ga u njedra i izađe. Jutro ga je nestrpljivo čekalo i povede ga bijelim krajolikom pravo prema šiljastim vrhovima što su podupirali svijetloplavo nebo.

Četiri duge noći mećava je vezala u jaram, ali sad sama bijaše isto toliko daleko. Vukle su je te noći kroz prostranstva nedirnuta svirepom hladnoćom i bijelile polja zasuta božurima. Morizok je koračao hitro ostavljajući u snijegu tragove iscrtane oštricom mača. Hodio je sad samim vrhom planine, koji bijaše zaravnjen i sezao skoro do samog neba, pa je stoga išao pogrbljen kao cvijet lipe. Poneki oblak bi ga očešao i tako zakrivio put kojim je išao, ali Morizok nije posustajao. Hladnoća na samom vrhu bijaše još veća, te on raspali vatru iz onog žara i zaogrnu se plamenom. Išao je tako dugo svijetleći plamenim ogrtačem podno samog neba, kao zvijezda padalica, dok su za njim igrale ovatrice poput svitaca.

Jutro se pretakalo u dan, a iz tog dana slivala se tišina u doline koje su se jedva nazirale. Morizoka sustiže misao koju bijaše ostavio u snježnoj utvrdi i sad su išli skupa. Bijaše to ona ista misao o bezvremenosti i on prosu pred nju nekoliko riječi kao mrve hljeba. Misao se pretvori u pticu i stade ključati halapljivo te rasute riječi, a on produži dalje ne osvrćući se.

Vrh planine se nakrivi i sad je koračao nizbrdicom bacajući snijeg preda se. Primijeti kako snijeg postade manje prhutav i suv nego s onu stranu zaravnjenih visova. Povremeno je pogledao da li ga dan još prati i da li se negdje na obzorju okupljaju sjene večeri.

– Kao gore okrunjene gluvom bjelinom redaju se krivudava obzorja i prizivaju da im jedno sutra doneseš, a ti tragaš za tim istim sutra promičući kroz

vrijeme svezano u dan i noć i prizivaš hrabrost da te pronese putem još neprogaženim. Jesi li zaboravio opojni miris zemlje beskrajna ili tragaš opet za vječnošću u onom juče što izmače s gorkim okusom čežnje? – odjeknu misao kao cvrkut i prepriječi mu put.

Morizok se sjeti riječi koje bijaše prosuo pred tu gladnu misao o bezvremenosti. Oblijetale su sad te riječi oko njega kao opomena, strizale kljunovima i sjekle rijedak zrak samoprijekornim pogledima savjesti.

Oštra pasjakovina zabadala se u odsjaj praskorja i uskoro poljem zapjevaše gundelji. Morizok je grabio hitro bježeći iz osoja vlastite brige. Nadnosio se zaravnjeni vrh nad njim i dovikivao mu nešto, ali Morizok ne slušaše. U oblim kamenicama zadržavao se snijeg i podsjećao ga na njegov pogled od sedefa kojim je zborio s drvećem. Jutro ne bijaše još sasvim rasanjeno i škiljilo je negdje izdaleka zakrvavljenim očima. Morizok prepozna u tom pogledu crvene oči sove iz kljenove šume i osjeti hladne srsi na potiljku. Bio je to onaj isti pogled sumnjičavosti i nevjerice što je zazivao pokornost i zebnju. Grizao je taj pogled oklop hrabrosti tiho kao strizibuba i Morizok osjeti svu težinu sumnje kako se svali na njega. Mišljaše da je hodio neprekinutom niti kroz prostranstva obojena prijetnjom ravnodušnog ćutanja i prkosio im neukrotivošću sna koji je rastao u srcu

kao divlja oskoruša, a sad je nazirao praznine što ih je ostavljala neutažena kušnja. Činilo mu se da tone u te praznine kao u živi pijesak i žurio je niz strmine u susret danu koji je nosio izbavljenje, a taj dan je stalno izmicao. Morizok pomisli kako taj dan bijaše sličan divljim konjima što su jurili njegovim omiljenim snom i poželje da posegne rukom u taj san i da premosti praznine koje je ostavljala sumnja. Ponese ga ta želja i odjednom je stajao razapet stežući jednom rukom grivu divljih konja a drugom hrskavu svježinu gorskog jutra. Zaori se tad sonorano podsmijeh što je dopirao iz visine i Morizok u njemu prepozna podrugljivi prezir. Sustizao ga je taj podsmijeh i prijetio da ga zatrpa kao usov. Kad mu priđe sasvim blizu, pretvori se u grmljavinu i odjeknu gora gromoglasno. Morizok se strese, ali nije ispuštao sjajnu grivu divljih konja i grčevito se borio da se ne strovali u mračne urvine bezdušja. Potrajalo je to neko vrijeme, a nerasanjeno jutro još škiljaše kradom ispod oblaka.

Parale su munje gorski zrak i ostavljale crne krugove spaljene trave, a Morizok je vitlao svojim mačem i borio se srčano. Bijaše silno zadihan i osjeti tad u sebi jarost ratnika. Uzavri krv u njemu još jače i on odrubi munjama glave. Utihnu najednom sve. Jutro se podvuče pod zar od izmaglice, a tišina se zacakli kao rosa na obroncima. Čulo se samo Morizokovo ujednačeno dahtanje. Sjede i pogleda zadovoljno u ocal odlučnosti od kojeg bijaše izliven njegov mač. U drugoj ruci je prevrtao grivu divljeg sna, što je u žaru borbe istrgnu. Načini od nje pletenicu i zadjenu

je u razbarušenu kosu. Koračao je teško dok mu je umor skraćivao korake. Predveče se sruši kraj jednog grma i zaspao.

Noć ukrade lik moru i zagospodari tamnomodom dubinom neba. Šunjale su se mrke sjene poput plišanih valova, a u prostoru između njih iskriale su zvijezde. Morizok je spavao, a kroz san su mu se redala sjećanja. Bilo ih je odsvakud. Nosila su ta sjećanja odoru od kalmuka i opojan miris mastike. Gurkala su se, a Morizok ih je sve od reda ljubio i milovao rukom. Volio je da ih gleda kao blistavo znamenje u ovoj čudnoj pasiji što se zvala život. Donosila su ta sjećanja okus koji s vremenom počese zaboravljati. Pribojavao se ponekad boje zaborava što je prijetila da sasvim oboji prošlost u sivilo i izbriše je kao što jutro briše mjesečeve stope i stajaše radostan u tom sanjanju pred paradom uspomena. Znao je neprikriveno da je žudnja okretala glavu od njih, ali uživao je ponekad u nostalgiji za proteklom vremenom i puštao da ga to osjećanje obuzme kao milovanje toplog povjetarca. Kačio je ta sjećanja po sebi kao rojce i preo od njih nit kojom je krasio vrijeme u predvorju vječnosti. Pred jutro ih udahnu zajedno s svjetlom i probudi se žedan kao nikad prije.

– Ludo srce, povedi me ! – povika Morizok.

Preletješe žurno nebom jata ptica, kao rastjerana tim povikom.

– Predugo smo sa samoćom drugovali i vjerni ostadosmo jedno drugom, srce. Satkali smo želje skupa, kao mrežu, a nijedno srce se u nj ne uhvati. Morizok zagrabi šaku prašine i baci je uvis.

– Nek se vije šapat vjetrom i nek stanu vode da osluhnem drhtaj staza koje će me povesti.

Ona jata ptica zakloniše komad neba ukliješten među kosinama zašumljenih brda i od tuda dođe zrnasta svjetlost koja zahvati prašinu i ponese je nekud niz strminu. Morizok potrča za njom i stade kad dođe do strmih litica. Nadvirivao se preko ivice trudeći se da prati pogledom uskomešanu prašinu, što je svijetlucala poput bisera i bila nošena kao suv ulistak. Obronak, zarastao u suvat, počinjao je podno litice na kojoj stajaše Morizok i spuštao se meko do uske duguljaste uvale čiji je jedan kraj zaklanjala šuma. Svjetlucava prašina sleti u uvalu i prosu se po njoj kao rosa. Zrnasta svjetlost postade ponovo puna i iščeznu. Sredinom uvale ukaza se tad vijugava staza što je, sa stijene na kojoj stajaše Morizok, izgledala kao zlatni uvojak.

Dan bijaše ćutljiv i uvijao se lijeno oko brda što su nosila ćube od crnogorice. Predveče navuče odoru od mjedi i zakorači onim zlatnim uvojkom prateći u stopu Morizoka. Biserni prapor staze lijepio se za stopala i Morizok pomisli kako sad liči na divlje konje što su odnosili snove kroz dveri zemlje beskraj. Kad se tama razli uskom uvalom, Morizok odluči da počine i leže kraj staze. Dan prođe ćutke kraj njega i

ujutro ga je čekao na uzvišenju gdje se staza lomila
krivudajući ka dolini.

Treći dio

Stari autobus je stenjao boreći se sa strmom uzbrdicom i raskvašenim, blatnjavim makadamom. Kiša je neprestano lila i povremeno bi se čula voda kako udara od dotrajalo dno autobusa kad bi naišli na lokvu, a lokvi, dugačkih skoro kao sam autobus, bijaše mnogo uz put. Cesta je krivudala i na nekim mjestima bila toliko izrovana, da je autobus s teškom mukom uspijevao da se iščupa iz brazdi što su ostale iza drugih vozila. Bijaše noć i svjetla bijahu pogašena. Niz velike prozore slivale su se kaplje gurajući jedna drugu i stapajući se u male curke. Povremeno bi sjevnulo i zadrhtala bi tad zasljepljujuća svjetlost munje po drveću šume kroz koju bijaše prosječen put pa bi brzo potom nestala u granama. Nešto od te svjetlosti zavuče se u kabinu punu vlage i pospalih putnika.

Damjan Lopur sjedaše na zadnjem sjedištu i mogao je vidjeti glave ljudi kako se cimaju i poskakuju zajedno sa autobusom. Izgledale su mu nekako mlitave i polumrtve. Neke bijahu povezane u marame, a neke s natučenim pogužvanim kapama. Neke jajolike, a neke su jedva izvirivale tjemenom iznad izliza-nih siceva i kotrljale se beživotno s jednog kraja naslona na drugi. Svi su spavali čvrsto, kao omamljeni nepravilnim ječanjem motora što je dopiralo ispod nogu. S vremenom bi to ječanje utihnulo i izgledalo je kao da dotrajala mašina hvata dah na rijetkim zaravnjenim dijelovima puta, pa bi se potom opet nastavilo. Damjan zavuče šake u rukave i prekrsti ruke preko grudi. Gledao je kroz polutamu kabine i uživao pritajeno u tišini usnulih putnika.

– Vi ne spavate i, ako dobro naslućujem, ne brinete brige što ste već jednom brinuli. Ne progone vas po ovom kaljavom drumu misli napola domišljene i ostavljene, ili se možda varam?

Damjan se trže i ugleda putnika pored sebe kako se naginje prema njemu i trudi se da bude tih u svom govoru. Nije mogao sasvim jasno da razazna njegovo lice, ali vidje da bijaše mrk, s krupnim crnim očima i nešto povećim šiljastim ušima. Sa tog sica dopirao je čudan vonj, kao iz štale i Damjan se sjeti da je već ranije osjetio taj vonj, već te večeri kad se bijaše ukrcao u autobus. Taj mu je putnik bio savim izmakao pažnji dok se onako pritajeno naslađivao tišinom, ubijeđen da svi spavaju.

– Ja se nadam da vam ne dosađujem, ali vidim da ste budni još otkako smo krenuli. Eto, ni ja ne mogu da zaspim iako je ova noć natopljena snom i samo treba zagrabit, kao vedrom sa izvora. A to je zbog kiše, znate, ona je mnogima kao uspavljajući šapat. To šaputanje bezbrojnih kaplji ih omami i hipnotiše pa poslije ne čuju ni prasak groma što najavljuje kišu, a ja, eto vidite, ne čujem to šaputanje i dugo ostajem budan, kao da bdim nad tuđim spavanjem.

Putnik, kad to reče, nasloni se nazad i još više potonu u sjenu. Damjan se okrenu prema njemu i pokušavao je nazreti putnikovo lice, ali je samo mogao vidjeti siluetu uskih ramena i poprilično velike glave. Sjedio je sam, nogu opruženih preko dva sjedišta, a prostor za noge bijaše pretrpan nekakvim paketima i džakovima. Kasnije primijeti da je između tih paketa stršala grana i zaklanjala dobar dio prozora i da je putnik povremeno s nje otkidao listove i dugo ih žvakao.

Damjan isprva ne reče ništa. Bijaše zatečen tim iznenadnim obraćanjem putnika kojeg nije primjećivao sve vrijeme putovanja, a koji je sjedio na sjedištu preko puta. Bijaše i pomalo zbunjen njegovim pitanjem i govorom i neskrivenom, gotovo napadnom, otvorenošću. Bio je jako obzirljiv prema drugim putnicima i stoga je govorio tiho, gotovo šapatom koji se mješao i gubio u bubnjanju kiše o metalni krov.

Naže se ponovo prema Damjanu i izroni iz sjene. Na-

čini manju stanku prije nego zausti, kao da pažljivo bira riječi, i Damjan pomisli da je on već neko vrijeme pripremao to obraćanje njemu i da je čekao trenutak da svi pozaspu da mu se obrati.

Pričao je pomalo nepovezano, preskačući sa jedne stvari na drugu, kao da prelazi potok skakućući sa kamena na kamen. Damjan ga je slušao na sličan način, povremeno potpuno gubeći pažnju i putnikov govor bi mu se tad činio kao jednolično ječanje motora. Na rijetka pitanja Damjan je odgovarao kratko, nekad samo sa da ili ne, ili otpuhivanjem kroz nos, gotovo nevoljko, kao da nastoji izbjeći neki ozbiljniji i dublji razgovor, i to je ponekad izgledalo pomalo komično pa se Damjan ljutio na samog sebe zbog toga. A putnik je pričao bez prekida sa sve vidljivim ushićenjem, kao da bijaše uvjeren da je baš u Damjanu našao sagovornika i slušaoca. Pričao je o svojoj rodbini, tačnije o nekom stricu kojeg je čas zvao gospodar, čas gazda, a čas opet stric. Pričao je i dobre i loše stvari o njemu, ali uvijek nekako s nostalgijom i Damjan zaključio kako je taj stric, ili gazda, bio značajan u njegovom životu. Saznao je još o njemu da je s nekog omanjeg sela do kojeg se dolazilo pješke za dan hoda po lijepom vremenu, a odlazilo mnogo brže i po ružnom vremenu, a da bi on, putnik, najrađe ostao na tom seocetu od jedva nekoliko kuća, da je mogao i da su ga pitali. Kazivao je sad s onom istom nostalgijom u glasu, što je na trenutke prijetila da preraste u sjetu, kako je tad započelo njegovo lutanje svijetom. Isprva i dugo vremena s tim stricem-gospodarom, a kasnije i drugi-

ma. Jednog dana ga taj stric predade nekim ljudima, koji ga isprva ostaviše da noćuje ispred kuće, a nakon nekog vremena sagradiše mu malu kućicu s slamnatim krovom, odmah pored njihove, s krovom od kamenih ploča, ispred koje je stalno ležao žučkast pas. Ti ga ljudi zaposliše da im nosi vodu u velikim pletarama i to je radio dugo, a zauzvrat dobijao od njih hranu i povremeno šaku soli. Nosio je tu vodu preko strmih brda do obližnje varoši, koja bijaše barem stotinu puta veća nego selo u kojem je sad bio, a u povratku je nosio kamenje u košarama. Tog kamenja bijaše svukud naokolo, čitav taj predio bijaše u stvari sazdan od kamena i rijetkog rastinja u kojem su se krile guje, ali on je ipak morao da nosi kamenje cijelim putem nazad, kao da je to varoško kamenje imalo neku posebnu vrijednost.

– Govorili su malo u šali, a malo u snu, ili nekom čudnom zanosu, da se varoškim kamenjem gradi svijet, svijet koji bijaše žedan vode koja nije izvirala u samoj varoši. A jednom jedan od tih varošana reče, dok me je tovario, kako to kamenje zapravo bijahu čisla nekih velikoslovnika i da su od njih zidali misli nalik na zidove i govorili kako svaka misao kao zid razmeđava svijet i tako se zna koji dio svijeta kojoj misli pripada.

Damjan se namjesti udobnije i kratko pogledne kroz prozor. Vani sjevnu i on vidje da su sad išli ogoljenim predjelom i da je kiša i dalje pljuštala nesmanjenom žestinom. Autobus naletje na jednu poveću rupu i zacima se žestoko. Glave putnika odsko-

čiše, ali niko se ne probudi. Damjanu bi drago zbog toga i ponovo se okrenu putniku koji nastavi svoje kazivanje.

– A jednog dana kad bijah u toj varoši, u koju sam nosio vodu, opkoliše me neki ljudi, svi jednako obučeni i podšišani, i povedoše me sa sobom. Ni oni me nisu ništa pitali niti su zborili sa mnom. Kad bi išli da spavaju, vezali bi me i davali su mi samo hranu, a ne i šaku soli. Bijahu došli izdaleka, i dugo smo išli do njihove zemlje. Kuće im bijahu omanje, drvene, na točkovima. Meni i još nekima zapade da vučemo te njihove kuće. Ja sam u to vrijeme već bio poprilično stasao i ne bi mi teško da vučem i teglim te kućice, osim po kiši, jer po kiši znate, točkovi tonu u blato i onda je mnogo teže. Putevi, ako se uopšte i ide putevima, postanu kaljavi i raskvašeni, baš kao ovaj sad i nekako baš otad ne spavam po kiši, jer mi je po kiši obično bivalo najteže. Al' ne žalim se.

To «ne žalim se» dodade nekako posebno tiho, gotovo sramežljivo, ali Damjanu to ne promače i zapita se na šta se to ne žali putnik što je živo pričao svoju životnu priču, njemu, potpunom neznancu i slučajnom saputniku.

– A sjećam se da su popili s veseljem svu onu vodu što donesoh u varoš onaj dan kad me odvedoše. Pjevali su uzput, udarajući me po leđima vrbovim prutom i izvikivali imena varoši u koje su trebali stići sa svojim drvenim četvrtastim kućicama. To bijaše jedini put kad ih vidjeh vesele i raspjevane. Veći-

nu vremena bijahu nekako tužni i onespokojeni.

Autobus zaokrenu naglo i nakrivi se. Glave se kao po komandi otkotrljaše u jednu stranu i osta- doše tako sve dok autobus ponovo ne izbi na ravni- nu. Vozač opsova tiho kroz brkove, a neko od put- nika se nakašlja, onako u snu. Damjan zamalo ne ispade iz svog sjedišta. Zadrža ga onaj vonj štale što se prevali na suprotnu stranu od one na koju auto- bus bijaše nakrivljen. Putnik prekinu svoje kaziva- nje i odgrize jedan list s one grane što stajaše zagla- vljena među džakovima i kutijama. Jedva čujno mljackanje dopiralo je sad sa sjedišta preko puta i Damjana najednom obuze znatiželja kao glad. Po- želi da kuša to lišće, a putnik kao da napipa tu nje- govu želju u polutama kabine i ponudi mu nekoliko listova.

– Ovo su listovi bijelog graba. Njih jedem noću, a danju jedem listove crnog. Listovi bijelog graba noću imaju ukus kao listovi crnog graba danju, te tako jedem i jedne i druge, a ukus uvijek ostaje isti. To vam dođe kao neka sitna prevara, kao kad prespa- vate dan da biste brže sustigli sljedeći i tad mislite da ste išli prećicom kroz vrijeme.

Damjan se osmjehnu i zagriže listove. Imali su slatkast ukus badema i bijahu žilavi. Žvakao ih je strpljivo, baš kao i putnik do njega i obojica utonuše u tišinu posmiješanu s mljackanjem i brujanjem motora.

Nekoliko sjedišta ipred njih neko je teško hrkao,

kao da se davi. Cesta postade manje vijugava i Damjan je čuo kako točkovi melju ispran tučanik. Spušćali su se niz strminu i u slabom svjetlu farova vidjele su se teške kapi kako pršte od cestu te se činilo kao da kiša pada i iz neba i iz zemlje.

Damjan je pokušavao povremeno da osmotri nebo, ali ubrzo se spustiše u uzani kanjon pa je mogao samo nazrijeti izlomljenu parčad tamnomodrog neba stješnjenu u sam vrh bočnog prozora. Cesta je tonula sve dublje u tijesnu klisuru i uskoro postade mračno kao u tunelu. Razgovorljivi putnik na sjedištu preko puta sasvim iščeznu u sjeni i postade nekako tajanstven. Nastavi svoje kazivanje isto onako pažljivo i tiho, skoro šapućući, a njegove riječi su izbijale iz tame i lijepile se za staklo prozora poput kapi kiše. Damjan je dobar dio tog što je kazivao mogao pročitati na mokrom staklu, gledajući u riječi što su se poput kapi slivale u tanke curke govora. Govorio je o dugim zimskim noćima što su stizale nošene fijukom sjeverca i o snijegu pod kojim ostadoše zavijane male četvrtaste kućice na točkovima i ljudi što su živjeli u njima. Lutao je tad gonjen tim istim ledenim noćima i raspitivao se o svom malom selu, za koje niko ne bijaše čuo. Od tada je počeo, kako sam reče, da u sjećanju prepoznaje vrijeme minulo i sklonjeno s puteva njegovog tumaranja.

– Te tako prestadoh da ga sačekujem i počeh da ga zamišljam kao točak onih malih drvenih kućica. Ono vrijeme koje sam znao nije moglo da se vrati niti da me sustigne, već se samo vuklo iza mene ostavljajući plitke ožiljke u mekoj zemlji, a ono koje još

ne znadoh, sačekivalo me je preobučeno u jutro kud god bih krenuo.

Negdje visoko iznad njih kresnu nebo i srušise se oštre srče svjetla u kanjon. Nešto od tog svjetla ošinu Damjanovog saputnika po licu te on zažmirka i pognu glavu. To potraja kratko i kanjon ponovo proguta raskvašena tama. Damjan bijaše takođe za tren zažmirio, te svjetlo munje zastade nabijeno na vrhove trepavica, prelomi se i ugasnu. Potom obojica otvoriše oči, već privikle na mrak. Putnik je oklijevao, kao da očekuje da bi Damjan možda nešto rekao, a Damjan dohvati vlastiti govor i stade uvezivati u njega ćutanje praveći tako mrtve čvorove. Prigušeno brujanje motora, izmiješano s kašljanjem i hrkanjem popuni prostor kabine. Između Damjana i njegovog bezimenog susjeda stajaše tišina kao zavjesa. Damjan poče osjećati neku nelagodnost zbog toga, ali nije znao šta da kaže. Vrpeljio se na svom sjedištu smišljajući kako da strgne tu zavjesu i korio je samog sebe zbog te svoje nesposobnosti da učestvuje u najobičnijem razgovoru. Pomisli tad kako taj razgovor i nije bio baš neki razgovor već više ispovijed što je dugo, možda predugo, čekala da se izlije kao bujica na nekog slučajnog prolaznika. I eto, baš je on morao biti taj slučajni prolaznik, ili tačnije saputnik u toj kišnoj noći stješnjenoj među gredama klisure. Pomišljao je i šta bi imao da kaže, možda nešto važno ili nešto što bi ostavilo poseban dojam. Neki vješt, žonglerski potez mislima, što ih čini nedokučivim i neshvatljivim (takvih je naučio

dosta čitajući knjige) ili zagonetku, ali nije mogao da se sjeti niti jedne. Jedio se na sebe zbog toga i zbog onog osjećaja da se pretvara u dužnika bez uzdarja. Borio se s osjećanjima što su navirala u neredu, jedna preko drugih. Obuzimao ga je i stid i ljutnja, čas naizmjenice, čas zajedno, smiješani u ustima kao tar i kozji loj i od tog ukusa ostade još neko vrijeme nijem i namršten. Kad napokon odluči da nešto kaže, istegnu vrat naginjući se preko naslona za ruku, udahnu i ostade tako izvijen za tren, ali onda samo ispuhnu kroz nos klimajući glavom kao da nešto odobrava i nasloni se nazad. Čutanje sasvim popuni prostor između njih i postade još teže od ukislog zadaha koji je izbijao iz usnulih putnika. Damjan s gađenjem proguta vlastitu pljuvačku i pomisli kako je ova noć posebno duga. Poglednu kroz prozor, ali pogled se odbi od neprozirne tame što stajaše licem priljubljena uz staklo, savi se i pade preko govornog susjeda, koji u tom trenu izroni iz sjene. Onaj isti tihi glas rasječe tišinu i Damjanu se sad učini nekako još mekši i blaži, bez ožiljaka od onih trenutaka šutnje.

– Čutnja, eh da! – uzdahu putnik. – I s njom sam dosta drugovao. Činilo mi se ponekad, a sad sam skoro potpuno siguran, da me nikad nije iznevjerila.

Ove riječi sijevnuše u polutami kao žišci i Damjana kao da ošamari to što je putnik započinjao svoju besjedu tamo gdje je on ostavljao razvezanu misao.

– Vidim, pitate se ono što i ja sam sebe pitam –

nastavi putnik.

– Oprostite, ja eto stalno govorim o sebi, a to je baš zbog te ćutnje. Otežala je vremenom i očvrsla. Znam njen trpki okus i poznajem onu njenu oholu studen. Ja u njenom zagrljaju spavam od onog dana kad vidjeh da zborim nemuštim jezikom i da mi se vlastite riječi rasplinjuju kao odjek tišine. To vam je zapravo samoća, a vi to razumijete, zar ne.

Tu načini stanku, a Damjan, mada nije uspijevaao da jasno vidi njegovo lice skriveno pod sjenom kao pod velom, prepoznala molećivost u tom «zar ne»

– Pa, da, razumijem. Plašim se da vas odveć dobro razumijem – odgovori Damjan trudeći se i sam da bude tih.

– Drago mi je, da znate, ali ne zbog vas. Nemojte me pogrešno shvatiti, ne radujem se vašoj samoći niti tuđoj nevolji – izvinjavao se putnik pravdajući svoje neskriveno ushićenje.

– Ja sam usamljenik po usudu, neki bi rekli, a za vas ne znam. Možda ste vi po izboru, po volji vašoj, kao neko od onih, znate, onih što vjeruju da vlastito blago najbolje samoćom kriju, a morate priznati da samoća mnogo toga uspijeva da skrrije i skloni od očiju radoznalih i pogleda znatiželjnih. Kad sretnete nekog ko je strn bosim nogama gazio i zna kako žuljaju vaše staze, onda vas obuzme onaj osjećaj kako je taj neko pola vaše muke odlomio i tad se radujete. Dva usamljenika ne čine samoću većom, već je polove, zar ne ?

Damjan ne reče ništa. Klatilo se to putnikovo «zar ne» između sjedišta, nepotvrđeno i neodgovoreno, ali on nastavi sa vidnim zanosom ne čekajući odobravanje.

– Dugo sam ćutao i od tog ćutanja stvari koje znam postadoše tajne i to opet po usudu. Ne bih ja to tako htio, već je sila što sudbine u koloplet upliće tako učinila. A reći ću vam tu tajnu. Muči me već dugo što je nosim tako skrivenu i često mislim kako zapravo ona mene u zarobljeništvu drži. Lutajući onako svijetom, bez cilja i odredbe i sklanjajući se od nepravilnosti, naučih da ostajem budan kad svi spavaju. To mi valjda darivaše ta moja samoća, te tako budan ja počeh da susrećem tuđe sne. Isprva to bijaše rijetko, a i kad bi ih sreo, izmicali bi brzo i hitro kao preplašene srne. A kasnije, dosta kasnije, naučih da ih promatram i osluškujem, da im se prikradam tiho i koračam kroz njih, a da me oni što ih snuju ne vide.

– To je moja tajna. Sad znate, sad i više nije tajna, bar ne kao prije. Zavidite mi? Vjerujte, rado bih je mijenjao za dan družbe sa neznancem, mislim to moje umjeće. Nije ono toliko vrijedno koliko se čini. Neko bi to smatrao prokletstvom. Sam sam, vjerujte, često tako mislio o toj mojoj vještini. Zato kažem da sam tajnovit od usuda, baš kao i samotn. Osuđen i prognan u samoću.

Glagoljivi putnik na sjedištu preko puta sasvim zaokupi Damjanovu pažnju. Izandali stari motor je brujaio i stenjaio nesmanjenom žestinom, ali sad je to

zvučalo kao brujanje automobila koji se udaljava. Taj zvuk se gubio u pričanju i Damjana obuže osjećaj da se njih dvojica udaljavaju od tog autobusa i spavača što su teško disali onako klonuli po sjedištima, po dvoje, teških, umornih glava. Činilo mu se da sve više zaostaju za autobusom, poput vrtloga uskomešanog vazduha u kojima su se mrsile debele strune kiše. Sjedili su okrenuti jedan naspram drugog, čvrsto zakovani u razgovor koji je sve više uzimao maha.

– A snova vidjeh svakakvih. Kratkih i dugih, maglovitih i nejasnih, nedozrelih i prezrelih, nedorečenih i mrtvih.

– Mrtvih – ponovi Damjan kao s nevjericom.

– Da, mrtvih. Takvih sam se najviše nagledao. Ne znam od čega su mrtvi, ali su mrtvi. Ti snovi što srećem, nisu to samo snovi spavača kako ljudi obično misle, jer još sam nešto naučio, a to vi sigurno i sami zante, mnogi ljudi sanjaju i kad su budni. Snovi ne znaju razliku između jave i spavanja, kao što ni glupost ne zna razliku između znanja i neznanja. Glupost čovjek jednako može znati ko i ne znati. Tako i snovi stalno preskaču iz jave u spavanje i iz spavanja u javu te ljudi zaboravljaju kad su budni a kad spavaju, i granica između ta dva svijeta je lelujav kolut dima što se gubi i nestaje. Zamršena je ta njihova igra, to preskakivanje. Zbunjujuća, a snovi to vole. Vjerujte mi, ja ih već dugo posmatram i to vam tvrdim iz vlastitog iskustva. Vole oni tu igru. Samo mrtvi snovi je ne igraju. Oni na javi po-

smrtnu odoru nose i leže mirno i nečujno, prozirni i tihi, a noću se oglašavaju kao puhovi. Mrtvi snovi pripadaju mrtvim ljudima i obratno, tako ja volim da kažem.

Putnik je postajao sve strastveniji u svom kazivanju i povremeno bi povisio glas pa bi ga odmah potom stišao i govorio gotovo šapatom, kao da bijaše preplašen jačinom vlastitog glasa. Damjan je sjedio nepomično upijajući svaku riječ. Nije se više trudio da razazna putnikovo lice u tami niti je pogledao kroz prozor. Kiša je padala nesmanjenom žestinom, a njeno dobošanje o limeni krov postade još teže.

– A reći ću vam još nešto, nadam se da se nećete naljutiti na mene zbog toga, bar ne više nego što se sam na sebe ljutim. Upoznao sam Morizoka. Još tamo na stanici, dok ste čekali da se ukrcamo u autobus, nisam odolio i prošetah se vašim snom. Vi ste slikar, znam i to. To se vidi po načinu kako zanosno zamahujete pogledom.

Damjan nesvjesno napipa rukom torbu u kojoj je nosio umotan kanvaz i kistove i potonu još dublje u putnikovo kazivanje. Osjećao je skoro opipljivu bliskost s tim čudnim saputnikom.

– A vaš san bijaše vidljiv još iz daljine, kao oreol – nastavi baršunasti glas – i neobično živ. Prosto se nudio i nametao i sad se pitam, da li zapravo prvo ugledah vas ili Morizoka. Moram vam priznati da

odavno ne sretah san poput vašeg. Snovi imaju svoje junake i Morizok je jedan takav junak, ali većina koju sretah ne bijaše previše žilava hrana za moju znatiželju. Najbolji je trajao koliko uštap, a taj vaš Morizok posebno me je zaokupio.

Damjanu se na ove putnikove riječi javi u stomaku onaj osjećaj gladi koji ima tinjajuća vatra što stoji pred olistalom šumom. Osjeti neodoljivu potrebu da zagriže taj putnikov govor kao krišku lube-nice.

– Skoro da ste pogodili to u vezi sa slikanjem. Ja sam slikar, tačnije, već dugo se bavim slikanjem, a jedna me je slika posebno zaokupila. Kažete da znate to sa snovima, mislim to da ih nekako čitate ili prosto vidite, kao kakav prizor. Biću iskren, ja vam zapravo zavidim na tome, jer, eto, već dugo pokušavam da naslikam tu sliku o Morizoku, taj moj san, kako kažete, ali nikako da ga vidim ili sagledam tako kako vi tvrdite da možete. Dugo sam slikao prizore što su se tako ljupko i zavodljivo nudili oku, ali prizore ukočene, gotovo sleđene stvarnosti, nekako otrgnute od kreposti i isprane od životnosti. Slikao sam njive i oblake i ljude i kuće, tugu i radost i brigu i bijes, ali uvijek onako isječeno i razdvojeno treptajima ništog oka. Sirote bijahu te moje slike, nakarade. Pretvoriše se jednog dana u sjene te mi zakloniše ono čime oko bijaše naviklo da se naslađuje i natjeraše me u pokret.

Da, pokret – skoro viknu Damjan dopuštajući da ga obuzme onaj isti zanos s kojim je govorio putnik.

– Kretanje, životnost, snagu što se neprestano izliva u rijeku koja nezadrživo sebe nosi. Tako počeh da slikam Morizoka.

Damjan se naže bliže putniku i zaroni dublje u stajski vonj što je dolazio s putnikovog sjedišta.

– To vam je kao vizija koja vas opsjeda. Nezajazljiva potreba da udahnете snagu u korak koji će vas ponijeti prostranstvom, a da se ne pitate šta skriva to prostranstvo još neprogaženo. Morizok je taj koji ima takav korak, koji sam sebi staze utire, drzak i smion. Po tim stazama njega nosi korak života, kretanje koje onako mangupski oholo namiguje izlomljenim prizorima svijeta, smiješanim u boje i zatočenim u odumrle trenutke vremena. Ti trenuci bivaju povremeno vještački oživljeni u blijedim uspomenuama ljudi kojima je život već odavno izmakao ili sasvim ugasnu u zaboravu. A Morizok, on se uopšte ne obazire na njih. On je duh koji prolazi kroz sve te trenutke i vezuje ih svojim kretanjem, kao nevidljiva svilena nit biserne struke što se kroz majušne šupljine provlači te tako čini kojekave zemaljske urese. Njega ti trenuci ne zanimaju, on je uvijek negdje ispred sebe, u koraku što stvara nove trenutke a istovremeno svakom izmiče, te tako postaje tvorac i gospodar vlastitog vremena.

– Zanimljivo, jako zanimljivo – prekide ga putnik ne skrivajući svoje oduševljenje. – To je upravo ono što me je dojmilo kod vašeg junaka, biću iskren. Ja, koji sam se mnoštva snova nagledao, ne mogah da sagledam vaš u cijelosti upravo zbog tog kretanja i

onog bespuća kojim se uputio vaš junak. Zemlja beskrajna, ako se ne varam. Lijepo zvuči, odvažno. Zemlja koja ostaje iza takvog kretanja što se napaja iz one snage koja navire iznutra. On se zaista ne daje zauzdati i sputati u parčad svijeta izlomljenog u prošlo i buduće. Baš kao tok vode, nezadrživ u svojoj silini i silan u svojoj mirnoći. Čim vam se učini da ste ga šćepali i vezali čvrsto dijelić njegove stvarnosti za nekakvo šašavo ime, on je već negdje drugdje, bezimen i prkosno slobodan.

Da, tako sam i ja vidio vaš san i to vaše nastojanje da na parčetu platna oslikate nevidljivo.

– Upravo tako, dobro ste to rekli – reče Damjan – upravo tako, naslikati nevidljivo. Prikazati ono što vanjštinu svoju neprestano mijenja i ostaje skriveno od oka. To je ta moja slikarska tegoba i muka. Već dugo nosim ovo platno, a nikako mi ne uspijeva da ga svega prekrijem bojama i beskrajnu udarim među. Nemojte misliti da ja patim zbog toga, naprotiv. Slatkog je okusa ta moja muka i ja se s njom naslađujem kao kompotom od krušaka. Ja takođe znam nešto o snovima. Ne koliko vi, ali znam da se snovi rađaju tamo gdje umorna misao umire i gdje su riječi prazne ljuštore kusavog razmišljanja. Znam da se možete predati njima onoliko koliko vjerujete u njih i da možete postati junak svog sna onoliko koliko se poistovjetite s njim. Junaci sna kroče prvi, nošeni hrabrošću koja je božanska, natčovječna, a vaša je hrabrost da se usudite slijediti njihove staze. Njihov je dah natopljen nesputanom divljinom i zato se usude u daljine do kojih ni najodvažnija misao ne

doseže. Oni zadiru u ono lice stvarnosti za koje i ne slutite da bi moglo biti dok stojite malodušni i skriveni iza palisada vlastite slabosti i kukavičluka. Vedro je i nasmijano, s blagošću što neodoljivo mami i vuče u svoje carstvo, to lice stvarnosti koja ostaje nedokučiva mrtvim snovima opasanim u vrzine i urodicu.

Toliko ja znam o snovima, samo plašim se da o slikanju znam još manje.

Kažete da ste upoznali moj san. Pa ako ga znate koliko i ja, onda ste vjerovatno pomislili da su takva slikarska rabota i trud suludi. I sam to pomišljam, vjerujte, a opet zanosim se idejom, baš kao i Morizok, da se s malo čarobnih poteza kistom može oslikati i uličiti zemlja beskrajna i dusi slobode što u njoj žive. Pomišljam da boje imaju moć kao ustuk i lovim ih, ali eto, posao ostade neobavljen.

Damjan, nakon što reče ovo posljednje, zaveli se u svoje sjedište i ostade tako najednom tih. Kao da zaigra sjeta pred njim, i on je udahnu teško. Gledao je kroz prozor kao da tamo sad lovi neulovljene magične boje, a prozor bijaše obojen u crno.

– Plašim se da vas ne razumijem baš sasvim. Rekoste da želite bojama ocrtati granice zemlji koja nema granica. Da li je to neka šala koju volite vi umjetnici? Priznaću vam nešto: zbunjuje me vaš san, a čini mi se da je i Morizok pomalo zbunjen. Ako sam dobro vidio, i on traga za riječju što svojom čarobnošću nalikuje tim vašim bojama i linijama, tim čudnovatim potezima kista, a upravo njih ne us-

pijeva naći niti izgovoriti.

Damjan udahnu još jednom duboko i kao da izroni iz dubine zamišljenosti, u koju na tren bijaše sasvim utonuo. Putnik ga bijaše svojim pitanjem, koje nije skrivalo iskrenu zbunjenost, izvukao na površinu, ali nekako bolno, kao da ga vuče i čupa za kosu. Zatitra između njih slaba svjetlost koja bijaše zalutala u kanjon i putnik ugleda mnogobrojne ogrebotine i ožiljke po Damjanovom licu. Bijahu to tragovi neke žestoke unutrašnje borbe koju je Damjan vodio sa vlastitim mislima i pitanjima što su navirala iz njih s onom istom drskošću s kojom ih je on gazio i kidao, a koja sad najednom stajahu pred njim, prijeteca i izazivajuća. A onda se najednom okrete prema putniku i zagleda se pravo u njegove crne krupne oči. Ličio je na čovjeka što se s pobjedonosnim ozarjem na licu provlačio kroz draču i kupinu i stajao uspravan likujuć nad svojom dotučenom morom kao nad lovačkim trofejom.

– Možda ste u pravu, možda mi umjetnici zaista imamo poseban, nerazumljiv smisao za šalu. Ali, nemojte to gledati tako kao da se to tiče samo nas umjetnika ili čak samo slikara. Rekli ste da čitate snove, da ih vidite i da srećete likove i junake u njima. To je umijeće koje možda zahtijeva posebnu pažnju i posebno razumijevanje i možda neki poseban, nesvakidašnji smisao i osjećaj za duhovito koji ja uopšte ne dotičem. Moraćete mi oprostiti zbog toga.

Damjan se namjesti udobnije u svom sjedištu i nastavi nešto tišim glasom ne skidajući pogled s pu-

tnikovih očiju i lica čije je obrise jedva nazirao u tami.

– Biću iskren, ja već odavno i nisam umjetnik. Barem se ne osjećam tako od onog dana kad započeh ovu sliku. Vrlo rano stekoh ono što su ljudi u meni i mojim slikama prepoznavali kao umjetničko, estetsko, nadahnjujuće u nekom smislu koji su sami pronalazili ili određivali, a ja sam stajao iza svega toga, nedodirljiv i neosjetljiv na intimnost njihovog doživljavanja i proživljavanja tih djela. Slikao sam utvare i ale kojih su se užasavali a da se sam nisam plašio, inspirisao sam njihove ljubavi i ljubomore, strasti i požudu, a da sam nisam uživao niti osjećao. Džarao sam po njihovim najdubljim i najsnažnijim osjećanjima kao vatraujem po ognjištu raspirujući ih, a ne osjetih toplinu. Bijah kao gostioničar što vesele i zadovoljne goste dvori, a sam ostaje nevidljiv. Utvara što luta između stolova i ispraća site goste, a da se nikada ne počasti s trpeze s koje su tako slatko jeli.

Ta odvojenost od mog vlastitog stvaranja bijaše taj moj umjetnički talenat. Umijeće da se igrate tuđim životima, pogotovu onim stvarima što ih ispunjava do tačke prsnuća, da u svakoji ljudskoj svetinji vidite trivijalnost, a pritom sami ne nalazite ništa sveto do vlastite taštine, da činite svetogrđe u momentima lucidnosti, a uporno mimoilazite sami sebe nagrađeni slobodom u kojoj prvo postajete oslobođeni vlastitog življenja. Sve to čini jednog umjetnika. Što ste veći majstor u podražavnju života, to ste veći i slaviji umjetnik. Što ste više odvojeni od sirove

strasti i lišeni emocije, to vam je lakše da je oponašate u pokretu, zvuku, bojama i riječi.

Samoća i izolovanost je prostor u kojem se umjetnik najbolje snalazi. U tome se sastoji suština te darovitosti. Začinite to sve pokornošću koju iziskuje samoljublje i dobićete čovjeka kome je umjetnost usud ili prokletstvo. Mešter umjetnog življenja, to je umjetnik o kojem govorim.

A ima raznih umjetnosti. Priznaćete da je ona spojena sa riječju ponajstarija. Umijeće pričanja, slatko-rječivost, elokvencija, filozofirancija, učenjaštvo. Ti su umjetnici oboružani moćima kao malo ko. Gotovo magijsko-okultne moći. Toliko toga izrekoše o životu, s toliko prefinjenosti, stila, nijansi i suptilnosti što zaljubljenika umilne riječi zavodi i zaluđuje. A tek dubina ponora i ništavilo besmisla kojim zaplašiše lakovjernike kad bi ih kastrirali od nagona da se drznu na drugu stranu i osjete strast iskrenog življenja i snagu vlastitog htijenja.

Sjetite se kakve je sve emocije zazivala i davila strogost njihove igre što se tako nemilosrdno namekala. A šta su davali zauzvat preplašenoj pastvi što ih je molećivo gledala, do utjehe koja se plaćala se-rvilnom pokornošću.

Nadjenuše uzvišena imena svom umijeću. Traganje razuma, otkrovenje, istina, božanska čudesa i svaka nova izgovorena riječ morade od tog soja biti. Umjetnost nad umjetnostima, rekli bi, a ja se pitam, misleći na onu osobenu umjetničku darovitist, dal' je ikad iko od tih umjetnika proživio i osjetio svu strast življenja i zaista nazreo veličinu sile što život

stvara i napaja.

A sad – nastavi Damjan gotovo ne uzimajući predaha – sad je drugačije. Ovaj moj san nije igra sjene i svjetla na platnu. Pričali ste maločas o mrtvim snovima i mrtvim ljudima i kako jedni drugim pripadaju. Proste duše se dive mrtvosnovecima, jer život je ono tegobno i odglumiti ga, nacrtati ga, ispričati ga je sve drugo osim proživjeti ga a umjetnost umjetnika je upravo to, skloniti se, pobjeći, izmaći se njegovim čudima i grubostima i neslanim šalama, njegovoj veličini i sitničavosti. Ostati nedirnut, odlučan kao skočeta od majke, sam na pozornici obmanjujući samog sebe, zazidan u prazninu postojanja što se lažno izdaje za nadmoć nad životom.

Od života mahom svi strepe i bježe ali nevješto i nespretno, a umjetnici su ti vješti neusudnici, izbjegli od vlastite malodušnosti u samoću, odvojeni od sebe strahom da postanu svoj život.

Jednog dana kad se čovjek najmanje nada doći će mu ta spoznaja i počće od tog dana da svlači staru kožu poput zmije i da traga probuđen i rastriježnjen kao nikad prije. A za čim će tragati, to još ni sam ne zna. Daleko od svoje stare publike, ovaj put u samoći što odjekuje tišinom svud naokolo on osjeća strast. Ponovo rođen, sa hiljadu života sabijenih u silinu jednog koraka, on tumara i pretvara se da traga, jer ono za čim traga je već nađeno.

– Zar ne ispadne to onda kao vraćanje na staro, mislim pretvarati se, zar to nije suština one stare igre? – prekide ga putnik koji je sve vrijeme pomno

slušao Damjana osjećajući njegov ukočeni pogled na sebi kao uperenu puščanu cijev.

– Da, možda. To vam može reći samo neko poput Morizoka, ako se tako nešto uopšte može u riječ uvezati. Kad se jedared zdušno i u potpunosti predate svojim snovima i pustite da vas vode i da vam osvjetljaju noći i bistre mutne daljine, obuzeće vas brzina nestvarna i za riječi nedostižna. Najbolji govor ostaće rasut kao pelud po zraku i najljepša ime na stajaće postidena pred raskoši zemlje beskrajna. Ne dozvolite da vas nasamari i da vas zavede milozvučnost riječi velikih umjetnika i govornika. Ti veliki igrači dijele svijet na stvarno i nestvarno i između ta dva svijeta stoje riječi, misli i kojekakve mudrolije što su ih poboli kao kolje u zemlju. Njima trebaju međe jer je njihovo kretanje kratkotrajno. Ono stvarno postoji svugdje gdje se vaši snovi usude i vi za njima.

U zrnu hrabrosti postoji više stvarnog nego u moru uskuvalih riječi i misli. Dozvolite da vam pročitam jednu pjesmu.

Damjan izvuče platno i razmota ga preko krila. U jednom uglu zelenom bojom bijaše naslikan žbun čiji sitni listovi bijahu riječi pjesme koju je čitao poluglasno.

*Misao,
postade mi ljubavnica
umilnog slasja gospodarica
Načini od mene moju samoću,
moju zlatnu krljetku*

*Misli,
jesi li mi ikad bila nevjerna?
Jesi li me varala sa tuđim samoćama?
Ja i moja misao
hodimo obalom uzburkanog svijeta
i drži me za ruku čvrsto kao mati,
sebično,
predano
Posadih jednom misao
u zemlju vlažnu
u zemlju rodnu,
na obali
Mrtva se rodi kraj vode uzburkanog svijeta
Suv ulistak,
zgažen nogom onih koji hodaju
prevareni vlastitim mislima
Gledah jednom
kroz rešetku
kroz misao ostarjelu
vode uzburkanog svijeta
Sami ostajemo, zajedno umiremo
ja i moja misao
na obali uzburkanog svijeta*

– Da li ste ikad razmišljali o ribama, o tim nijemim vodenim stvorenjima? – upita Damjan kad završi čitanje pjesme.

– Ribama, koje poznaju samo more u kojem žive, teško je pojmljiva širina i visina nebeskog prostranstva. Nestvarna je njima i nepostojeća takva dimenzija stvarnosti a upravo tu, u toj, za njih neposto-

jećoj veličini, postoje ptice što love ribe iz mora i jesu ribama stvarnost.

Oprezni budite kad čujete lomljivu riječi što zvuči kao škripanje zubaca, u kojoj se drobi i nestaje čitava jedna stvarnost. Često ta škripa zvuči umilno i svečano, uzdižuće i veličanstveno, a zapravo je hvalospjev gluposti.

Čuvajte se svijeta što se daje mislima omeđiti i riječima opasati. Premalo je zraka u njemu i gušenje je najčešći način umiranja.

Znam ja šta vas zbunjuje. Vi hoćete da razaznajete kvarno jaje od nekvarnog gledajući u ljusku. Majstora umjetnog življenja od ratnika života. Oba su u istoj ljušturi, naizgled jednaki, nerazlučni.

Ja vjerujem, vidite, da je jedan od njih zatočen u toj ljušturi, nemoćan i slab da je probije, a drugi će je jednom zasigurno svući sa sebe kao staro iznošeno odijelo i ogrnuti se novim. Ko će biti koji, možete znati samo u vašem slučaju.

Svaki drugi slučaj je nagađanje, baš zbog one magijske moći riječi da mrse i magle i patvoreno istinitim prikažu.

Damjan se nasloni i učuta. Zamotavao je pažljivo platno i spusti ga na prazno sjedište do sebe. Istegnu malo vrat u stranu i trepnu, a pogled mu se otkotrlja kroz prostor između sjedišta i zastade na vjetrobranu. Velikim staklima su neumorno strugali brisači sklanjajući vodu i jedva se nazirala cesta koja je djelovala još više izlomljena i krivudava zbog tog mahanja brisača. Trudio se da prati pogledom

obrise kanjona što bi se ukazali na tren pod svjetlom farova. Putnik do njega bijaše takođe tih. Žvakao je one listove s grane, a Damjan pomisli da u stvari žvaće onu svoju zbunjenost. Nešto od te zbunjenosti kao da je ostalo i u njemu samom i pitao se da li sam bijaše zadovoljan vlastitim odgovorom. Pomisli na svoju nedovršenu sliku i nezadovoljstvo mu pređe preko lica kao drhtaj.

– Sumnja je posebna boljka duše, zar ne? – raskinu putnik ćutanje kao paučinu.

– Mislim da počinjem da razumijem vaš san i Morizoka. Boje su postale živopisnije i jasnije na toj vašoj slici. Možda je to moja uobrazilja, ali čini mi se da vi zapravo ugrađujete u tu sliku sebe i vaše vlastite želje. Koliko Damjana ima u Morizoku? Da li je to pitanje izrodila sumnja?

– Reći ću vam nešto o sumnji. Boljka duše, zove te je. Interesantno ste joj određenje dali. I ja mislim o njoj kad mislim o duši, jer gdje još možete da je nađete osim u duši.

Pomislite o istini. Istina se može preobući i skriti i zataškati. Ona je potčinjena riječi i strahu i sljepoći, zaogrnutu u vanjsko, ponekad nepomično uzdignuta poput spomenika. Nju možete zarobiti i svezati i u mračne tamnice baciti. Većina istina je od ilovače, oblikovana rukom, pečena i ukrašena šarama. Najljepše od njih su ljubeznice gospodara riječi. A iskrenost. Ona je dublja i jača. Uvijek sirova, neskriivena i prosta. Tamo gdje ste vi i ona je. Neumoljiva.

Svako se daje istinom zaluditi i svako se usudi od istine odlomiti višak koji smeta, ali s iskrenošću je druga priča. Njoj čovjek ne uspjeva umaći. Njeno je oružje sumnja i ona razgriza iznutra, ispod površine, kao rđa. Sumnja nije boljka duše, već njena garda. Čovjek ne zna da li je zdrav ako ne sumnja. Ne zna ni da li je živ ako ne sumnja, a sumnjati u sebe može samo iskreno.

Iskrenost i sumnja su straža što bdi nad zdravljem duše. Sumnja vas održava budnim i čuva vašu iskrenost prema sebi samima.

Pomislite na laž. Laž nije načinjena od neistine već od neiskrenosti. Čovjek je prvo, bivajući neiskren prema sebi slagao sam sebe, a potom je izučio igru istine. Kroz tu istu iskrenost upoznao je prvi put istinu, i to ne bilo kakvu istinu već svoju ličnu istinu i svoju ličnu istinitost. Kasnije, mnogo kasnije, naučio je da riječima oblikuje istinu, da vara, obmanjuje, laska i zavodi.

I ne samo to, otkrio je njen neodoljivi šarm, jer, znate, istina je zavodljiva. Najhladniji razum je vatreno zaljubljen u njen dražesni šapat. Zbog toga je sumnja gorčina.

Sumnja je oružje iskrenosti kojeg se istina najviše plaši. Jedino se ona usudi smijati joj se u lice, pljunuti pred nju i odgurnuti je.

Pitate me da li je sumnja izrodila to pitanje.

Da, jeste i neprestano ga rađa i uvijek sa istom grubom surovošću vraća me nazad meni.

– Bojim se da ste u pravu što se tiče sumnje, i ne samo nje već i moći riječi. Velika je snaga u

njima i neodoljiva je opojnost njihovog milovanja, naročito onih umiljatih što se vješto dodvoravaju i zavode, što laskaju, podižu u visine i zanosno nose čovjeka kao uveo list.

Ja takođe vjerujem da postoje, kako ih vi nazivate, lične istine, istine privatnog karaktera, tako da kažem i da je iskrenost starija od istine i da je ona još uz sve to i prvi dodir vlastitog bića. Kako bi smo uopšte znali šta smo i da li jesmo kad ne bi bilo lične istine sazdane od iskrenosti spram sebe, i one sumnjičavosti što vam ne dozvoljava da potonete u neku, po želji i ukusu probranu, uobrazilju i da je pritom krstite istinom.

Oprostite mojoj zbunjenosti što me neodoljivo nagoni da vas propitkujem o toj vašoj slici. Mnoštvo je tu detalja koje ne uspijevam uhvatiti u mrežu u koju sam uhvatio tako mnogo snova. Mnogo je toga proživio vaš junak. Vi govorite o njemu i o slici sa nekim posebnim žarom, nadahnućem i entuzijazmom, a meni se ipak na momente čini da ima dosta tuge u njegovom samotom lutanju. Možda je to samo moj doživljaj. Možda ne uspijevam da u samoći ne vidim tugu. Pomišljam da Morizok ne bi bio i moj junak, ili ne junak svijeta kojem ja pripadam i u koji se ja usudim zakoračiti. Ja znam dosta o samoći, ali ne sretah nikada nikog ko sa toliko smjelosti, poleta i tako odlučno pristaje na samoću. Jedan dio čovjeka jeste samoća, toliko priznajem, i nije mali taj dio. Stvoreni smo sa onim unutrašnjim carstvom u koje niko drugi nema pristup do nas samih, s jednim dijelom stvarnosti što ne može biti stvarniji, a opet

istovremeno naizgled i nestvaran, baš zbog te nedokučivosti. Ta samoća je dar i uslov življenja, ali Morizok bira da sav svijet svede na taj dio sebe, vječno zatočen u svoje unutrašnje carsvto življenja i usredsređen na njega. Ja sam vidio, šetajući vašim snom, da on traga za ljudima koje želi povesti u zemlju beskraj. On traga za njima i za riječima pjesme koje kao ključ otvaraju kapije te zemlje bez početka i kraja. Jedine zemlje u kojoj život uspijeva da se razvije do one svoje veličine koja je sama vječnost. Ali ostaje sam, s parčetom sreće i čarobnom melodijom kojom želi zaogrnuti riječi pjesme. I pitam se, gledajući tu sliku, da li je to cijena koju je on spreman da plati.

Damjan je slušao pažljivo upijajući svaku riječ i slažući ih negdje u sredinu razmišljanja u koje su ga te iste riječi sve teže pritiskale. Putnik nastavi ne mijenjajući glas, potpuno neometen brujanjem motora koje postade bučnije jer su sad ponovo išli usponom.

– A pogledajte ove pospale putnike. To su ljudi kojih nema na vašoj slici. To su ljudi koje Morizok ne sreća. Oni također snuju. Njihovi snovi nisu uvijek tako uočljivi jednom nesanom šetaču kao što sam ja, ali zar ne mislite da i oni sadrže u sebi isto onoliko stvarnosti koliko tvrdite da je ima u Morizokovom svijetu? Njima je samoća data kao uslov kojeg često nisu ni svjesni i kao dar koji kriju u podrumu, odbačenog kao kakvu sramotu. Mnogi se ne usude zaviriti u to svoje carstvo vlastitog ja u

kojem Morizok živi. Oni snuju tiho, kradom kao lopovi, najčešće samo noću. Kao preplašena djeca proviruju kroz otvore na kapiji zemlje beskraj, ali se ne usude da je otvore. Ostaju s ovu stranu i mjenjaju svoju samoću za blagost utjehe i milost sudbine. Odriču se sebe i držeći se za ruke zajedno kroče u samoću onog jednoga u kojeg vjeruju. Vjera u ono nešto izvan njih samih je nužnost njihovog življenja, nešto beskrajno veće, u koje mogu stati svi zajedno dok se grčevito drže za ruke. A Morizok u svom kretanju neprestano mimoilazi njih i njihovu stvarnost, te ispada da se te dvije stvarnosti zapravo mimoilaze. Ono stvarno unutaršnjeg postojanja što žudi da bude ispunjeno i ono stvarno što liči na zaobilaženje unutrašnjeg. Bijeg u samoću i bijeg od samoće.

– Zašto mislite da u tome ima nešto tužno? – prekide ga nestrpljivo Damjan.

– U samoći, mislite – zbuni se putnik ne stigaviši da dovrši svoje pitanje.

– Da, rekli ste da vam slika djeluje tužno na momente i da tugu vidite u samoći na koju je osuđen Morizok.

– Pa da – priznade putnik, malo oklijevajući – zar vi ne mislite da samoća, ma kakva ona bila, nosi u sebi tugu?

– Ne, nema mjesta tugovanju u zemlji beskraj, ili kako je vi to zovete, unutaršnjem carstvu – presječe oštro Damjan kao britvom.

– Odlučnost, hrabrost, neugasiva volja i žar, strast i predanost, divlja žudnja i neukrotiva snaga

postojanja. One su boginje što se usude zakoračiti u to carstvo i nećete u njihovom društvu pronaći tugu. Njoj su kapije zauvijek zatvorene i zabravljene malodušnošću neusudnika što tuguju i naslađuju se vlastitom nemoći i izdajstvom. Ko se u zemlju beskrajaju usudi ući ne skriva svoje tragove niti se pretvara da nekuda ide, već se ponosno, uzdignute glave skita i spremno, bez odstupanja, sačekuje oluje i potrese i ne stidi se svog lica zasutog ožiljcima svladanih iskušenja. Biti uzdignut u vlastitoj samoći, šta tu ima tužno?

– Ja ne mogu da ne primijetim kako vi neprestano veličate te vrline poput smionosti, istrajnosti, odlučnosti i nepokolebljivosti volje, kako ih vješto svrstavate pod okrilje snage, moćnosti življenja, kako vaši junaci posjeduju herojstvo nad herojstvima kao svoje unutrašnje određenje i primjećujem kako zanosno i slatkoriječivo govorite o njima. Podsjećaju vaši junaci na nagizdane svatovske konje. Naslućujem da gajite neskriven prezir spram onih što su oboružani nekim drugim vrlinama, samo zato što ne posjeduju te vaše.

Zar odista na vjerujete da neke druge vrline, ma koliko one bile drugačije ili čak u sukobu s vašim, ipak zahtijevaju snagu, ljudsku snagu, ništa manje vrijednu niti manje stvarnu. Zar ne mislite da samilost, odricanje, umjerenost, skromnost ne traže snagu?

– Možda, a zar vi ne mislite da ona iskrenost i sumnja što uvijek hode skupa otkrivaju istinitost takve snage i vlastitu istinitost onih koji tvrde da je

posjeduju? Zar vam se ne čini da snaga koju takvi junaci posjeduju je zapravo izraz nemoći i nedostatka odvažnosti?

Ukrotiti i sputati sebe je mnogo lakše nego usuditi se slijediti staze utrte divljim snovima. Premnogo je malodušnosti i premalo iskrenosti u takvim vrlinama i snazi što ih napaja. Takvi vrli junaci ostaju zauvijek zatočeni u nadanju u neko novo vrijeme, neku milostiviju sudbinu i u neki novi život, jer se ne usude živjeti ovaj koji im je dat.

Vjerujte da postoji svijet čovjekolikih bogova.

Upitajte vlastiti strah da li će vas pustiti tamo.

Dželati ploti i ubice snova, tako ja nazivam te vaše junake. Oni zažmire kada gledaju, puštaju da ih vode misli što se lažno pretvaraju da se usuđuju u nepoznato, a zapravo se samo skrivaju po čoškovima.

Plaše se ti junaci smrti, užasno je se plaše, a kojom se vrlinom suočavaju s njom i sa svojim strahom od nje do tom smiješnom igrom uzajamnog obmanjivanja što je zovu vjera u svevišnjeg. Radije vjeruju u sve drugo osim u sebe.

Pretvaraju se da su mrtvi ne bi li ih smrt zaobišla. To je njihova velika varka i mudrost. Zaglibljeni u vlastito mrtvilo nadaju se pritajeno da ni umiranja nisu vrijedni i sva utjeha i slatkost obmane prevengula je u tom nadanju.

Samilost je njihova vrlina i sažaljivi su jer istu sažaljenje i milost sudbine. Nemaju hrabrosti da pronađu heroja u sebi i u drugima, a vi me pitate zar to nije snaga. Ne, nije, niti je ikada bila, već ne-

moć i pomirenje.

Rezignacija je potčinjenost vlastitoj slabosti i nemoći, a to je jedna od njihovih vrlina.

Preplašeni i zbijeni u vlastitu nejakost oni strepe od čina junaštva, a prave su junake prognali iz svojih srca u bajke i mitove.

A prezaju i od života – nastavi Damjan ne dopuštajući putniku da prekine njegovu tiradu. – Od njega ponajviše zaziru ti vaši vrli junaci. Oni su tvorci i strahopoštovaoci tragičnog.

I znate šta je najveća besmislica u koju vjeruju takvi junaci: da je život pravedan i nepravedan. Ni o pravdi i nepravdi ne umiju pričati bez one njima svojstvene elegičnosti.

U nepredvidivosti življenja oni vide tragediju i proklinju nepravdu takvog življenja, a tragičnost je, ja vam tvrdim, upravo u njihovoj nesposobnosti da prihvate izazov života.

A vi me pitate, zar za to nije potrebna snaga. Ne, još jednom vam kažem ne. Barem ja ne uspijevam da vidim snagu i jakost u tim vrlinama. Bijeg u prazninu traži pomirenje i krotkost.

– A vaš junak Morizok nije krotak? – upita putnik kao s nevjericom.

– Ne, ne dozvolite da vas zavara dvosmislenost riječi.

– Ispričaću vam još nešto o Morizoku – reče Damjan nekako posebno svečano i zastade kao da bira posebne riječi za to što se spremio reći. – Za mudrost i istinu kažu da su u najbližem srodstvu. Biti mudar je isto što i znati istinu, a istina je jedna.

Ona je vječna i nepromjenjiva, nedodirljiva i neuhvatljiva pa je niko zapravo ne može ni znati već joj se može samo približavati. Za njom tragaju oni što su opčinjeni njenom ljepotom, samozvani vitezovi što se ne usuđuju pogledati joj u oči i zaplesati s njom. Oni tvrde da znaju njene tragove i način kako se kreće i znaju kud je prošla. Oni slijede njen put otkrovenja. Njihov je način pouzdan i nepogrešiv i stoga su vitezovi posebnog kova. O sebi kažu da će je vjerno slijediti ma gdje da se ona dje-ne. Njihova je drskost i osionost što slijede njen trag koji uvijek vodi u nepoznato. Uz put oni ostavljaju putokaze i znake drugima koji misle da imaju dovoljno vjere u takvo traganje.

Šta donose sa svojih dugih putovanja ti vitezovi znanja? Istinu svakako ne. Znajuju oni sami da je nisu dostojni i da ona ne bi pošla za njima. Previše je sveta za njihovo ništavno postojanje, previše fina za tako priprosto društvo. Njihova je nevolja što su se istine odrekli još prije nego su krenuli za njom. Proglasili je složno ničijom i nadljudskom i ostala im je samo ta igra, to suludo traganje.

A kako govore o njoj ti vitezovi? Najbolje su riječi za nju sačuvali. Najsajnije ukrase i najblještavije kolajne pokačiše po njoj. Zatrapaše je i zazidaše čvrsto u tu svoju slatkoriječivost želeći skriveno u srcu da se ona izmigolji i izmakne njihovim ljubavnim strelicama, te je tom svojom željom udaljiše još dalje od sebe.

Čudna je ta njihova viteška igra. Oni je neumorno traže slijedeći njen trag opojnog mirisa.

Žele je, a istovremeno žele da oстане nedodirljiva, neokaljana njihovom malenkušću čista i nevinna. Istina, eh, po nju su otišli nadajući se da je ne pronađu. Kad bi im se učinilo da u daljini vide njene obrise, oni bi pokrili oči. Ako bi krenula prema njima, oni bi se razbježali.

Bore li se ti vitezovi za njenu ruku? Bore, i još kako. Boj se žestoki bije između njih. Svaki je želi za sebe, a ako bi je neki od njih i osvojio, drugi bi je se odrekli. Preljepa princeza bi postala bludnica, podatna i niska. Nečista. Obična neistina.

To vam je ta njihova viteška igra istine. Njihova istina postoji samo u bajkama u koje vjeruju lakovjerni što vjeruju u priče o vitezovima.

A to je jedina moć vitezova. Moć nad lakovjernima. Oni ispredaju te legende o sebi, a lakovjerni i naivni bivaju opčinjeni i zalučeni takvim pričama. Oduševljeni puk vapije za slatkim lažima, a vitezovi to znaju i znaju još da naivni ostaju zadivljeni njihovim smionim i požrtvovanim nastojanjem. A istina ostade među svim onim imenima koja joj nadjenuše.

Prečutaše viteški svoje nastranosti i izvedoše istinu na balkon. Prošetaše je ulicama zaogrnutu u riječi koje proglasiše svetim. Sazdaše svijet od uredno složenih misli i u njega posadiše tu istinu, strogo čuvanu kao tajnu.

Ljepotica pod velom, zvali su je. Skrojiše istinu za svoju gladnu publiku, prema njenoj mjeri. Njihova viteška istina ne bi veća od tih i imena u koja su je umotavali. Govorahu kako su skroviti njeni drumovi, kako u nepoznate predjele vode, a uvijek su sti-

zali tamo gdje ih je želja potajno vukla.

I ostade im ta rabota u nasljeđe. S vremenom zaboraviše na svoje viteško traganje i jedina istina koja im ostade bi upravo ta umjetna, udešena i podšišana po posljednjoj modi. U tome je njihova gloriola.

Oprostite što ovoliko okolišam – reče Damjan osjećajući putnikovo nestrpljenje kao bodlje ježa – ali pokušavam da vam odgovorim na ono vaše pitanje o krotkosti. Ne zamjerite što se ponekad ovako zanesem, ali hoću da vam kažem nešto bitno o Morizoku. Njegova je prva ljubav bila istina. Ista ta neuhvatljiva istina s tijelom od vjetra. I on bijaše vitez očaran njenom ljepotom, zaluđen njenim glasom. Ali prozreo je on tu vitešku igru. Prozreo i prezreo dvoličnost i neiskrenost vlastite težnje. Sputavala ga je isprva ograničenost tuđih misli, a potom i vlastitih, te se naposljetku odluči da slijedi snove. Nadjačala je iskrenost u njemu. Iskrenost prema samom sebi. Kratko živi samoobmana ako ste iskreni prema sebi. To je Morizok davno naučio. A snovi su se nametali svojom neobuzdanom divljinom. Naučio je tada Morizok, ili priznao sam sebi, da snovi mnogo dalje stižu od misli, da su mnogo stvarniji od misli. Tad je počeo da ih naziva divljim konjima i usudio se da ih slijedi.

Kroti li ih on svojim traganjem kao što vitezovi ukrotiše istinu pitomim mislima?

Preplašeni njenom divljinom oni se ne usudiše da je prate, sustignu i osvoje. A Morizok lovi svoje divlje snove uzdama od pjesme vjerujući da će ih jedino tako stići i ukrotiti bez da ih liši one siline zatva-

rajući ih u svijet tijesnih, preuskih, pravilno slož-
nih misli. On je gospodar divljih snova, ukroćenih,
ali ne krotkih. Tako vam je to sa Morizokom.

Autobus načini nagao zaokret i Damjan se zavali
nazad u svoj naslon. Bijaše skoro sasvim izišao iz
svog sjedišta dok je dugo, bez prekida govorio putni-
ku o svojoj slici. Ostade tako zavaljen neko vrijeme.
Putnik do njega utonu i skoro se sasvim izgubi u
sjeni. Činilo se da je sam kraj autobusa, gdje sjediše
njih dvojica, bio tamniji od ostalog djela. Prozori se
nisu mogli otvarati i vazduh je postojao sve teži i
gušći. Damjan je čuo kako neko nekoliko mjesta
ispred njega sipljivo diše skoro gušeci se. Penjali su
se i put je postajao sve strmiji. Nailazili su na kratke
oštre nagibe iza kojih je slijedilo kratko zaravnjenje
te je stari autobus podsjećao na mali brod što se
bori s ustalasanim morem. Pomisli da će uskoro
izaći iz kanjona i izbiti na kakvo uzvišenje i da će
tad zrak u autobusu postati rjeđi i svježiji. Pokušavo
je da procijeni koliko je bilo sati. Nije bilo mjesečine
a pogled se odbijao od crnih prozora i bio zarobljen
u unutrašnjosti kabine. Smetala mu je ta zaroblje-
nost. Po neprozirnoj gustoj tami koju je sjekao
autobus mogao je samo zaključiti da je još uveliko
bila noć. Pogleda prema sjedištu gdje je sjedio
razgovorljivi putnik, besani šetač što se šunjao
tuđim snovima. Mislio je o njemu, a putnik je bio tih
i zamišljen. Kao da bijaše izgubio nešto od one svoje
razgovorljivosti što se Damjanu isprva činila neu-
mjesnom u to doba noći. Mislio je o njemu misleći

istovremeno o onome o čemu su razgovarali. Komešale su se te misli, razbuđene i uznemirene, a negdje između njih nazirao je blage konture putnikovog duguljastog lica i krupne, kao ugalj crne oči. Gubile su se te konture, mijenjale oblik i činilo mu se da lice putnika bijaše izliveno od kositra. Činilo mu se da vidi još dosta stvari na njegovom licu, ali ono ostade tajanstveno i nevidljivo u noći što je putovala zajedno s njima u kabini autobusa. Čekao je da se razdani pa da onda jasno razgleda njegov lice. Nije mu se spavalo, a koliko je mogao procijeniti, ni putnik do njega nije spavao, mada je već neko vrijeme bio nijem kao kamen. Damjan pomisli da se možda šulja nečijim snom i poželi da ga upita da li je sretao Morizoka u tuđim snovima.

– Ne – odgovori putnik brzo, ni ne čekajući da Damjan priupita. – Ne sretoh nikoga poput Morizoka. Vaš junak je junak samoće. Kao čovjekoliki bog što uzaludno traži svoje poklonike, on tumara beskrajem koji je pronašao u sebi. Pusta su ostrva na kojima takvi junaci borave, kao brodolomnici što preživljavaju oluje spaseni u bespuću u koje se ni oluje ne usude.

Gledajući vašu sliku, mislim da je Morizok sam sagradio svoje ostrvo, daleko od drugih, izvan domašaja inorodnih snova. Izronilo je to ostrvo iz uzburkanog mora nekako prkosno. Mami ono svojim čarima, šareno kao jaspis i mirisno kao potpurija. Hrid je oštra to ostrvo, nedostižno davljenicima i dostupno samo onima što odlučnost u kamijama nose.

U snovima koje ja srećem pobjeđuju junaci drugačijeg kova. Ti se junaci gnušaju Morizoka.

A znate zašto? Za njih vaš Morizok ne posjeduje snagu što tvori vrlinu čiji odsjaj boji nebo nad njihovom zemljom. Njegov karakter nema onu traženu čvrstinu i prepoznatljivost. On ne slijedi pitomo utrte staze i vlastitu ćudljivost uzdiže u visine do kojih se samo oholost i gordost usude.

On je grandoman, izdignut nad ćudoređem i otrgnut od dobrote u koju su uvriježili milostivost i blagost.

– Od dobrote! – uzviknu Morizok drsko prekidajući putnika – Ne svojatajte dobrotu tako sebično i olako kao što to čine ti vaši vrlj junaci. Dobro i zlo su ničiji. Oni imaju ono lice koje urežete u njih. Oni pate od one iste slabosti kao i istina. Nahočad su to troje i upravo samilost tih vaših junaka ih svojata zarad veličanja same sebe.

Putnik odćuta ovaj drski Damjanov upad i nastavi ne mjenjajući blagost tona u svom glasu.

– Dozvolite, oni se plaše Morizoka. Plaši ih njegova svirepost prema samom sebi i njegova neobuzdanost. Ime njegove vrline ispljuvavaju s gađenjem kao teljvu kad im se zaspe u grlo. Njegova vrlina je id* od kojeg im se utroba grči i tjelo trese. On je žrec pa strepe od njegovih hodočasnika.

Njih vrijeđa njegova brzina i silovitost i njegovo gađenje nad čomorom** u koje je kao ogriske ucervalih jabuka zgrnuo sve njihove vrline.

* zmijski otrov

** Otrovan žabljak

Zbog svega toga je sam. Ne puštaju ga u svoje snove ti drugi o kojim pitate. Zato sam tako dugo šetao vašim snom i razgledao ga kao kakvo čudo.

Stegonoša je taj vaš Morizok. Moram priznati da mu se pomalo divim zbog toga. A pitam se uzgred koliko se vi usudite slijediti vaš san. Koliko vi Damjane živite u istinitosti o kojoj ste tago uzvišeno govorili? Koliko ste iskreni prema samom sebi? Da li je sve ovo mrtvoroden san, proizvod vaše slikarske fantazije?

Ova pitanja su odjekivala u Damjanu kao zvona i on od te zvonjave osjeti uzbuđenije kao tihu jezu.

– Vi se šetate mojim snom i postavljte mi ista ona pitanja koja mi postavlja moja sumnja. Stavljate moju iskrenost na probu. A sad povrh svega hoćete da vam odgovorim na pitanja na koja se ne odgovara, barem ne tako, sipajući riječi kao vino u putir. Ako odista želite biti moja sumnja, onda sam siguran da ćemo se još sretati. To vam govori ova moja istinitost.

A šetajte vi i drugim snovima.

Reći ću vam nešto. Duh je kao jerihonska ruža. Okupajte ga samo jednom bistrom vodom hrabrosti i procvaće opet ma koliko dugo spavao. Vjerujem da ćete se još sretati s Morizokom, ovako kao što se sretoste s njim u mom snu. Ako ne u mom snu, onda u nekom drugom.

Dok je izgovarao ovo zadnje, Damjan primijeti ka-

ko jutro nastupi nešto ranije, gotovo na prepad. Sunce stajaše na uzvišenju nadvirujući se nad završetak kanjona iz kojeg je izranjao stari autobus. Kiša bijaše stala i prva jutarnja svijetlost uvlačila se u unutrašnjost kabine istiskajući polako tamu i zbijajući je sve više u zadnji dio kola, gdje sjedaše Damjan i njegov saputnik. Noć je zaostajala za njima uvlačeći se sve dublje u tragove što su ostavljali točkovi u blatnjavom drumu. Damjan se razveseli tom iznenadnom svitanju i zagleda se u sjedište na kojem je sjedio putnik, tražeći njegovo lice u parčetu tame što ostade zgurano u sam kraj. Nije mogao da ga ugleda, ali vidje kroz zadnje staklo kako iz autobusa strši veliki rep s raščijanom ćubom pri kraju. Nasmija se. Pomisli kako se autobus raduje ovom jutru i kao pas maše repom. Nasmija se glasnije i reče to putniku isprekidano kroz smijeh. Autobus izbi na uzvišenje i svjetlost savim ispuni prostor. Sunce oštro zasječe vlažna stakla i skoro sasvim zaslijepi Damjana. On stavi ruku preko očiju okrećući se prema sjedištu na kojem bijaše putnik. Obrisi njegovog lica bijahu sad drugačiji, ali nije mogao jasno da ga vidi od jake svjetlosti što je lomila pogled. Smijao se i dalje ponavljajući ono o repu koji je virio iz autobusa. S putnikovog sjedišta čulo se nešto kao govor koji je postajao sve tiši, gotovo jedva čujno šaputanje. Najednom trgnu ga nečiji glas i komešanje koje je dopiralo s prijeda. Okrenu se i pogleda niz autobus. Putnici bijahu već uveliko budni i izvirivali su sa svojih sjedala gledajući u Damjana. Izvijali su vrato-

ve i nadvirivali se jedan nad drugim. Izgledali su prijeteći. Damjan vidje u njihovim očima neskrivenu zapanjenost i zgražavanje kao da gledaju u čudovište. Neko povika:

– Ludak! Izbacite ga! Napolje s njim!

To povikaše i ostali. Damjan ih je gledao začuđen i zbunjen osjećajući neku nelagodnost. Prepoznao je jasnu grožnju u pogledima što su izbijali ispod namrštenih vjeđa.

– On jadnu životinju kinji, sramota! – viknu neko iz prvih redova kao da prepričava onim što su sjedili najdalje i nisu vidjeli Damjana.

Jedna starica lica uvijenog u crnu maramu pljunu tri puta prema Damjanu i prekrsti se spastičnim pokretom uvele ruke. Plećati bradonja što je sjedio u sjedištu ispred unese mu se u lice i zamahnu kao da će ga udariti. Damjan podiže ruku štiteći lice i povika zbunjeno:

– Šta vam je?

– Šta je nama, a? – zareža bijesno plećati bradonja. – Nastrana barabo, našo' si jadnu životinju da maltretiraš.

Tresnu šamar, pa drugi. Osjeti metalni ukus krvi na usnama. Neko drugi ga dočepa za kosu i povuče ga žestoko. Damjan se branio, ali pljuštali su šamari i pesnice po njemu dok ga je nevidljiva ruka vukla za kosu kroz autobus. Čuo je kroz mnoštvo glasova kako neko dovikuje šoferu da stane i otvori vrata.

– Marš napolje! – viknu za njim dubok muški glas kad tresnu u lokvu kraj puta. Doletješe za njim njegova torba i kanvaz.

Motor zabruja i autobus krenu. Mnoštvo glava stajaše priljubljeno uz prozor i s gađenjem, a istovremeno i s radoznalošću gledahu u njega i njegovo ukaljano odijelo. Damjan pokuša još jednom vidjeti putnikovo lice, ali njegovo sjedište bijaše sasvim zaklonjeno onim plećašem što ga je prvi šćepao. Autobus savi i izgubi se za žbunjem što je raslo uz put. Vidje samo onaj rep s kitnjastom ćubom što je virio kroz leptir staklo kako maše i poče se smijati još glasnije nego maločas u autobusu sjedeći u bari i brišući raskrvavljeni nos.

Drugi dio

Jutro, bijelo kao labudovo pero, sleti meko na stazu kraj koje je spavao Morizok. On se trznu i stade utrljavati bjelinu u oči kao so. Protegnu se i ustade svjež i odmoran. Okretao se i razgledao pejsaž oko sebe trudeći se da prepozna nešto od onog što bijaše vidio noć prije. Činilo mu se drugačije, izmijenjeno te pomisli da je hodao spavajući, sklopljenih očiju i da sad zbog toga nije mogao prepoznati predio kojim prođe prije nego bijaše zaspao u travi kraj staze posute praporom. Jedino je još vijugava staza bila ona ista, nepromijenjena noću što je mijenjala lik zemlji. Uze sviralu i krenu slijedeći labudovo pero.

Sredinom dana domože se uzvišenja s kojeg se staza spuštala u ravnicu optočenu mladom jase-

novinom i zastade osluškujući cvrkutanje ptica. Nosio je taj cvrkut neko osjećanje providenja što je oblijetalo oko staze ostavljajući pritom sjene na južnim stranama brežuljaka. Ličile su te sjene izdaleka na iskidane, zalutale misli i Morizok pomisli da možda to bijahu misli nekoga ko je tumarao ravnicom zaboravljen od vlastite prošlosti. Odluči da slijedi te sjene i krenu put juga. Ubrzo nabasa na onu istu stazu i primijeti kako i staza krišom slijedi te misli lutalice. Nasmijaši se tanjeći usne i nastavi dalje.

Noć dođe u ravnicu iznenada i prosu se kao gar. Morizok ju je otresao s ramena i kose, ali ubrzo odustade. Leže u travu pazeći da bude okrenut prema jugu. Izvadi sviralu i zasniva. Melodija zaigra oprezno, kao da opipava tamu, a potom uzleti visoko i sjede u zvjezdanu karucu što se troma vukla nebom. Morizok joj namignu i nastavi svirati još neko vrijeme, a onda zaspao. Lagani povjetarac klizio je ravnicom milujući vrhove vranilovke, a kad priđe Morizoku, ugleda sviralu u travi i stade se provlačiti kroz uske okruglaste otvore svirajući neku svoju melodiju koja je Morizoka u snu podsjećala na smijeh vesele doline.

Pred zoru Morizok poskoči i stade opipavati ugaženu travu oko sebe tražeći sviralu, ali svirale ne bi. Umjesto nje napipa južnu stranu jednog brežuljka i vidje kako one misli lutalice oblijeću oko povjetarca

što je svirao na njegovoj svirali i ču kako se veselo kikoću. Rasrdi se i krenu za njima.

Išao je dugo spotičući se o ostatke magle što ležahu razasuti svukud po dolini. Zavirio bi povremeno u te sićušne oblačke što sezahu do koljena nadajući se da će u nekom od njih pronaći jednu od onih misli. Stupao je teško, kao vojnik i osluškivao smjer u kojem je duvao povjetarac. Misli bi se povremeno ukazale pa bi ubrzo zatim nestale, odnoseći svoj kikut na drugu stranu brežuljka, a Morizok je tad ubrzavao korak. Slijedila ga je tišina, rasuta kao slama putem kojim bijaše prošao i sve češće se osvrtao kao da bježi od nje. Kad dan zagriže svoj rep i prevali se u predvečerje kao u jarugu, Morizok vidje kako se navlače gusti oblaci i kako se nebo spušta postajući sve teže. Zasjeniše južne strane brežuljaka i iščeznuše sasvim one misli što su ostavljale tragove nalik na sjene. Morizok se trudio da uhvati njihov kikut, ali on se razmilje poput skakavca u travi i jedino je još vidio stazu s koje je povjetarac otpuhivao prašinu.

Išao je dalje, a za njim je išla tišina. Zastade kraj jednog grma da osluhne govor vlastitog srca, a ono mu reče da ne odustaje i da se možda u onim odbjeglih mislima kriju neispunjene nade ljudi za kojima traga. Razvedri ga taj govor srca i on nastavi dalje ne osvrćući se više za tišinom koja ga je i dalje uporno slijedila kao da se sama pritajeno nada nečemu.

Kraj jednog drveta, oko kojeg je savijala staza, zamjeni srditost radosnim iščekivanjem trena koji je vidio kako dolazi i krenu mu u susret. Postade srdačan i veseo i okrenu jednom prečicom što je išla između stabala. Prečica je sjekla južnu stranu jednog od brežuljaka i tu, u travi, Morizok ugleda sviralu. Svirala ležашe nijemo. Morizok se silno obrađova i podiže je. Razgledao ju je u ruci pažljivo kao perušku i onda zaszvira. Melodija se zaigra veselo i objesi mu se mazno oko vrata. Sjedio je u travi i svirao zanosno sklopljenih očiju. Pomisli da će se one zalutale misli sjatiti oko njegove pjesme i povremeno bi proškiljio kroz guste trepavice. Svirao je tako dugo i čekao zalutale misli i onaj tren koji ih je pratio, a nikako nisu stizali. Pred samu noć skotrljaše se misli niz brežuljak i zastadoše pred Morizokom. On ih je gledao ne prestajući da svira, ali melodija se izmijeni i postade nekako otužna i sjetna. Ne bijahu to misli, već samo prazne sjene potkresanih krila. Svirao je još neko vrijeme, a onda ustade i krenu dalje.

Te noći nije spavao, a povjetarac tat je prelijetao s brežuljka na brežuljak ne prilazeći mu. Morizok u njemu prepoznala krivicu od koje postade težila i hladnija i kasno u noć proguta ga sasvim ona tišina što prestade slijediti Morizoka.

Morizok je lutao zamišljen i sam. Noć bijaše crna kao ila i iščupa jedan dio njegovog razmišljanja kao

vlas kose. Morizok se počeša po glavi, a melodija izviri iz svirale i vidje taj iščupani komad razmišljanja kako se ogrnu mrakom i utopi u noć kao u postelju. Reče mu tad:

– Varljiv je odsjaj ljudskih misli. Često su samo sjenke vlastite mladosti i ženici ludosti. Čekao si ih u zemlji u koju ne dolaze. Eh, ludo, pogledaj preko onih magljenih obrisa noći i izgovori ime svojih snova. Zaboravljaš ih zaglibljen u nadanje, a oni čekaju da ih krotiš svojom pjesmom. Nisu te zaboravili već samo čekaju na još jedno tvoje buđenje. Idi sada.

Morizok rastjera tamu rukom i negdje na istoku ukaza se slaba svjetlost jutrenja. Zora obasja njegovo razmišljanje i iščupa jedan komad za sebe kao vlas kose. Morizok se počeša po glavi, a melodija vidje kako se taj komad zaogrnu svjetlom i uskoči u dan kao u brzak rijeke. Reče mu tad:

– Odlomiće se dan kao list drveta i pasti pred tvoje puteve. Biće to dan star i dobro poznat, kao iščitana stranica knjige. Ispisaće po njemu ona ista tanka mastiljava linija stara iskušenja, a ti ćeš zaludu tražiti ljude da čitaju jezik koji ne umiju. Ja sam naučila da prepoznajem zavičaj tvoje samoće, on je tvoja odvažnost. Ako kreneš dalje, naći ćeš zavičaj svoje odvažnosti.

– Je li ovo zemlja beskraj ? – viknu Morizok dok stajaše na ogoljelom vrhu brda na koje ga istjeraše

one riječi što ih tog jutra izgovori melodija. Primjećivao je tog dana, idući kroz vrelo ozračje, kako je trava mijenjala boju i postajala suva a zemlja crvekastosmeđa. Sad stajaše na vrhu brda s pogledom što je odmjeravao pješčano prostranstvo pustinje koja je počinjala pod brdom. Stajao je naizgled mirno, a zapravo se kolebao. Ležala je crvenkasta pustinja mirno, a nisko nad pijeskom igrala je jara. Morizok osjeti kako mu se koža zateže i poprima boju spaljene zemlje. Obigravala je jeza oko ogoljelog vrha brda i urezivala se u ono kolebanje raspaljujući ga kao vatru.

Stajao je Morizok dugo, a onda se sjeti svoje sreće koju je nosio pod miškom. Uze sreću i baci je uvis. Sreća što bijaše ulijepljena smolom pade nazad na sam vrh brda i zavrti se kao novčić, pa se potom skotrlja i nestade u pustinji, ostavljajući samo trag u usijanom pijesku. Morizok gledaše neko vrijeme u usku brazdu u pijesku, a zatim krenu slijedeći je. Dok je silazio niz strminu, osjeti kako ona jara što je maglila tjenu zraka nad crvenim pijeskom zaigra u grudima i rasu vrelinu po žilama. Ubra dvije grane resine i umota njima stopala. Zagazi u užaren pijesak i uskoro se izgubi u titraju vazduha prateći trag vlastite sreće.

Dani u pustinji bijahu dugi i uzavreli, a Morizok ih je gutao zajedno s crvenkastom prašinom, što je bojila ustitrao zrak u crveno, pa se činilo kao da

pustinja gori. Sunce je obasjavalo zaravnjeno prostranstvo užagrenim očima i kad je bilo u zenitu, otkidalo je usijane kriške svjetlosti što su padale po pijesku odzvanjajući kao kašike. Grane resine, kojima bijaše omotao noge, sasušise se sasvim i pretvoriše se u pepeo.

Hodao je bos s krvavim mozuljima i skupljao vjeđe upravljajući pogled za uskim tragom sreće što je sjekao žar pustinje. Noću se taj trag pretvarao u suze od čilibara i svijetlio treperavo na mjesecini kao kikut zvijezda. Morizok je slušao njihov kikut i smijao se tiho poput plamička svijeće. Sviralu je nosio pod onom rukom pod kojom prije bijaše nosio sreću i svirao je samo noću, nježno i miloglasno prkoseći neprohodnoj sipini. Bijaše zavolio te noći u kojima je jenjavala vrelina pustinje i bivala izmješana sa sjećanjima što odjekivahu kao otkivanje kose.

Crtao je prstom po pijesku vlastito lice i puštao da preko njega pređe topot divljih konja kao pješčana oluja i onda bi gledao u to lice u pijesku izmijenjeno u lice ratnika. Gledao je spokoj u tom licu, a lice mu je šaputalo tajnu neprohodivosti pustinje i smijao se ponovo. Znao je taj smijeh da jutro zlokobno donosi vrelinu i iznova rađa bijes pustinje, ali nije mario već se pretvarao u rzaj prkosa. Slušao je Morizok svoj smijeh kako se razliježe pustinjom, gonjen tim istim topotom i onda se smijao još jače smjehom od kojeg je noćna tišina pustinje postajala rastresita. Najzad zaspao, ležeći obrazom priljubljen uz lice u pijesku.

Pustinja ostade daleko iza njega, a i ona vrelina ostade u njoj. Morizok je išao predjelima obojenim zelenim treperenjem česmine. Nosio ga je korak ješan kroz te predjele i išao je s ćurlikom svirale upletenim u vlastiti dah. Pratio je trag uvaljane trave kojim se kotrljala njegova sreća i uskoro taj trag postade širi i pretvori se u drum. Išao je sad drumom osluškujući ubrzano lupanje srca koje je remetilo ćutanje druma. Drum bijaše vijugav i spuštao se nestajući negdje daleko u uskoj klisuri.

Morizok je koraćao veselo i uskoro iza jedne okuke ugleda nekoliko ljudi kako sjede u hladovini kraj puta. Sjedaću ćutke, ne zбореći nit sa drumom nit između sebe. Kad im Morizok priđe, odmjeriše ga s vidnom nevjericom i ćuđenjem. Morizok osjeti te njihove poglede kao ubode. Pozdravi ih, a oni otpozdraviše oklijevajući. Izgledali su mu nekako snuždeni i utućeni. Morizokov pogled je preskakao veselo i žedno s jednog lica na drugo, a oni kao po komandi posakrivše svoje poglede u onu hladovinu. Primijeti među njima jednu staricu s crnom marom oko opaljenog izboranog lica, koje bješe urađeno u bakrorezu. Stajala je nepomićno i držala u ruci uže kojim bijaše vezan magarac. Prekrsti se jedanput brzo uvelom rukom kad ugleda Morizoka, a Morizok vidje kako ga onaj magarac uporno gleda krupnim crnim očima. Bijaše natovaren paketima i džakovima i na vrhu tovara nosio je granu crnog i bijelog graba. Morizok izvadi svoju sviralu i zaszvira što je bolje mogao, ali ljudi ostadoše nedirnuti njegovom svirkom kao da bijahu gluvi. Najednom ću

brujanje iza leđa i okrenu se. Vidio je njušku starog autobusa kako izranja iz oblaka prašine usporavajući polako. Kad im se primače, zaustavi se i iz autobusa iskoči vozač. Ljudi nagrnuše iz hladovine u autobus gurajući se i mrmljajući nezadovoljno. Vozač im je nešto vikao, ali oni prodoše ćutke mimo njega penjući se u autobus. Neki su nosili torbe, a neki ništa osim starih dotrajalih odjela. Ona starica što je vodila magarca na užetu bijaše pretposljednja i vozač je nešto dugo raspravljao s njom mlatarajući rukama i uvrćući crnim šiljastim brkovima. Starica je htjela uvesti i magarca u autobus, a vozač se protivio odmahujući glavom. Naposljetku slegnu nemoćno ramenima i propusti magarca. Posljednji bijaše Morizok. Stajao je na trenutak neodlučno uhvativši upitni vozačev pogled. Pope se u autobus, a vozač mu pokaza rukom mjesto u samom kraju autobusa. Provlačio se uzanim prostorom između sjedišta gledajući putnike i osjećajući one iste ubode njihovih pogleda. Bijaše u tim pogledima neka čudna mješavina straha i odvratnosti kao da vide nepoznatu zvijer. Morizok se spusti u prazno sjedište i proviri kroz bočni prozor. Vidio je tamne kišne oblake kako kuljaju nad drumom poput dima. U stopu ih je pratila noć i Morizok pomisli da će ova noć biti kišna. Bi mu drago što uđe u autobus. Pogleda na sjedište preko puta i vidje magarca kako sjedi podvijenih nogu, stiješnjen među pakete i džakove koje je nosio. Grane bijelog i crnog graba bijahu zaglavljene i stajahu uspravno zaklanjajući dobar dio prozora. Morizok opazi kako ga magarac i

dalje pomno posmatra. Autobus zastanja i krenu, a Morizok se okrenu i pogleda kroz veliko zadnje staklo. Vidje da magarac bijaše provukao rep kroz odškrinut leptir prozorčić.

Stari autobus je krivudao čutljivim drumom mašući magarčevim repom koji je na kraju imao kitnjastu sivu ćubu.

Kraj

